

DOBRE PRAKTYKI
W NAUCZANIU
PRZEDSIĘBIORCZOŚCI
I TWORZENIU
EKOSYSTEMÓW
PRZYJAZNYCH
PRZEDSIĘBIORCZOŚCI
W EUROPIE

DOBRE PRAKTYKI
W NAUCZANIU
PRZEDSIĘBIORCZOŚCI
I TWORZENIU
EKOSYSTEMÓW
PRZYJAZNYCH
PRZEDSIĘBIORCZOŚCI
W EUROPIE

SPIS TREŚCI

Wstęp	4
Część 1: Uwarunkowania społeczne, ekonomiczne, historyczne i prawne	6
1.1 Polska	7
1.2 Wielka Brytania	13
1.3 Malta	17
Część 2: Ekosystemy przyjazne przedsiębiorczości: metody i przykłady współpracy między sektorem publicznym, prywatnym i pozarządowym	24
2.1 Polska	25
2.1.1 Wspieranie przedsiębiorczości przez instytucje państwowe	25
2.1.2 Wspieranie przedsiębiorczości przez organizacje pozarządowe	27
2.1.3 Wspieranie przedsiębiorczości przez prywatne firmy	29
2.1.4 Współpraca sektora publicznego, prywatnego i pozarządowego	32
2.2 Wielka Brytania	36
2.2.1 Wspieranie przedsiębiorczości przez instytucje państwowe	36
2.2.2 Wspieranie przedsiębiorczości przez organizacje pozarządowe	38
2.2.3 Wspieranie przedsiębiorczości przez prywatne firmy	39
2.2.4 Współpraca sektora publicznego, prywatnego i pozarządowego	41
2.3 Malta	43
2.3.1 Wspieranie przedsiębiorczości przez instytucje państwowe	43
2.3.2 Wspieranie przedsiębiorczości przez organizacje pozarządowe	46
2.3.3 Wspieranie przedsiębiorczości przez prywatne firmy	48
2.3.4 Współpraca sektora publicznego, prywatnego i pozarządowego	49
Część 3: Narzędzia i metody nauczania przedsiębiorczości w edukacji formalnej i nieformalnej	52
3.1 Programy dla szkół podstawowych	53
3.2 Programy dla szkół średnich	61
3.3 Programy dla szkół policealnych, wyższych i podyplomowych	69
Część 4: Rekomendacje	84
Recenzja naukowa	89

WSTĘP

Publikacja **Dobre praktyki w nauczaniu przedsiębiorczości i tworzeniu ekosystemów przyjaznych przedsiębiorczości w Europie** jest efektem projektu zainicjowanego przez Fundację Światowego Tygodnia Przedsiębiorczości i realizowanego we współpracy z Fundacją Inkubator Technologiczny, Instytutem Edwarda de Bono Uniwersytetu Maltańskiego (The Edward de Bono Institute for the Design and Development of Thinking) oraz brytyjską organizacją Peace Child International. Przygotowanie niniejszej publikacji zostało sfinansowane ze środków Komisji Europejskiej w ramach programu Erasmus Plus. Należy przy tym zaznaczyć, że publikacja odzwierciedla wyłącznie pogląd autorek, a Komisja Europejska i Narodowa Agencja (Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji) nie ponoszą odpowiedzialności za wykorzystanie przedstawionych informacji w jakikolwiek sposób.

Publikacja jest odpowiedzią na problem zbyt niskiego poziomu przedsiębiorczości wśród młodych Europejczyków, prowadzącego do niedostosowania do współczesnego rynku pracy, dokonywania nieprzemysłanych wyborów ścieżki edukacyjnej i zawodowej, konieczności podejmowania pracy poniżej swoich ambicji i kwalifikacji i wreszcie – wysokiego poziomu bezrobocia.

Autorki publikacji wierzą, że odpowiedzią na te problemy jest mądra, dopasowana do zmieniającej się

rzeczywistości edukacja oraz tworzenie warunków sprzyjających rozwojowi przedsiębiorczości. Podstawą tworzenia takich warunków jest – zdaniem auterek – współpraca między sektorem prywatnym, publicznym i pozarządowym, która pozwala na stworzenie „ekosystemu przedsiębiorczości”. To właśnie te dwa obszary tematyczne, edukacja w zakresie przedsiębiorczości oraz budowanie przedsiębiorczych ekosystemów, stanowią oś niniejszej pracy.

Rozdział pierwszy publikacji prezentuje najważniejsze informacje na temat uwarunkowań prawnych, społecznych i ekonomicznych w nauczaniu i rozwijaniu przedsiębiorczości w Polsce, Wielkiej Brytanii oraz na Malcie. Badane kraje różnią się od siebie zarówno pod względem ogólnego kształtu systemu edukacji, podejścia do kształcenia w zakresie przedsiębiorczości, jak również pod względem rozwoju gospodarczego i poziomu przedsiębiorczości.

Obraz Polski, Wielkiej Brytanii i Malty, jaki wyłania się z rozdziału pierwszego, stanowi ważne tło do kolejnych rozważań, zawartych w **rozdziale drugim**: Ekosystemy przyjazne przedsiębiorczości: metody i przykłady współpracy między sektorem publicznym, prywatnym i pozarządowym. Słownika Języka Polskiego definiuje ekosystem jako układ ekologiczny obejmujący związane ze sobą żywe organizmy i środowisko nieożywione. Można więc powiedzieć, że jest to system powiązań między różnymi – oży-

wionymi i nieożywionymi – elementami środowiska. Na zbadaniu takich właśnie powiązań w kontekście współpracy na rzecz przedsiębiorczości skupiły się autorki niniejszej pracy. Rozdział drugi przedstawia więc charakterystykę i zakres działalności instytucji, które przyczyniają się do rozwoju przedsiębiorczości w trzech krajach objętych projektem. Autorki przedstawiają także formy współpracy między rządzącymi, szkołami i uczelniami, organizacjami pozarządowymi oraz przedsiębiorcami, prezentując zarówno dobre praktyki, jak i wyzwania w tym zakresie. Autorki mają też nadzieję, że przedstawione w rozdziale drugim przykłady współpracy i form wsparcia posłużą jako inspiracja dla podobnych podmiotów w innych krajach.

Rozdział trzeci to przykłady sprawdzonych, innowacyjnych metod i narzędzi wykorzystywanych w formalnej i pozaformalnej edukacji w zakresie przedsiębiorczości. Jednocześnie autorki dostrzegły, że te dwie formy nauczania coraz częściej przeplatają się ze sobą. W związku z tym przykłady projektów, narzędzi i instytucji pogrupowano według wieku grupy docelowej. Każdy z trzech przedziałów wiekowych zawiera rozwiązania z Polski, Malty i Wielkiej Brytanii, możliwe do zastosowania zarówno w edukacji formalnej, jak i poza nią.

Przedstawione przykłady są zróżnicowane pod względem skomplikowania i wymaganych do ich wdrożenia nakładów (finansowych i niefinansowych). Jedną z bolączek nauczania przedsiębiorczości jest brak pomysłów na to, jak w ciekawy sposób przekazać wiedzę młodym ludziom i jak zainspirować ich do dalszego jej pogłębiania. Autorki publikacji wyszły z założenia, że jednym ze źródeł tego problemu jest brak wiedzy na temat dostępnych już sprawdzonych metod i narzędzi. Liczymy na to, że przykłady dobrych praktyk zawartych w rozdziale trzecim zainspirują odbiorców niniejszej publikacji do wdrażania podobnych ciekawych rozwiązań w lokalnych szkołach, na uczelniach i w organizacjach.

Rozdział czwarty to podsumowanie i rekomendacje odnośnie możliwych dalszych działań w zakresie innowacyjnego nauczania przedsiębiorczości i tworzenia przyjaznych jej ekosystemów.

Chcąc dalej budować współpracę na rzecz przedsiębiorczości, mamy nadzieję, że niniejsza publikacja przyczyni się także do nawiązania nowych, krajowych i międzynarodowych relacji między instytucjami wspierającymi rozwój przedsiębiorczości. Zachęcamy do kontaktu z autorkami publikacji oraz autorami dobrych praktyk w niej przedstawionych.

CZĘŚĆ 1: UWARUNKOWANIA SPOŁECZNE, EKONOMICZNE, HISTORYCZNE I PRAWNE

↳ 1.1 POLSKA

Tło społeczne i gospodarcze

Polskę zamieszkuje 38,5 mln ludzi; liczba ta ciągle spada, głównie ze względu na niską liczbę urodzeń i emigrację¹.

Mimo to Polska gospodarka jest stabilna. Udało jej się uniknąć recesji nawet podczas ostatniego kryzysu ekonomicznego na świecie. Jednak polskie firmy są na ogół mniejsze i mniej innowacyjne niż te europejskie. Udział wydatków na badania i rozwój w PKB jest o wiele niższy niż w przypadku większości krajów UE (0,87% w porównaniu ze średnią europejską 2,02%)².

Polskie firmy są ostrożne w planowaniu zatrudnienia na najbliższą przyszłość. Według *Bilansu Kapitału Ludzkiego* w Polsce tylko 17% pracodawców szukało nowych pracowników w 2014 roku³.

Średnia płaca w Polsce to 3942,67 złotych⁴. Stopa bezrobocia w 2014 roku była nieco niższa niż średnia europejska (odpowiednio 9% i 10,2%). Bezrobocie wśród młodych wynosiło 23,9%, przy średniej unijnej 21,9%⁵ – mimo że co trzeci Polak poniżej 30. roku życia ma wyższe wykształcenie, co odróżnia to pokolenie od starszych⁶. Statystyki pokazują, że wyższe wykształ-

cenie staje się coraz bardziej popularne, przez co Polska ma jedną z największych liczb studentów w UE⁷.

Zatrudnianie osób poniżej 16. roku życia jest legalne tylko w podmiotach prowadzących działalność kulturalną, sportową, artystyczną lub reklamową albo w celu przygotowania zawodowego. Osoby między 16. a 18. rokiem życia mogą pracować pod pewnymi warunkami, jak ukończenie gimnazjum⁸.

Według samych przedsiębiorców główne bariery dla ich działalności stanowią biurokracja, skomplikowany system podatkowy i wysokie koszty zatrudnienia

Przedsiębiorczość w Polsce

Według *Bilansu Kapitału Ludzkiego* w Polsce 18% Polaków ma własne przedsiębiorstwo⁹. W 2012 roku przeciętny polski przedsiębiorca był 43-letnim mężczyzną zarabiającym 2501 złotych netto¹⁰. Jednocześnie tylko 4% osób poniżej 30. roku życia prowadzi własne firmy¹¹.

W 2012 r. w Polsce funkcjonowało 1 794 943 przedsiębiorstw, z czego 99,8% to mikro-, małe i średnie przedsiębiorstwa¹². Ogromna większość MŚP to osoby fizyczne. Tylko 8% firm w tym sektorze to osoby prawne¹³. Małe i średnie przedsiębiorstwa są fundamentem polskiej gospodarki, wytwarzając 2/3 PKB¹⁴.

Według samych przedsiębiorców główne bariery dla ich działalności stanowią biurokracja, skomplikowany sys-

tem podatkowy i wysokie koszty zatrudnienia⁴⁵. Pomimo to prowadzenie własnej firmy to według Polaków ciekawy wybór zawodowy. Podejście Polaków do przedsiębiorczości jest bardziej pozytywne niż w innych krajach: 83% osób poniżej 35. roku życia określa swój stosunek do przedsiębiorczości jako pozytywny, a 48% z nich może sobie wyobrazić siebie jako przedsiębiorcę⁴⁶. Środowisko startupowe stale się rozrasta, zwłaszcza w ramach Akademickich Inkubatorów Przedsiębiorczości (AIP), największej sieci inkubatorów w kraju i jednej z największych w Europie. Młodzi przedsiębiorcy zapytani o główny powód założenia własnej firmy mówią o potrzebie niezależności, tworzenia nowych produktów i niestabilności tradycyjnego rynku pracy⁴⁷.

System edukacji i nauczanie przedsiębiorczości w Polsce

Edukacja w placówkach publicznych jest nieodpłatna na wszystkich poziomach. Istnieją również szkoły niepubliczne, ale uczęszcza do nich tylko 5% uczniów⁴⁸. Szkoły podstawowe, gimnazjalne, ponadgimnazjalne i zawodowe podlegają Ministerstwu Edukacji Narodowej, szkoły wyższe – Ministerstwu Nauki i Szkolnictwa Wyższego, a szkoły artystyczne (w zakresie przedmiotów artystycznych) – Ministerstwu Kultury i Dziedzictwa Narodowego⁴⁹.

Od 1 sierpnia 2014 obowiązek szkolny zaczyna się w wieku lat 6 i kończy w wieku lat 18. Poniżej 16. roku życia obowiązkowa jest nauka w gimnazjach, w pełnym wymiarze godzin. Uczniowie w wieku 16-18 lat

mają obowiązek uczęszczania do szkoły lub odbywania szkolenia zawodowego w zakładzie pracy⁵⁰.

Program nauczania dla wszystkich typów szkół jest zatwierdzany na poziomie centralnym. Nauczyciele mogą jednak wybierać spośród wielu podręczników dostępnych na rynku, a także stworzyć własne programy nauczania⁵¹.

Polska jest jedynym krajem UE, w którym lekcje przedsiębiorczości są oddzielnym, obowiązkowym przedmiotem w szkole ponadgimnazjalnej. Przedsiębiorczość stanowi też część wielu obowiązkowych przedmiotów na wszystkich poziomach edukacji

Polska jest jedynym krajem UE, w którym lekcje przedsiębiorczości są oddzielnym, obowiązkowym przedmiotem w szkole ponadgimnazjalnej²² (wiek uczniów 16-19/20 lat, poziom 3). Przedsiębiorczość stanowi też część wielu obowiązkowych przedmiotów na wszystkich poziomach edukacji²³. Według rozporządzenia MEN z 2012 r. na 3. poziom edukacyjny przypada 60 godzin²⁴ obowiązkowych zajęć z przedsiębiorczości²⁵. Oznacza to w praktyce 2 semestry przedmiotu *podstawy przedsiębiorczości*. Bardzo często przedmiot ten jest obecny tylko w 1. klasie, co oznacza, że przez kolejne 2 lub 3 lata (w zależności od rodzaju szkoły) uczniowie nie mają żadnej możliwości pogłębiania swojej wiedzy na temat przedsiębiorczości, rozwijania umiejętności ani wzmocniania postaw.

Dzieje się tak, mimo że najtrudniejsze decyzje o wyborze dalszej ścieżki edukacyjnej i ścieżki kariery są podejmowane na końcu szkoły ponadgimnazjalnej.

Uczniowie mogą kontynuować zdobywanie wiedzy w tym zakresie w ramach fakultatywnego przedmiotu *Ekonomia w praktyce*, który – jak wskazuje nazwa

– powinien być bardziej praktyczny niż *podstawy przedsiębiorczości*. Niestety, w rzeczywistości niewielu uczniów decyduje się kontynuować edukację podczas tych nieobowiązkowych zajęć.

W obowiązkowych lekcjach przedsiębiorczości, zorganizowanych jako oddzielny przedmiot, tkwi ogromny potencjał, ale wiele aspektów wymaga poprawy. Program nauczania nie daje praktycznie żadnego pola do rozwijania kreatywności, tworzenia i rozwijania pomysłów biznesowych czy odkrywania własnych możliwości. Na lekcjach wpaja się uczniom definicję osoby przedsiębiorczej, ale nie uczy się ich, jak sami mogą stać się przedsiębiorczy.

Największe wyzwania związane z nauczaniem przedsiębiorczości w szkołach ponadgimnazjalnych to²⁶:

– Program nauczania *podstaw przedsiębiorczości* jest zbyt teoretyczny. Uczniowie uczą się definicji (np. bank centralny, inflacja, recesja) i procedur (np. jak wypełnić deklarację podatkową albo wziąć kredyt), ale nie zachęca się ich do identyfikowania własnych mocnych i słabych stron, zwłaszcza pod kątem aktualnych trendów na rynku pracy czy oczekiwań pracodawców, ani do myślenia o sobie jako przyszłych pracodawcach.

– Metody nauczania i używane pomoce naukowe nie są atrakcyjne ani dla uczniów, ani dla nauczycieli.

– Ogromna większość nauczycieli przedsiębiorczości nie ma żadnego doświadczenia biznesowego. W większości uczą oni przedsiębiorczości jako przedmiotu dodatkowego i nie jest to ich główny obszar ekspertyzy.

– Przedsiębiorcy, instytucje publiczne, rodzice i organizacje pozarządowe nie współpracują ze sobą w wystarczającym stopniu przy organizacji nauczania przedsiębiorczości w szkole.

– Szkoły są niedoinwestowane, nie mają funduszy na najnowszą literaturę przedmiotu czy nowoczesne pomoce naukowe (gry, sprzęt laboratoryjny, komputery).

Według Ministerstwa Edukacji Narodowej cele *Podstaw przedsiębiorczości* dzielą się na 4 obszary (tekst podany za rozporządzeniem²⁷):

1) Komunikacja i podejmowanie decyzji

Uczeń wykorzystuje formy komunikacji werbalnej i niewerbalnej; podejmuje decyzje i ocenia ich skutki, zarówno pozytywne, jak i negatywne.

2) Gospodarka i przedsiębiorstwo

Uczeń wyjaśnia zasady funkcjonowania przedsiębiorstwa i sporządza prosty biznesplan; charakteryzuje mechanizmy funkcjonowania gospodarki i instytucji rynkowych oraz rolę państwa w gospodarce; analizuje aktualne zmiany i tendencje w gospodarce świata i Polski; rozróżnia i porównuje formy inwestowania i wynikające z nich ryzyko.

3) Planowanie i kariera zawodowa

Uczeń opisuje mocne strony swojej osobowości; analizuje dostępność rynku pracy w odniesieniu do własnych kompetencji i planów zawodowych.

4) Zasady etyczne

Uczeń wyjaśnia zasady etyczne w biznesie i w relacjach pracownik-pracodawca, potrafi ocenić zachowania pod względem etycznym.

Reprezentatywne badanie, zlecone przez Europejski Fundusz Społeczny, przeprowadzone na 232 szkołach ponadgimnazjalnych pokazuje, jak uczniowie i nauczyciele postrzegają przedmiot *podstawy przedsiębiorczości*. Wyniki pokazują interesujące różnice w opiniach uczniów i nauczycieli.

Aż 90% nauczycieli i tylko 56,8% uczniów uważa, że przedmiot jest „zdecydowanie interesujący” albo „interesujący”²⁸. Pytani o wiedzę zdobywaną na zajęciach, tylko 32,9 % uczniów i aż 78,3 % nauczycieli jest pewnych, że przyda się ona uczniom w dalszej karierze zawodowej²⁹.

Raport pokazuje, że nauczyciele i uczniowie są natomiast zgodni co do najbardziej przydatnych treści na lekcjach. Respondenci mogli wybrać maksymalnie 3 obszary z tych znajdujących się w podstawie programowej. Najczęściej wybierane w obu grupach było *planowanie i podejmowanie działalności gospodarczej* (71,5% nauczycieli i 46,5% uczniów) oraz *umiejętności związane z poszukiwaniem pracy* (68,9% nauczycieli i 56,9% uczniów), na 3. miejscu znalazły się *prawa i obowiązki pracowników i pracodawców* (35,8% nauczycieli i 36,4% uczniów).

Jednocześnie program nauczania nie skupia się na tych obszarach, a nawet jeśli je porusza, skupia

się wyłącznie na komponencie wiedzy, a nie umiejętności i postaw, które są niezbędne, aby uczniowie mogli wprowadzić w życie to, czego się nauczyli. Dodatkowo z 60 tematów w programie tylko 18 zostało uznanych za kluczowe zarówno przez nauczycieli, jak i uczniów³⁰.

Z drugiej strony, zagadnienia, które są omawiane najszerzej w książkach do przedsiębiorczości, są najmniej użyteczne z perspektywy zarówno uczniów, jak i nauczycieli. Tematy takie to np. *rola i funkcjonowanie banków w gospodarce, lokaty bankowe i bankowość internetowa* (wybrało je poniżej 8% osób w obu grupach).

Rośnie w Polsce świadomość potrzeby wspierania umiejętności i postaw związanych z przedsiębiorczością

Najczęściej używanym narzędziem w nauczaniu przedsiębiorczości w polskich szkołach pozostaje tradycyjny **podręcznik**. Nauczyciele twierdzą, że często używają również innych pomocy naukowych, takich jak literatura specjalistyczna, komputer z dostępem do internetu, filmy edukacyjne, gry

i prezentacje multimedialne. Uczniowie jednak tego nie potwierdzają³¹, co może oznaczać, że nauczyciele nie chcą się przyznać do omijania wszelkich nowoczesnych pomocy naukowych na zajęciach.

Uczniowie i nauczyciele nie byli zbyt zgodni co do tego, jakie narzędzia są używane na lekcjach przedsiębiorczości, ale zgadzają się co do tego, jak te lekcje powinny wyglądać. Większość nauczycieli chciałaby używać prezentacji multimedialnych (63,9%), filmów edukacyjnych (59,2%) i komputera z dostępem do internetu (57,5%). Te same narzędzia wskazali uczniowie (odpowiednio 52%, 61,3%, 52%)³².

Docelowo *podstawy przedsiębiorczości* powinny umożliwić uczniom przyswojenie przedsiębiorczości jako jednej z kluczowych kompetencji. Jednak oficjalny program nauczania i materiały używane w polskich szkołach skupiają się na kształceniu świadomych konsumentów, a nie efektywnych pracowników i pracodawców. Z drugiej strony rośnie w Polsce jednak świadomość potrzeby wspierania i promowania umiejętności i postaw związanych z przedsiębiorczością. Przykłady narzędzi, metod i owocnej współpracy pomiędzy różnymi podmiotami są przybliżone

w części 3. tej publikacji. Uczniowie, nauczyciele, pracodawcy i rodzice są coraz bardziej świadomi tego, że przedsiębiorczość w szerokim znaczeniu tego słowa jest kluczową kompetencją w dzisiejszym świecie i że jest to w interesie społeczeństwa, aby przyszłe pokolenia były bardziej kreatywne, niezależne, otwarte i wytrwałe w dążeniu do celu. Obowiązkowe lekcje przedsiębiorczości to dobry początek tej zmiany, pod warunkiem, że uda się zainteresować młodych ludzi i zachęcić ich do pogłębiania własnej wiedzy, a także rozwijania umiejętności poza szkołą.

PRZYPISY

1. *Podstawowe informacje o rozwoju demograficznym Polski do 2013 roku* [online]. Główny Urząd Statystyczny, 2012 [dostęp 14.04.2015]. Dostępny w Internecie: http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/L_podst_inf_o_rozwoju_dem_pl_do_2013.pdf
2. *Gross domestic expenditure on R&D (GERD)* [online]. Eurostat [dostęp 14.04.2015]. Dostępny w Internecie: http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/graph.do?tab=graph&plugin=1&pcode=t2020_20&language=en&toolbox=sort
3. Kocór, M., Strzebońska, A., Dawid-Sawicka, M., *Rynek pracy widziany oczami pracodawców*. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, 2015, s.18.
4. *Komunikat Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego z dnia 10 lutego 2015 r. w sprawie przeciętnego wynagrodzenia w czwartym kwartale 2014 r.* [online] [dostęp 1.03.2015]. Dostępny w Internecie: <http://stat.gov.pl/sygnalne/komunikaty-i-obwieszczenia/lista-komunikatow-i-obwieszczen/komunikat-w-sprawie-przecietnego-wynagrodzenia-w-czwartym-kwartale-2014-r-,2715.html>
5. *Youth unemployment rate, age group 15-24* [online]. Eurostat [dostęp 14.04.2015]. Dostępny w Internecie: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tesemi40&plugin=1>
6. Czarnik S., Turek K., *Aktywność zawodowa i wykształcenie Polaków. Na podstawie badań ludności zrealizowanych w 2013 roku w ramach IV edycji projektu Bilans Kapitału Ludzkiego*, s.12-14.
7. *Share of adult population with upper secondary or tertiary education, age group 25-64* [online]. Eurostat [dostęp 17.05.2015]. Dostępny w Internecie: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/graph.do?tab=graph&plugin=1&pcode=tesem240&language=en&toolbox=sort>
8. Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks Pracy (Dz.U. 1974 Nr 24 poz. 141)
9. *Bilans Kapitału Ludzkiego w Polsce. Najważniejsze wyniki III edycji badań BKL z 2012 roku*. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, 2013, s. 11.
10. *Ibidem*. 37,2% wszystkich przedsiębiorców to kobiety.
11. Jelonek M., Kasperek K., Magierowski M., *Młodzi na rynku pracy – pracownicy, przedsiębiorcy, bezrobotni*. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, 2014, s. 46.
12. Starczewska-Krzysztożek M., *Curriculum Vitae mikro, małych i średnich przedsiębiorstw. Finansowanie działalności i rozwoju*, 2014, s. 9. Mikroprzedsiębiorstwa zatrudniają do 9 osób, małe przedsiębiorstwa – pomiędzy 10 a 49 osób, średnie – od 50 do 249.
13. *Ibidem*.
14. *25 lat wolności oczami ludzi biznesu*. Raport. Business Link, 2014, s. 3.
15. *Młodzi na rynku pracy. Pod lupą*. Europejski Fundusz Leasingowy, 2014, s. 26.
16. Dla porównania 80% osób poniżej 35. r.ż. ma pozytywne nastawienie, a 45% może wyobrazić sobie prowadzenie przedsiębiorstwa. Źródło: Światowy Raport Przedsiębiorczości Amway (*Amway Global Entrepreneurship Report*) z 2014 przeprowadzony na 43 900 respondentów z 38 krajów
17. *25 lat wolności oczami ludzi biznesu. Raport, op. cit.*, s. 3.
18. *System edukacji w Polsce* [online]. Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, 2014 [dostęp 13.04.2015]. Dostępny w Internecie: http://eurydice.org/wp-content/uploads/2014/10/NSO_PL_2014_o.pdf
19. *Ibidem*.
20. *The System of Education in Poland* [online]. Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, 2015, s. 9 [dostęp 14.04.2015]. Dostępny w Internecie: http://eurydice.org/wp-content/uploads/2014/10/THE-SYSTEM_2014_www.pdf
21. *System edukacji w Polsce 2014, op. cit.*, s. 3.
22. *Entrepreneurship Educational School in Europe. National Strategies, Curricula and Learning Outcomes*. Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, 2012. P9 Eurydice and Policy Support, s.17.
23. *Ibidem*, s. 64.
24. 60 godzin = 60 x 45 min. Zakładamy, że rok szkolny to na 3. poziomie edukacyjnym 32 tygodnie nauki.
25. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2012 r. poz. 977).
26. Na podstawie następujących pozycji: Kuklińska, K., Maranowski, P., *Przedmiot podstawy przedsiębiorczości oczami nauczycieli i uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Raport z badań*, 2011; Kołodziejka, A., *Można, czy nie można nauczyć przedsiębiorczości w szkole?* [online] [dostęp 1.07.2015]. Dostępny w Internecie: <http://rynekpracy.org/wiadomosc/764239.html>, *Czym są Lekcje Przedsiębiorczości* [online] [dostęp 14.07.2015]. Dostępny w Internecie: <http://lekcjeprzedsiębiorczosci.pl/o-projeckcie>, Fazłagić, J., *Jak (nie) nauczać przedsiębiorczości w szkołach* [online] [dostęp 1.07.2015]. Dostępny w Internecie: http://www.eid.edu.pl/publikacje/jak_nie_nauczac_przedsiębiorczosci_w_szkolach_451.html oraz obserwacji własnych autorki.
27. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. . . ., *op. cit.*, s. 172. – Podstawy Przedsiębiorczości
28. Kuklińska K., Maranowski P., *Przedmiot podstawy przedsiębiorczości oczami nauczycieli i uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Raport z badań*, 2011, s. 8.
29. *Ibidem*, s.II. Odsetek uczniów i nauczycieli, którzy odpowiedzieli „zdecydowanie tak”.
30. Na podstawie własnych obliczeń autorki.
31. *Przedmiot podstawy przedsiębiorczości... , op. cit.*, s.16.
32. *Ibidem*, s.17.

↳ 1.2 WIELKA BRYTANIA

Tło społeczne i gospodarcze

Wielka Brytania ma 64 mln mieszkańców i liczba ta rośnie. Ok. 12 % populacji jest w wieku 15-24 lata, a ok. 41% w wieku 25-54¹. Minimalny wiek pozwalający rozpocząć pracę dorywczą to 13 lat, pracę stałą – 16. Wielka Brytania ma 20. pod względem liczebności siłę roboczą – 32 mln pracowników². Komisja ds. Zatrudnienia i Umiejętności zaznacza, że nadchodzące zmiany demograficzne spowodują również wzrost liczby pracowników³.

Bezrobocie wśród młodych trapi Brytyjczyków od kilku lat. Ogólna stopa bezrobocia wynosi ok. 6%, a bezrobocie wśród młodych (15-24 r.ż.) 21%. Ok. 900 tys. osób pobiera zasiłek dla bezrobotnych lub szukających pracy, co kosztuje brytyjskich podatników 20 milionów funtów tygodniowo. Co więcej, milion młodych osób nie pracuje, nie uczy się i nie przygotowuje do zawodu, a 48% z nich nigdy nie pracowało zarobkowo⁴.

Coraz bardziej powszechne na brytyjskim rynku stają się elastyczne formy zatrudnienia. Dla przykładu 700 tys. Brytyjczyków pracuje na kontrakt na zero godzin, który zmusza pracownika do pozostawiania w gotowości, ale nie gwarantuje pracy. Ten system uniemożliwia osiągnięcie stabilności finansowej i źle wpływa na zadowolenie z siebie i własnej pracy⁵.

Płace również spadły w ciągu ostatnich 5 lat, a ok. 16% populacji żyje poniżej granicy ubóstwa. Istnieje też jasny podział na regiony bardziej i mniej zamożne. Północna część kraju boryka się z ubóstwem i bezrobociem dużo bardziej niż południe kraju. Dzieje się tak z kilku powodów, m.in. ze względu na gospodarcze serce kraju, czyli Londyn, znajdujący się na południu. Przemysł natomiast, głównie węglowy i stalowy, usytuowany na północy, podupadł.

Mimo że Wielka Brytania podnosi się z kryzysu, eksperci zauważają, że nie dzieje się to tak szybko, jak przewidywano. Właśnie recesję trzeba winić częściowo za obecną sytuację na rynku pracy, ale jak zaznacza Komisja ds. Zatrudnienia i Umiejętności winna jest też mała produktywność sektora prywatnego. Ekspertyza komisji skupia się na niedopasowaniu kwalifikacji osób szukających pracy do rynku i potrzeb pracodawców. Proponowane rozwiązania to większy udział sektora prywatnego w kształceniu pracowników poprzez udział w ich szkoleniu i tworzeniu programów nauczania razem z podmiotami decydującymi o kształceniu systemu edukacji.

Mimo tych deficytów Wielka Brytania pozostaje 6. gospodarką na świecie i 3. w Europie. Jako członek UE jest też członkiem wspólnego rynku, ale znajduje się poza strefą euro, używając ciągle funta szterlinga jako swojej waluty.

Przedsiębiorczość w Wielkiej Brytanii

Według Global Entrepreneurship Index wskaźniki przedsiębiorczości poprawiały się przez ostatnie 15 lat, czyniąc Wielką Brytanię numerem jeden pod tym względem w Europie⁶. Według rządowych danych od roku 2000 liczba firm wzrosła o 51%.

Nie tylko przedsiębiorcy wychodzą z innowacyjnymi pomysłami – ekosystem został również przekształcony na bardziej sprzyjający przedsiębiorcom. Rejestracja nowej firmy w Companies House (Dom Spółek, odpowiednik KRS) jest relatywnie szybka: można to zrobić online za 15 funtów⁷. Młodzi przedsiębiorcy mają też łatwy dostęp do kapitału, a ze względu na brak umiejętności biznesowych w programie nauczania istnieje wiele programów treningowych i mentorskich dla studentów i dorosłych. Istnieje również wiza dla przedsiębiorców spoza krajów UE, którzy mają kapitał na założenie własnej firmy w Wielkiej Brytanii⁸. Co więcej, 35%-owy CIT jest niższy niż w większości krajów wysoko rozwiniętych, a opcje finansowania i procedury są dużo bardziej przystępne niż w innych krajach.

To prywatne przedsiębiorstwa tworzą też większość miejsc pracy na brytyjskim rynku. Z 5,2 milionów MŚP w 2014 roku 96% to mikroprzedsiębiorstwa zatrudniające do 9 osób. Tworzą one 1/3 miejsc pracy w Wielkiej Brytanii. Ponadto, według analiz rządowych wzrost liczby samozatrudnionych to 83% wzrostu w ogólnej liczbie zatrudnionych od 2007 roku.

Większość firm na rynku oferuje specjalistyczne usługi w obszarach nauki, sprzedaży, administracji, zdrowia i pracy socjalnej⁹. Mimo dużej liczby nowych firm trzeba brać pod uwagę fluktuacje: w 2013 ok. 346 tys. firm zostało założonych, ale 238 tys. upadło.

Program rządowy Start-Up Loans (pożyczek dla młodych przedsiębiorstw) jest uważany za główną przyczynę „przedsiębiorczego boomu” w Wielkiej Brytanii. Mając na celu uczynienie przedsiębiorców filarem gospodarki, Start-Up Loans oferuje środki finansowe i mentoring, a także doradztwo na temat tworzenia biznesplanów czy pitchingu. W programie udzielono pożyczek ponad 25 tysiącom firm na łączną kwotę 131 milionów funtów. Zainteresowaniem cieszy się przede wszystkim wśród ludzi młodych, którzy często mają trudności ze zdobyciem funduszy. Ok. 57% beneficjentów to osoby w wieku 18-30 lat¹⁰.

System edukacji i nauczanie przedsiębiorczości w Wielkiej Brytanii

Brytyjski system edukacji w rankingach zajmuje 6. miejsce na świecie i 2. w Europie¹¹. Wielka Brytania wydaje ok. 90 miliardów funtów na edukację rocznie. Wszystkie dzieci muszą uczęszczać do szkoły w wieku 5-16 lat, ale sam system różni się w zależności od regionu (Walia, Północna Irlandia, Szkocja i Anglia). Szczegółowo przedstawiony zostanie system angielski, jako że jest on najistotniejszy z punktu widzenia programu Erasmus+, w ramach którego powstała niniejsza publikacja¹².

Według Global Entrepreneurship Index wskaźniki przedsiębiorczości poprawiały się przez ostatnie 15 lat, czyniąc Wielką Brytanię numerem jeden pod tym względem w Europie

Istnieje podstawowy program nauczania, z którego korzysta większość szkół publicznych, chociaż nie jest to obowiązkowe. Krajowy Program Nauczania zawiera treści takich przedmiotów jak język angielski, matematyka, przyroda, historia, geografia, plastyka, muzyka, wychowanie fizyczne, technologia informacyjna i język obcy⁴³. Ponieważ brytyjski system edukacji nie jest zbytnio elastyczny pod względem programów i typów szkół, szkoły różnią się raczej podejściem do nauczania. Istnieją również akademie, finansowane ze środków publicznych, płatne szkoły prywatne, szkoły wyznaniowe i demokratyczne, które nie muszą kierować się Krajowym Programem Nauczania.

Bez względu na rodzaj szkoły, w II. roku nauczania, czyli w wieku 15-16 lat, wszyscy uczniowie zdają General Certificate of Secondary Education (GCSE – odpowiednik egzaminu gimnazjalnego), egzamin, którego wynik ma wpływ na dalszą karierę akademicką i zawodową⁴⁴. Po zdaniu tego egzaminu uczniowie kontynuują naukę albo rozpoczynają praktyki zawodowe po skończeniu szkoły średniej w wieku 16 lat. Praktyki są oferowane przez organizacje w wielu sektorach i są zaprojektowane pod potrzeby młodych ludzi. Łącząc szkolenie zawodowe i doświadczenie w zawodzie pozwalają młodym osobom podnieść kwalifikacje⁴⁵.

Na potrzeby osób kończących szkołę na tym etapie

Program rządowy Start-Up Loans jest uważany za główną przyczynę „przedsiębiorczego boomu” w Wielkiej Brytanii

rządowy National Careers Service (publiczne poradnie zawodowe) prowadzi bazę podmiotów oferujących miejsca na praktyki, a także bazę kursów podnoszących umiejętności zawodowe⁴⁶. Uczniowie kontynuujący naukę w wieku 16-18 lat mogą kształcić się zawodowo, np. na hydraulików czy fryzjerów, albo zdecydować się na klasyczne kształcenie akademickie, znane jako Sixth Form. W tym przypadku uczniowie wybierają przedmioty, które ich interesują i zdają z nich kolejny egzamin, A-levels (odpowiednik polskiej matury). Po Sixth Form większość absolwentów decyduje się na naukę na uniwersytecie. Studia licencjackie trwają na ogół trzy lata.

Mimo coraz liczniejszych głosów, aby przedsiębiorczość stała się obowiązkowa w Krajowym Programie Nauczania, pozostaje ona przedmiotem fakultatywnym

Mimo coraz liczniejszych głosów, aby przedsiębiorczość stała się obowiązkowa w Krajowym Programie Nauczania, pozostaje ona przedmiotem fakultatywnym⁴⁷. W przypadku szkół podstawowych i średnich rząd zachęca do wprowadzania treści z edukacji osobowościowej, społecznej i zdrowotnej (PSHE), która zawiera też komponent nauczania przedsiębiorczości⁴⁸.

Treści dotyczące przedsiębiorczości w PSHE nie są dokładnie sprecyzowane. Mogą skupiać się na umiejętnościach społecznych i personalnych, na wiedzy o prowadzeniu firmy albo na praktycznych ćwiczeniach, jak stworzenie miniprzedsiębiorstwa czy zdobywanie doświadczenia zawodowego⁴⁹. W związku z istniejącą luką w nauczaniu powstają inicjatywy oferujące

zatrudnienie w obrębie szkoły oraz trening przedsiębiorczości.

Na potrzeby uczniów, którzy szukają kształcenia z elementami przedsiębiorczości, powstało 36 wol-

nych szkół typu *studio school*. Mają one unikatowy program, który oferuje uczniom kształcenie zawodowe obok akademickiego. Takie szkoły współpracują z lokalnymi firmami, aby zapewnić swoim uczniom płatne praktyki i staże²⁰.

PRZYPISY

1. *CIA World Factbook: United Kingdom Demographics Profile 2014* [online] [dostęp 13.04.2015]. Dostępny w Internecie: http://www.indexmundi.com/united_kingdom/demographics_profile.html
2. *The Economy of the UK, GB, British Isles 2013* [online] [dostęp 16.03.2015]. Dostępny w Internecie: http://www.economywatch.com/world_economy/united-kingdom/
3. *The Labour Market Story: An Overview* [online]. Komisja ds. Zatrudnienia i Umiejętności w Wielkiej Brytanii, 2014 [dostęp 16.03.2015]. Dostępny w Internecie: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/343448/The_Labour_Market_Story_-_An_Overview.pdf
4. Jones K., Sissons P., *Lost in transition?: The changing labour market and young people not in employment, education or training* [online] [dostęp 16.03.2015]. Dostępny w Internecie: [http://www.theworkfoundation.com/DownloadPublication/Report/310_lost_in_transition%20\(2\).pdf](http://www.theworkfoundation.com/DownloadPublication/Report/310_lost_in_transition%20(2).pdf)
5. Inman Ph., *Almost 700,000 people in UK have zero-hours contract as main job* [online] [dostęp 16.03.2015]. Dostępny w Internecie: <http://www.theguardian.com/uk-news/2015/feb/25/zero-hours-contract-rise-staff-figures>
6. Burn-Callander, R., *UK is 'most entrepreneurial' country in Europe* [online] [dostęp 16.03.2015]. Dostępny w Internecie: <http://www.telegraph.co.uk/finance/yourbusiness/11241579/UK-is-most-entrepreneurial-country-in-Europe.html>
7. *Set up a private limited company* [online] [dostęp 16.03.2015]. Dostępny w Internecie: <https://www.gov.uk/limited-company-formation/register-your-company>
8. *Tier 1 (Entrepreneur) visa* [online] [dostęp 16.03.2015]. Dostępny w Internecie: <https://www.gov.uk/tier-1-entrepreneur/overview>
9. Rhodes Ch., *Statystyki przedsiębiorczości 2014* [online] [dostęp 16.03.2015]. Dostępny w Internecie: www.parliament.uk/briefing-papers/sn06152.pdf
10. *Start-Up Loans* [online] [dostęp 16.03.2015]. Dostępny w Internecie: <http://www.startuploans.co.uk/about-us/>
11. Coughlan Sean, *UK 'second best education in Europe'* [online] [dostęp 16.03.2015]. Dostępny w Internecie: <http://www.bbc.co.uk/news/business-27314075>
12. *The British Education System* [online] [dostęp 16.03.2015]. Dostępny w Internecie: <http://www.hmc.org.uk/about-hmc/projects/the-british-education-system/>
13. *The National Curriculum* [online] [dostęp 16.03.2015]. Dostępny w Internecie: <https://www.gov.uk/national-curriculum/key-stage-1-and-2>
14. Toone, Ian, *GCSEs* [online] [dostęp 16.03.2015]. Dostępny w Internecie: <http://www.politics.co.uk/reference/gcse>
15. *What is an apprenticeship?* [online] [dostęp 16.03.2015]. Dostępny w Internecie: <https://www.studential.com/apprenticeships/what-is-an-apprenticeship>
16. *Career Skills and Training*, 2014 [dostęp 16.03.2015]. Dostępny w Internecie: <https://www.gov.uk/career-skills-and-training>
17. *Enterprise for all* [online] [dostęp 16.03.2015]. Dostępny w Internecie: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/338749/EnterpriseforAll-lowres-200614.pdf
18. *Personal, social, health and economic (PSHE) education* [online] [dostęp 16.03.2015]. Dostępny w Internecie: <https://www.gov.uk/government/publications/personal-social-health-and-economic-education-pshe/personal-social-health-and-economic-pshe-education>
19. *Work-related Learning* [online] [dostęp 16.03.2015]. Dostępny w Internecie: <https://www.pshe-association.org.uk/uploads/media/17/6786.pdf>
20. *What is a Studio School?* [online] [dostęp 16.03.2015]. Dostępny w Internecie: <http://www.studioschoolstrust.org/node/3>

↳ 1.3 MALTA

Tło społeczne i gospodarcze

Na archipelag maltański o populacji ok. 425 tys. mieszkańców składa się 5 wysp, z czego 3 największe to Malta, Gozo i Comino. Cominotto i Filfla nie są zamieszkałe. Językami oficjalnymi Malty są maltański i angielski. Malta była kolonią brytyjską do 1964 roku. W 2004 roku wstąpiła do UE, a w 2008 przyjęła wspólną walutę.

Gospodarka Malty jest gospodarką rynkową opartą na usługach o wysokiej wartości dodanej, zwłaszcza finansowych i turystycznych. Największe wyzwania to relatywnie mały rynek wewnętrzny i wyspiarski charakter kraju, natomiast główne zalety to atrakcyjny klimat oraz wykwalifikowana siła robocza¹.

W 2013 r. 49,7% mieszkańców było zatrudnionych, a tylko 3,4% zarejestrowanych jako bezrobotni (TABELA 1). W UE wskaźnik zatrudnienia w grupie wiekowej 15-64 wynosił 64,1%². Istotnym faktem jest też odsetek Maltańczyków w wieku produkcyjnym: 46,9%. Średnia roczna płaca w 2014 roku to natomiast 16 082 Euro, czyli 1340 euro miesięcznie³.

Przedsiębiorczość na Malcie

Na Malcie funkcjonuje prawie 30 tys. MŚP, które stanowią 99,9% wszystkich przedsiębiorstw. Według rocznego raportu na temat MŚP (Annual Report on European SME 2013/14) małe i średnie firmy poza sektorem finansowym „funkcjonowały licznie i prężnie pod względem zatrudnienia i wytwarzanej war-

	mężczyźni %	kobiety %	razem %
zatrudnieni	62,3	37,3	49,7
bezrobotni	4,3	2,5	3,4
bierni zawodowo	33,4	60,2	46,9

TABELA 1 Siła robocza na Malcie – statystyki 2013

Według statystyk Eurostatu ze stycznia 2015 roku udział innowacyjnych firm w ogólnej liczbie maltańskich przedsiębiorstw przewyższa średnią unijną

tości dodanej, z zyskami wyższymi niż 3%⁴. MŚP w sektorze high-tech wytwarzają 18% wartości dodanej (Annual report). Maltańskie MŚP generują też ponad 70% wartości dodanej poza sektorem finansowym⁵.

W 2011 roku 1 090 osób w wieku 15-24 było samozatrudnionych, w ogromnej większości byli to Maltańczycy. Wśród nich 720 osób to pełnowymiarowi przedsiębiorcy (zatrudnieni na część etatu lub nie), a reszta dzieli swój czas między prowadzenie biznesu i zatrudnienie na pełen etat lub jego część. Mniej niż 28% przedsiębiorców zajmujących się tylko biznesem ma wykształcenie wyższe lub policealne.

Według statystyk Eurostatu ze stycznia 2015 roku udział innowacyjnych firm w ogólnej liczbie przedsiębiorstw przewyższa średnią unijną. Malta znajduje się też na szczycie listy pod względem wzrostu liczby innowacyjnych przedsiębiorstwach w porównaniu roku 2010 z okresem 2006-2008.

System edukacji i nauczanie przedsiębiorczości na Malcie

Obowiązkowa edukacja na Malcie trwa 11 lat – 6 lat szkoły podstawowej i 5 lat szkoły średniej. Uczniowie zaczynają szkołę w wieku 5 lat, przy nieobowiązkowym przedszkolu od 3. roku życia, kończą szkołę natomiast w wieku lat 17.

Na Malcie istnieje system szkół publicznych, wyznaniowych i prywatnych. Szkoły publiczne są nieodpłatne i funkcjonują w systemie 10 kolegiów⁶.

Każde kolegium składa się z kilku szkół podstawowych i średnich w zależności od regionu i warunków geograficznych. Szkoły wyznaniowe należą do Kościoła Katolickiego i nie pobierają opłat, ale proszą rodziców o darowizny⁷. Pensje w szkołach publicznych i wyznaniowych, podlegających Ministerstwu Edukacji i realizujących Krajowe Ramy Programowe (NCF), są wypłacane przez rząd⁸. Szkoły prywatne są płatne i nie muszą trzymać się Ram Programowych. Dodatkowo niektóre szkoły zajmują się też nauczaniem uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych, którzy nie są w stanie brać udziału w zajęciach na ogólnych zasadach.

W odpowiedzi na wysiłki Komisji Europejskiej w kierunku promowania kultury przedsiębiorczości w krajach członkowskich, władze Malty zaczęły wprowadzać przedsiębiorczość w lokalny system edukacji

Istnieją również szkoły publiczne, wyznaniowe i prywatne oferujące wyższe wykształcenie. Funkcjonuje jeden uniwersytet (Uniwersytet Maltański) i szereg publicznych i prywatnych college'ów i instytutów, prowadzących kursy i studia uznawane zarówno na Malcie, jak i na forum międzynarodowym. Uniwersytet Maltański ma ok. 11,5 tys. studentów na studiach licencjackich i magisterskich, z czego ok. 750 osób to studenci zagraniczni z 82 krajów⁹.

W odpowiedzi na wysiłki Komisji Europejskiej w kierunku promowania kultury przedsiębiorczości w krajach członkowskich¹⁰, władze Malty zaczęły wprowadzać przedsiębiorczość w lokalny system edukacji.

W 1999 r. Ministerstwo Edukacji opublikowało pierwsze Krajowe Podstawy Programowe (NMC)¹¹.

Celem tego programu było kształcenie obywateli myślących niezależnie, kreatywnie i krytycznie¹² poprzez zastosowanie właściwych metod pedagogicznych na różnych etapach rozwoju. Wśród celów NMC znalazło się zdobycie wiedzy, umiejętności i postaw rozwijających przedsiębiorczy sposób myślenia, jednak nie położono bezpośredniego nacisku na przedsiębiorczość.

Później rząd maltański wprowadził program Przedsiębiorczość przez Edukację (Entrepreneurship Through Education Scheme)¹³, zachęcający do wspierania nauczania przedsiębiorczości na Malcie. Program ten zapewnia fundusze do 5 tys. euro szkołom i kolegom, które chcą realizować projekty związane z nauczaniem przedsiębiorczości, np. programy szkoleniowe dla nauczycieli, szkolne miniprzedsiębiorstwa itd. Szkoły i kolegia mogą też ubiegać się o nagrody National Enterprise Support Awards (NESA), które są przyznawane podmiotom wspierającym przedsiębiorczość i rozwój przedsiębiorstw. Laureaci otrzymują nagrody pieniężne do 30 tys. euro. Takie wsparcie finansowe otwiera możliwość współpracy przy promowaniu przedsiębiorczości między miejscowymi usługodawcami a szkołami i kolegiami.

Te programy wsparcia pokazują, że świadomość, jak ważne jest nauczanie przedsiębiorczości, na Malcie rośnie. Jest to również jasne w nowych Krajowych Ram Programowych (NCF)¹⁴, które ostatnio zastąpiły wersję z 1999 roku. NCF, wydane jako seria dokumentów do konsultacji w roku 2011 i finalnie opublikowane w roku 2012, kładzie dużo większy nacisk na nauczanie przedsiębiorczości niż poprzednia wersja. Jasno wymienia przedsiębiorczość jako jeden z celów nauczania, zachęcając, aby postrzegać

dzieci jako przyszłych maltańskich pracowników i ze względu na to uczynić z pozytywnych postaw, takich jak dążenie do doskonałości, zaangażowanie, odpowiedzialność, elastyczność i przedsiębiorczość, część procesu kształcenia¹⁵.

Co więcej, NCF wprowadza nauczanie przedsiębiorczości, kreatywności i innowacyjności jako jeden z sześciu tematów przekrojowych, które uważane są za niezbędne w kształceniu wszystkich uczniów i osiągnięciu celu w ich edukacji. W ramach NCF przedsiębiorczość rozumiana jest zgodnie ze wskazaniami think-tanku Lisbon Council, który wykazywanie inicjatywy i przedsiębiorczość uznał za jedną z kluczowych kompetencji w proces uczenia się przez całe życie. Według NCF nauczanie przedsiębiorczości pozwala dzieciom zdobyć umiejętności przydatne przez całe życie, pozwala im nauczyć się radzić sobie z wyborami, odpowiadać na zmiany i być kreatywnym¹⁶.

NCF stawia wyzwanie przed tradycyjnymi metodami nauczania poprzez podział programu na pojedyncze przedmioty i sugeruje, aby te przedmioty połączyć w obszary kształcenia, a w tychże zanurzyć tematy przekrojowe, takie jak przedsiębiorczość, kreatywność i innowacyjność. Tam, gdzie to tylko możliwe, tematy przekrojowe powinny przenikać program, zgodnie z podejściem “szkoła jako całość”¹⁷. NCF opowiada się za zintegrowanym i równouprawniającym podejściem do nauczania przedsiębiorczości.

TABELA 2 podsumowuje i porównuje systemy edukacji i nauczanie przedsiębiorczości w Polsce, Wielkiej Brytanii i na Malcie.

PRZYPISY

1. *Malta in Figures 2014* [online]. Maltański Urząd Statystyczny, 2014 [dostęp 3.04.2015]. Dostępny w Internecie: https://nso.gov.mt/en/publications/Publications_by_Unit/Documents/D2_External_Cooperation_and_Communication/Malta_in_Figures_2014.pdf
2. *Labour Market and Labour Force Survey (LFS) Statistics* [online]. Eurostat, [dostęp 3.04.2015]. Dostępny w Internecie: [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Labour_market_and_Labour_force_survey_\(LFS\)_statistics](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Labour_market_and_Labour_force_survey_(LFS)_statistics)
3. *Malta in Figures 2014, 2014, op. cit.*
4. *Ibidem, op. cit.*, s. 19.
5. *Ibidem, 2014, op. cit.*, s. 82.
6. *A Short Overview of the Education System in Malta* [online]. Maltański Związek Nauczycieli, 2014 [dostęp 3.04.2015]. Dostępny w Internecie: [http://www.mut.org.mt/education%20system%20\(info\).htm](http://www.mut.org.mt/education%20system%20(info).htm)
7. *Education* [online] [dostęp 3.04.2015]. Dostępny w Internecie: <https://www.gov.mt/en/Life%20Events/Moving-to-Malta/Pages/Education.aspx>
8. *A National Curriculum Framework for all* [online]. Malta: Ministerstwo Edukacji i Zatrudnienia, 2012 [dostęp 3.04.2015]. Dostępny w Internecie: https://www.education.gov.mt/mediacenter.ashx?file=MediaCenter/Docs/1_NCF%20Booklet.pdf
9. *Facts and Figures* [online]. Uniwersytet Maltański [dostęp 3.04.2015]. Dostępny w Internecie: <http://www.um.edu.mt/about/uom/facts>
10. *Entrepreneurship 2020 Action Plan* [online]. Komisja Europejska [dostęp 3.04.2015]. Dostępny w Internecie: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/entrepreneurship-2020/index_en.htm
11. *National Minimum Curriculum: Creating the Future Together* [online]. Malta: Ministerstwo Edukacji, 1999 [dostęp 3.04.2015]. Dostępny w Internecie: https://www.education.gov.mt/MediaCenter/Docs/1_national%20minimun%20curriculum_english.pdf
12. *National Minimum Curriculum: Creating the Future Together, op. cit.*, 1999, s. 22.
13. *Entrepreneurship Through Education Scheme 2015* [online]. Malta: Ministerstwo Gospodarki, Inwestycji i Małych Przedsiębiorstw, Ministerstwo Edukacji i Zatrudnienia, 2015 [dostęp 3.04.2015]. Dostępny w Internecie: https://economy.gov.mt/en/schemes/Documents/Entrepreneurship%20through%20Education%20Scheme%202015/Guidance%20Notes_Entrepreneurship%20Through%20Education%20Scheme%202015.pdf
14. *A National Curriculum Framework for all, op. cit.*, 2012.
15. *Ibidem, op. cit.*, 2012, s. iii
16. *Ibidem, op. cit.*, 2012, s. 38
17. *Ibidem, op. cit.*, 2012, s. 39

wiek	POLSKA		MALTA		WIELKA BRYTANIA	
	Typ szkoły - poziom edukacyjny ISCED	Czy nauczanie przedsiębiorczości jest obowiązkowe?	Typ szkoły/poziom Maltańskich Ram Kwalifikacji	Czy nauczanie przedsiębiorczości jest obowiązkowe?	Rok Typ szkoły/poziom	Czy nauczanie przedsiębiorczości jest obowiązkowe?
3	Przedszkole (3 lata, 1 rok obowiązkowy - dla 5-latków)	nie	Przedszkole (2 lata)	Nie jako oddzielny przedmiot, ale od 2012 jest częścią Krajowych Ram Programowych, wg których nauczyciele w inne przedmioty powinni włączyć tematy przekrojowe, wśród nich nauczanie przedsiębiorczości, kreatywności i innowacyjności	Przedszkole	Nie
4					zerówka / szkoła podstawowa	Nie
5	Szkoła podstawowa (6 lat) Poziom 1	Nie jako oddzielny przedmiot, ale jako część obowiązkowych przedmiotów w trzech ostatnich klasach (historia i społeczeństwo, matematyka)	Szkoła podstawowa (6 lat)	Nie jako oddzielny przedmiot, ale od 2012 jest częścią Krajowych Ram Programowych, wg których nauczyciele w inne przedmioty powinni włączyć tematy przekrojowe, wśród nich nauczanie przedsiębiorczości, kreatywności i innowacyjności	Klasa 1,2 / Szkoła podstawowa (Krajowy Program Nauczania: Poziom 1)	Nie
7					Klasy 3, 4, 5, 6 / Szkoła Podstawowa (Krajowy Program Nauczania: Poziom 2)	Nie
8						
9						
10					Szkoła średnia (5 lat) Po ukończeniu obowiązkowej edukacji uczeń otrzymuje zaświadczenie o uzyskanym poziomie 1-3 (1 to podstawowe świadectwo ukończenia szkoły, a 3 wymaga doskonałych wyników w krajowym egzaminie na koniec szkoły średniej)	Nie
11						
12						
13*	Gimnazjum, 3 lata Poziom 2	Nie jako oddzielny przedmiot, ale jako część obowiązkowych przedmiotów (wiedza o społeczeństwie, geografia, matematyka, technologia informacyjna)	Gimnazjum, 3 lata Poziom 2	Nie jako oddzielny przedmiot, ale od 2012 jest częścią Krajowych Ram Programowych, wg których nauczyciele w inne przedmioty powinni włączyć tematy przekrojowe, wśród nich nauczanie przedsiębiorczości, kreatywności i innowacyjności	Klasy 7, 8, 9 / szkoła średnia (Krajowy Program Nauczania: Poziom 3)	Nie
14					Klasy 10, 11 / Szkoła średnia (Krajowy Program Nauczania: Poziom 4) (GCSEs)	Nie
15						

wiek	POLSKA		MALTA		WIELKA BRYTANIA	
	Typ szkoły - poziom edukacyjny ISCED	Czy nauczanie przedsiębiorczości jest obowiązkowe?	Typ szkoły/poziom Maltańskich Ram Kwalifikacji	Czy nauczanie przedsiębiorczości jest obowiązkowe?	Rok Typ szkoły/poziom	Czy nauczanie przedsiębiorczości jest obowiązkowe?
16	Liceum ogólnokształcące, 3 lata lub Technikum, 4 lata lub Zasadnicza szkoła zawodowa lub szkoła policealna Poziom 3-5	Tak, jako oddzielny, obowiązkowy przedmiot (Podstawy przedsiębiorczości) i przedmiot fakultatywny (Ekonomia w praktyce) Również jako część obowiązkowych przedmiotów (wiedza o społeczeństwie, geografia, technologia informacyjna)	Dalsza edukacja – ścieżka akademicka kończąca się egzaminem Matriculation Certificate Examinations (uprawniającym do podjęcia studiów) lub ścieżka zawodowa Poziom 4	Nie, ale przedsiębiorczość jest uważana za jedną z kluczowych kompetencji uczniów, dlatego dostępne są różne inicjatywy i programy wsparcia, np. Centrum Przedsiębiorczości prowadzone przez Malta College of Arts, Science and Technology	Klasa 12, 1. rok Sixth Form (A-levels) Klasa 13, 2. rok Sixth Form College (Krajowy Program Nauczania: poziom 5)	Nie
17						
18						
19			Edukacja wyższa – ścieżka akademicka Dalsza ścieżka zawodowa Poziom 5 - wykształcenie wyższe zawodowe, certyfikaty i dyplomy zdobyte podczas krótszych programów Poziom 6 - licencjat Poziom 7 - magisterium Poziom 8 - doktorat	Nie, ale różne kierunki studiów zawierają obowiązkowe i fakultatywne przedmioty z zakresu przedsiębiorczości. Przykłady na Uniwersytecie Maltańskim to magisterium w zakresie kreatywności i innowacji prowadzone przez Instytut Edwarda de Bono oraz magisterium w zakresie przedsiębiorczości opartej na wiedzy prowadzone przez Centrum Przedsiębiorczości i Inkubacji Przedsiębiorstw (CEBI)	Uniwersytet	Przedmioty z zakresu przedsiębiorczości dostępne na niektórych kierunkach
20	Edukacja wyższa Licencjat (3 lata) Magisterium (2 lata jako uzupełniające do licencjatu) Poziom 6-9	Zajęcia dostępne na niektórych kierunkach				

TABELA 2 Systemy edukacji i nauczania przedsiębiorczości w Polsce, Wielkiej Brytanii i na Malcie

PRZYPISY * Według nowej ustawy od 1 sierpnia 2014 roku do pierwszej klasy idą już 6-latk. Oznacza to, że zaczną one poziom 2 w wieku lat 12 i zakończą w wieku lat 15 itd. Źródło: <https://men.gov.pl/pl/zycie-szkoly/szesciolatek-w-szkole/c91-pytania-i-odpowiedzi> [dostęp 25.06.2015]

ŹRÓDŁA: *System edukacji w Polsce* [online]. Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, 2014 [dostęp 13.04.2015]. Dostępny w Internecie: http://eurydice.org.pl/wp-content/uploads/2014/10/NSO_PL_2014_o.pdf; *Entrepreneurship Education at School in Europe. National Strategies, Curricula and Learning Outcomes*, 2012, s. 64-65; *The system of education in Poland* [online]. Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, 2014 [dostęp 15.05.2015]. Dostępny w Internecie: http://eurydice.org.pl/wp-content/uploads/2014/10/THE-SYSTEM_2014_www.pdf; *The British Education System* [online] [dostęp 14.07.2015]. Dostępny w Internecie: <http://www.hmc.org.uk/about-hmc/projects/the-british-education-system/>; *A National Curriculum Framework for all* [online]. Malta: Ministerstwo Edukacji i Zatrudnienia, 2012 [dostęp 20.03.2015]. Dostępny w Internecie: https://www.education.gov.mt/mediacenter.ashx?file=MediaCenter/Docs/1_NCF%20Booklet.pdf

CZĘŚĆ 2: EKOSYSTEMY PRZYJAZNE PRZEDSIĘBIORCZOŚCI: METODY I PRZYKŁADY WSPÓŁPRACY MIĘDZY SEKTOREM PUBLICZNYM, PRYWATNYM I POZARZĄDOWYM

CAMBRIDGE
WINE MERCHANTS

CHAMPAGNE
OFFER

VALA
MAJEUR
28

FOR £50

CAMBRIDGE
WINE MERCHANTS

INGER
AL CUVÉE

44.99

FOR £80

RIOJA

CAMBRIDGE
WINE MERCHANTS

WINE

2011

WINE

2010 and 2011

NO SMOKING

HAVANA CIGARS
SOLD HERE

Havana C
specialist

CAMBRIDGE
WINE MERCHANTS

UK INDEPENDENT DRINKS
RETAILER OF THE YEAR
2010 & 2011

INTERNATIONAL WINE CHALLENGE:

UK Merchant of the Year 2012
UK Large Independent Merchant of the year 2012
UK Fortified Wine Specialist of the year 2010, 11, 12
East of England Merchant of the year 2010, 11, 12

TOP MERCHANTS AWARDS:
UK Employer of the Year 2011

OPEN A...

C.W.M. - CAMBRIDGE UNIVERSITY
WHOLESALE ACCOUNT

it only takes a minute (well 5) and the
benefits are many:

- Generous discounts - "college prices"
- Free delivery, Sale or Return, glass loan
- Expert advice & efficient service

WHO SHOULD APPLY:

JCR/MCR, SOCS, SPORTS CLUBS,
FACILITIES, C.U. OFFICES, CATERING &
REFERENCE FELLOWS etc.

Drop in for a chat and info...

CHATEAU CHATEAU MOULON

CAMBRIDGE WINE MERCHANTS

3 gold stars on basis of service drinks
free carbon neutral (3) last delivery
student discounts
£1000 for B&B + parties
www.cambridge.wine

↳ 2.1 POLSKA

2.1.1 Wspieranie przedsiębiorczości przez instytucje państwowe

Charakterystyka

Polska od roku 1989 jest krajem demokratycznym, umożliwiającym swobodny rozwój mikroprzedsiębiorstw i sektora MŚP (małych i średnich przedsiębiorstw). W ostatnich latach obserwowany jest wzrost ilości przedsiębiorstw⁷ i jakości rozwiązań oferowanych polskim przedsiębiorcom przez sektor państwowy (dotacje, konsultacje), prywatny (pożyczki, doradztwo, usługi) i pozarządowy (fundusze, doradztwo, usługi, wsparcie w rozwoju), dzięki czemu polska przedsiębiorczość może dynamicznie się rozwijać.

Głównymi jednostkami odpowiedzialnymi za wspieranie przedsiębiorczości w Polsce są:

– Ministerstwo Gospodarki (MG), którego działania „mają przede wszystkim na celu poprawę dostępu przedsiębiorstw do kapitału, wzmocnienie postaw przedsiębiorczych, instytucjonalne, organizacyjne i finansowe wzmocnienie otoczenia przedsiębiorstw, a także wypełnienie luki informacyjnej poprzez udostępnianie analiz konkurencyjności sektorów przemysłowych”⁸;

– Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju (MIiR), które odpowiada za realizację strategii rozwoju społeczno-gospodarczego Polski, m.in. Strategii Rozwoju Kraju 2020, która wyznacza trzy obszary: *konkurencyjną gospodarkę*, spójność społeczną i terytorialną oraz sprawne i efektywne państwo. W ramach obszaru konkurencyjna gospodarka jednym z głównych zadań MIiR jest ułatwianie finansowania działalności przedsiębiorstw⁹;

– Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej (MPiPS), którego przedmiotem działania są m.in. kwestie zatrudnienia i przeciwdziałania bezrobociu⁴;

– Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP), powstała w 2000 roku i podlegała Ministerstwu Gospodarki, której zadaniem jest „zarządzanie funduszami z budżetu państwa i Unii Europejskiej, przeznaczonymi na wspieranie przedsiębiorczości i innowacyjności oraz rozwój zasobów ludzkich”⁵.

Możliwości wsparcia

Po 15 latach od wprowadzenia ustroju demokratycznego Polska została członkiem Unii Europejskiej⁶. Transfery z budżetu Unii Europejskiej są niezwykle istotnym czynnikiem wzrostu gospodarczego Polski

W ostatnich latach obserwowany jest wzrost ilości przedsiębiorstw i jakości rozwiązań oferowanych polskim przedsiębiorcom przez sektor państwowy, prywatny i pozarządowy

– w dekadzie 2000-2010 Polska była największym beneficjentem pomocy UE⁷. Dotychczasowy bilans transferów finansowych między Polską a UE jest dodatni i wynosi 74,3 mld euro. Najwięcej funduszy zostało przeznaczonych na politykę spójności, tj. 70,7 mld euro (ok. 65% całości otrzymanych środków). W latach 2004-2007 wdrożono ponad 15 tys. projektów ukierunkowanych na wsparcie biznesu, przede wszystkim małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP), fundusze mikropożyczkowe udzieliły pożyczek ponad 8,8 tys. firm, a fundusze gwarancyjne wydały poręczenia prawie 7,5 tys. przedsiębiorstw⁸.

Dzięki środkom otrzymanym na lata 2007-2013 udało się m.in.: utworzyć 407 623 nowych miejsc pracy, wesprzeć 30 706 przedsiębiorstw oraz 259 instytucji otoczenia biznesu. Korzystnie wpłynęło to na dynamikę wzrostu PKB, zwiększyło konkurencyjność polskiej gospodarki oraz pomogło rozwijać przedsiębiorczość i tworzyć nowe miejsca pracy⁹.

Dobre praktyki

Wspieranie przedsiębiorczości, w szczególności w obszarze innowacyjności i nowych technologii, jest jednym z priorytetów działalności polskiego rządu¹⁰. W 2009 roku wprowadzone zostały przepisy¹¹, które znacznie upraszczają założenie działalności gospodarczej. Osoba fizyczna, która chce założyć działalność gospodarczą, musi złożyć tylko jeden formularz w urzędzie gminy, do któ-

rego przynależy. Procedura ułatwia kwestie formalne i przyspiesza założenie firmy. Obecnie trwa ona jeden dzień (jeżeli działalność nie wymaga dodatkowych pozwoleń czy koncesji).

W latach 2004-2007 wdrożono ponad 15 tys. projektów ukierunkowanych na wsparcie biznesu, przede wszystkim małych i średnich przedsiębiorstw

Podstawowe programy wspierania przedsiębiorczości wprowadzone przez rząd to: Innowacyjna Gospodarka w latach 2007-13¹², mająca na celu wzrost konkurencyjności polskich przedsiębiorców i wprowadzenie innowacji w zarządzaniu i rozwoju przedsiębiorstw, oraz Program Inteligentny Rozwój 2014-2020, przeznaczony dla przedsiębiorstw (w szczególności MŚP), jednostek naukowych oraz instytucji otoczenia biznesu¹³. Programy te są realizowane w ramach środków z funduszy europejskich.

Młodzi polscy przedsiębiorcy mogą również korzystać z unijnych dotacji oraz niskooprocentowanych pożyczek na zakładanie, rozwój i adaptowanie innowacyjnych technologii w swoich firmach¹⁴. Przykładem takiego programu jest *Pierwszy biznes - Wsparcie w Starcie* oferujący niskooprocentowane pożyczki na podjęcie działalności gospodarczej dla absolwentów szkół średnich oraz wyższych (I i II stopnia oraz jednolitych studiów magisterskich w okresie 48 miesięcy od dnia otrzymania dyplomu/daty ukończenia szkoły) oraz studentów ostatniego

roku, którzy na dzień składania wniosku nie są zatrudnieni oraz nie wykonują innej pracy zarobkowej.

Młodzi polscy przedsiębiorcy mogą również korzystać z unijnych dotacji oraz niskooprocentowanych pożyczek na zakładanie, rozwój i adaptowanie innowacyjnych technologii w swoich firmach

W ramach działań PARP uruchomione zostały Fundusze Pożyczkowe, które udzielają pożyczek przeznaczonych przede wszystkim dla mikro- i małych przedsiębiorców oraz osób rozpoczynających działalność gospodarczą, mających trudności w zdobyciu finansowania komercyjnego (np. kredytu bankowego) z powodu braku wymaganych zabezpieczeń czy historii kredytowej. Udzielane również przez PARP Fundusze Poręczeniowe stanowią wsparcie dla przedsiębiorców w zakresie pozyskiwania finansowania zewnętrznego, a Fundusz Pożyczkowy Wspierania Innowacji jest wsparciem rozwoju mikro- i małych przedsiębiorstw oraz zachętą do ponoszenia zwiększonego ryzyka inwestycyjnego przez Aniołów Biznesu i fundusze Venture Capital inwestujące w wysoko innowacyjne spółki¹⁵.

Powiatowe Urzędy Pracy rozdysponują dotacje na założenie własnej firmy – osoby zarejestrowane jako bezrobotne mogą ubiegać się o dotacje na rozpoczęcie działalności gospodarczej z Funduszu Pracy. W ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, bezrobotne osoby w wieku 15-29 lat mogą ubiegać się o bezzwrotne dotacje na utworzenie przedsiębiorstwa, doradztwo i szkolenia umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności niezbędnych do podjęcia i prowadzenia biznesu oraz wsparcie pomostowe¹⁶.

W ostatnich 7 latach w Polsce powstały 42 parki technologiczne¹⁷ oraz 23 inkubatory technologiczne¹⁸, których założenie i rozwój było możliwe dzięki otrzymaniu wsparcia i funduszy państwowych i unijnych.

Wszystkie te działania mają na celu zmianę sytuacji polskich przedsiębiorców stworzenie stabilnej, prawidłowo funkcjonującej gospodarki, przyjaznej przedsiębiorcom i zachęcającą obywateli Polski do zakładania firm.

Wyzwania

Głównym wyzwaniem dla instytucji publicznych jest biurokracja i długi czas oczekiwania na wprowadzenie nowych ustaw, praw i przepisów. Najczęściej wymieniane bariery to: wysokie podatki i składki na ubezpieczenie społeczne, niejasne przepisy podatkowe przyczyniające się do konfliktów między przedsiębiorcami i organami skarbowymi, sztywne prawo pracy, brak dopasowania systemu edukacji do potrzeb i trendów gospodarki, utrudniony dostęp przedsiębiorców prywatnych do rynku usług publicznych¹⁹.

W Polsce pod koniec 2011 roku funkcjonowało 100 tys. organizacji pozarządowych, w tym 72 tys. stowarzyszeń i 11 tys. fundacji

2.1.2 Wspieranie przedsiębiorczości przez organizacje pozarządowe

Charakterystyka

W Polsce pod koniec 2011 roku, według szacunków, funkcjonowało 100 tys. organizacji pozarządowych, w tym 72 tys. stowarzyszeń i 11 tys. fundacji²⁰. Fundacje i stowarzyszenia wspierające przedsiębiorczość stawiają sobie różne cele i realizują różne działania, poczynając od kształtowania świadomości i postaw przedsiębiorczych wśród dzieci i młodzieży, poprzez

współpracę ze studentami aż po wspieranie funkcjonujących firm. W Polsce funkcjonuje także kilka organizacji zrzeszających pracodawców (Konfederacja Lewiatan, Business Centre Club, Pracodawcy RP i in.), mających na celu poprawę sytuacji przedsiębiorców w kraju i identyfikację barier dla rozwoju przedsiębiorczości oraz zabiegających o przyjazne przedsiębiorcom prawodawstwo.

Możliwości wsparcia

Wsluchając się w potrzeby rynku i przedsiębiorców, organizacje pozarządowe są w stanie szybko i elastycznie reagować na ich potrzeby. Mała biurokratyzacja w porównaniu do instytucji rządowych pozwala im na dopasowywanie form wsparcia do szybko zmieniającego się świata potrzeb i trendów w świecie przedsiębiorczości. Polskie organizacje pozarządowe finansowane są głównie ze składek członkowskich, dotacji z samorządu terytorialnego, darowizn od osób indywidualnych oraz instytucji, przychodów z przekazania 1% podatku, grantów i środków unijnych²¹. A jednak 48% polskich NGO nie posiada żadnego majątku, co znacznie utrudnia prowadzenie stałych, systematycznych działań. Aż 29% organizacji działa niesystematycznie lub akcyjnie²².

Dobre praktyki

Przykładem Fundacji, która kieruje swoje działania do najmłodszych odbiorców, jest Fundacja Młodzieżowej Przedsiębiorczości²³, która jest członkiem międzynarodowej grupy Junior Achievement. Fundacja

prowadzi aktualnie 12 programów rozwoju kompetencji dla uczniów szkół podstawowych (program *Bezpieczne wędrówki od grosika do złotówki*), gimnazjalnych (np. *Ekonomia na co dzień*, *Przedsiębiorczość*, *Zostać Przedsiębiorczym*) i ponadgimnazjalnych (np. *Dzień Przedsiębiorczości*, *Moje finanse*, *Podstawy Przedsiębiorczości* oraz *Zarządzanie firmą*), które zachęcają młodych ludzi do podejmowania zachowań przedsiębiorczych, realizowania swoich pomysłów i inspirowania się do otwierania własnych firm w przyszłości.

Fundacja Młodzieżowej Przedsiębiorczości prowadzi aktualnie 12 programów rozwoju kompetencji dla uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych

Część fundacji wspierających przedsiębiorców rozwinęła struktury, umożliwiające inkubację oraz akcelerację przedsiębiorstw, zarówno na poziomie przyrostu kompetencji przedsiębiorczych, jak i przestrzeni biurowych i coworkingowych, w których mogą oni prowadzić swoje firmy. Akademickie Inkubatory Przedsiębiorczości²⁴ to fundacja wspierająca studentów i osoby młode, które chcą zostać przedsiębiorcami, ale potrze-

bują wsparcia w założeniu i rozwoju firmy. Fundacja użycza tym osobom osobowości prawnej, co umożliwia jednostkom odprowadzanie dużo niższych składek do skarbu państwa niż w przypadku założenia własnej działalności gospodarczej oraz zapewnia księgowość i porady prawne. Dodatkowo, w zależności od wyboru pakietu usług, inkubowicze AIP mogą korzystać z przestrzeni biurowych i coworkingowych, spotkań networkingowych, szkoleń, a także wysłuchać najlepszych praktyków biznesu. AIP posiada sieć 40 oddziałów przy największych polskich uczel-

niach. Jest też największą siecią inkubatorów przedsiębiorczości na świecie³⁵.

W Polsce istnieje również duża liczba organizacji wspierających przedsiębiorczość kobiet. Jedną z ważniejszych organizacji w tym zakresie jest Fundacja Przedsiębiorczości Kobiet³⁶. Kobiety w Polsce rzadziej decydują się na założenie firmy niż mężczyźni – w 2010r. było to tylko 38,5%³⁷. Celem fundacji jest zachęcanie kobiet do przejawiania przedsiębiorczych postaw poprzez organizowanie konferencji, spotkań networkingowych i promowanie sieci przedsiębiorczych kobiet oraz mentoring dla tych, które chcą założyć firmę.

W Polsce istnieje również duża liczba organizacji wspierających przedsiębiorczość kobiet

Ponieważ Polska składa się z kilku regionów, które są rozwinięte w różnym stopniu, powstało wiele fundacji, mających na celu wyrównywanie szans między bardziej i mniej rozwiniętymi regionami kraju. Przykładami takich organizacji są Fundacja Wspierania Przedsiębiorczości Regionalnej³⁸ czy Podlaska Fundacja Rozwoju Regionalnego³⁹, które oferują dofinansowania, pożyczki i szkolenia oraz doradztwo dla przedsiębiorców.

Wyzwania

Głównym wyzwaniem dla organizacji pozarządowych, także tych wspierających przedsiębiorczość, jest zaplecze materialne, np. potrzebny sprzęt i płynność finansowa, zaplecze osobowe, np. brak wolontariuszy, a także współpraca z partnerami publicznymi, w tym problemy związane z nadmierną biurokracją³⁰. Wiele inicjatyw nie ma swojej kontynuacji lub funkcjonuje

na małą skalę z powodu trudności z otrzymaniem finansowania.

Kolejnym problemem jest – paradoksalnie – znikoma współpraca między organizacjami, które nierzadko traktują się wzajemnie jako konkurencję zamiast wspierać się nawzajem i wymieniać najlepszymi praktykami. Na szczęście od 2006 roku nieprzerwanie rośnie odsetek stowarzyszeń i fundacji utrzymujących kontakty z innymi organizacjami pozarządowymi. Obecnie robi to już 84% z nich. Więcej jest też kontaktów regularnych i intensywnych, co świadczy o zacieśniającej się współpracy wewnątrz sektora³¹.

2.1.3 Wspieranie przedsiębiorczości przez prywatne firmy

Charakterystyka

Duże polskie i międzynarodowe przedsiębiorstwa z oddziałami w Polsce coraz częściej angażują się w działania odpowiedzialne społecznie (CSR) lub powołują fundacje korporacyjne, które przeznaczają środki pieniężne na działalność organizacji pozarządowych lub grup nieformalnych. Coraz popularniejszy staje się wolontariat pracowniczy, w które angażowały się do tej pory przede wszystkim duże korporacje. Raport *Wolontariat pracowniczy w Polskich Firmach*³² informuje: „Analiza największych 100 polskich firm z Listy 500 ‘Polityki’ pokazuje, że u prawie 4 na 10 z nich (37 proc.) można znaleźć pu-

blicznie dostępne informacje o własnych programach wolontariackich lub udziale pracowników w różnych przedsięwzięciach dobroczynnych”. Część z tych organizacji w swoich strategiach CSR lub w statutach fundacji określa za cel wspieranie przedsiębiorczości.

Przykładem wolontariatu pracowniczego w odniesieniu do budowania przedsiębiorczego ekosystemu jest mentoring. Jest to proces, w którym osoba z dużym doświadczeniem biznesowym dzieli się wiedzą i wspiera w relacji mentoringowej osobę, która chce rozwinąć swoje kompetencje przedsiębiorcze lub założyć firmę. Firmy otwierają się również na zewnątrz i zapraszają do swoich siedzib młodych ludzi, którzy mogą zobaczyć, jak wygląda dane stanowisko pracy i jakie kompetencje powinni rozwijać, by móc w przyszłości otrzymać pracę w danej organizacji.

Możliwości wsparcia

Z raportu odpowiedzialnego biznesu *Raport CSR*³³, który od 12 lat jest wydawany w Polsce, wynika, że zwiększyło się znaczenia partnerstw międzysektorowych i ponadbranżowych w rozwoju odpowiedzialnego biznesu oraz że w strategii biznesowej coraz częściej uwzględnia się głos pracowników, dostawców, społeczności lokalnej. Co więcej, CSR stopniowo wkracza do sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Do wzmocnienia działań CSR w tym sektorze w znacznym stopniu mogły przyczynić się konkursy z dotacjami na wdrożenie społecznej odpowiedzialności biznesu.

Do działań przedsiębiorców na rzecz wspierania samej przedsiębiorczości można niewątpliwie zaliczyć także działalność stowarzyszeń i organizacji pra-

codawców wymienionych w poprzednim podrozdziale. Działalność merytoryczna takich organizacji (np. wydawanie raportów o stanie polskiej gospodarki), prowadzenie rozmów z przedstawicielami rządu czy organizowanie kampanii społecznych (jak *Przedsiębiorcy Tworzą* autorstwa Konfederacji Lewiatan) przyczynia się do budowania klimatu i warunków bardziej sprzyjających rozwojowi przedsiębiorczości w Polsce.

Dobre praktyki

Przykładem fundacji korporacyjnej, która wspiera przedsiębiorczość, jest Fundacja Kronenberga³⁴. W ramach swojej działalności wspiera ona rozwój kompetencji przedsiębiorczych wśród uczniów (wraz z Fundacją Młodzieżowej Przedsiębiorczości), przedsiębiorczość akademicką (AIP), programy budowania przedsiębiorczości wśród kobiet, organizuje konkursy dla przedsiębiorców oraz prowadzi badania sektora mikroprzedsiębiorstw w celu lepszej diagnozy ich potrzeb i doboru najbardziej efektywnych metod wspierania.

Od 5 lat w Polsce coraz bardziej popularna staje się ekonomia społeczna³⁵. Przedsiębiorstwa społeczne mają z definicji wpisane w swoje funkcjonowanie działanie dla dobra kapitału społecznego, w etyczny sposób, dając dobry przykład innym organizacjom otoczenia biznesowego³⁶. Ważnym przykładem organizacji zrzeszającej przedsiębiorców społecznych jest Ashoka, międzynarodowa organizacja, działająca również na terenie Polski. Przedsiębiorcy zrzeszeni w Ashoka wprowadzają innowacyjne i systemowe rozwiązania ważnych problemów społecznych. W Polsce Ashoka istnieje od 1995 roku i do roku 2013

Światowy Tydzień Przedsiębiorczości to projekt, w ramach którego mieszkańcy całej Polski mogą wziąć udział w bezpłatnych szkoleniach i wykładach z zakresu zakładania działalności gospodarczej i podnoszenia swoich kompetencji zawodowych

przyjęła 70 osób³⁷. Programy wspierające przedsiębiorców społecznych realizowane przez organizację to: *Program Venture, Social Business Accelerator, Lepszy start w dorosłość oraz Akademia Innowatorów Społecznych*³⁸.

Wyzwania

Wyzwaniem dla sektora prywatnego jest dalszy rozwój działań z zakresu CSR. W niektórych przypadkach działania organizacji przypominają bardziej działania z obszaru PR i marketingu, przez co nie niosą za sobą realnych i długofalowych efektów w kreowaniu ekosystemu przyjaznego przedsiębiorczości. W zakresie współpracy z organizacjami pozarządowymi wyzwaniem jest uświadomienie przedsiębiorcom wymiernych korzyści z tego typu współpracy i wypracowanie bardziej partnerskich relacji pomiędzy firmami a organizacjami.

2.1.4 Współpraca sektora publicznego, prywatnego i pozarządowego

Powyższa charakterystyka wskazuje, że zarówno sektor publiczny, pozarządowy, jak i prywatny podejmują działania w celu tworzenia ekosystemu przyjaznego przedsiębiorcom w Polsce. Instytucje te posiadają jednak różne możliwości, narzędzia i obszary, w których mogą podejmować działania. Z powodu tej różnorodności tak ważna jest współpraca, wymiana wie-

dzy i wzajemne inspirowanie się organizacji, w myśl zasady: „razem możemy więcej”. Przy połączeniu doświadczenia, wiedzy oraz różnorodnych profili działania trzech sektorów możliwe jest pełne wspieranie przedsiębiorczości w Polsce. Poniżej opisujemy przykłady tego typu efektywnej, międzysektorowej współpracy.

Światowy Tydzień Przedsiębiorczości (www.tydzienprzedsiębiorczosci.pl) to projekt, w ramach którego mieszkańcy całej Polski mogą wziąć udział w bezpłatnych szkoleniach i wykładach z zakresu zakładania działalności gospodarczej i podnoszenia swoich kompetencji zawodowych. Organizatorem wydarzenia jest Fundacja Światowego Tygodnia Przedsiębiorczości, która współpracuje z parkami technologicznymi, urzędami marszałkowskimi, agencjami rozwoju regionalnego, firmami, szkołami i organizacjami pozarządowymi. Dzięki tej współpracy każdego roku w wydarzeniach organizowanych w ramach ŚTP bierze udział ok. 90 tys. osób. ŚTP jest świetnym przykładem inicjowania współpracy i dialogu sektora publicznego, prywatnego i pozarządowego na rzecz rozwoju przedsiębiorczości.

Program Youth Business Poland prowadzony przez Fundację Inkubator Technologiczny (www.ybp.org.pl) to program mentoringowo-szkoleniowy, którego celem jest dostarczenie niezbędnej wiedzy biznesowej i wsparcia dla początkujących przedsiębiorców, tak aby poprzez uzyskanie odpowiedniej wiedzy

W zakresie współpracy z organizacjami pozarządowymi wyzwaniem jest uświadomienie przedsiębiorcom wymiernych korzyści z tego typu współpracy i wypracowanie bardziej partnerskich relacji pomiędzy firmami a organizacjami.

i umiejętności zminimalizować ryzyko ich porażki i zwiększyć szanse na sukces firmy. YBP jest częścią Youth Business International, zrzeszającego 40 organizacji na całym świecie, które działają we wspólnym celu – wspierania młodych osób w rozwoju ich kompetencji przedsiębiorczych, zakładaniu przez nich firm i tworzeniu nowych miejsc pracy.

Dzięki współpracy z 40 innymi fundacjami możliwa jest stała wymiana informacji, najlepszych praktyk i nowych metod rozwoju i wspierania młodych przedsiębiorców. YBP rozwija ten model funkcjonowania również w Polsce, współpracując z innymi fundacjami, podejmując dialog z sektorem publicznym i angażując w swoje działania sektor prywatny, poprzez budowę sieci ponad 100 mentorów ze świata biznesu w całej Polsce, którzy poświęcają swój czas młodym przedsiębiorcom na zasadzie wolontariatu.

Youth Business Poland to program mentoringowo-szkoleniowy, którego celem jest dostarczenie niezbędnej wiedzy biznesowej i wsparcia dla początkujących przedsiębiorców

Centrum Przedsiębiorczości Smolna (www.firma.um.warszawa.pl) to miejsce utworzone i zarządzane przez m.st. Warszawa. CP Smolna udostępnia biurka w przestrzeni coworkingowej oraz biura dla przedsiębiorców, organizuje różnorodne szkolenia wspierające rozwój firm oraz współpracuje z organizacjami wspierającymi przedsiębiorców i przedsiębiorczość (np. przez nieodpłatne udostępnianie sal konferencyjnych).

Kolejna inicjatywa miasta to *Warsaw Innovation Days*, których celem jest promocja stolicy jako miasta sprzyjającego innowacjom i tworzącego ekosystem twórczej współpracy, miejsca przyjaznego inwestycjom i rozwijającego się dzięki mieszkającym w nim ludziom. Wydarzenie organizowane jest przy współpracy instytucji partnerskich m.st. Warszawy, takich jak: Geek Girls Carrots, Fundacja StartupSupport, StartupGrind czy Fundacja Światowego Tygodnia Przedsiębiorczości³⁹.

PRZYPISY

1. *Małe i średnie przedsiębiorstwa niefinansowe w Polsce w latach 2009-2013* [online]. Główny Urząd Statystyczny, 2015, s. 21 [dostęp 2.07.2015]. Dostępny w Internecie: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/podmioty-gospodarcze-wyniki-finansowe/przedsiębiorstwa-niefinansowe/male-i-średnie-przedsiębiorstwa-niefinansowe-w-polsce-w-latach-2009-2013,22,1.html>
2. *Wspieranie przedsiębiorczości* [online]. Ministerstwo Gospodarki, 2015 [dostęp 2.07.2015]. Dostępny w Internecie: <http://www.mg.gov.pl/Wspieranie+przedsiębiorczosci>
3. *Strategia Rozwoju Kraju* [online]. Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, 2015 [dostęp 2.07.2015]. Dostępny w Internecie: <https://www.mir.gov.pl/strony/zadania/polityka-rozwoju-kraju/zarządzanie-rozwojem-kraju/strategia-rozwoju-kraju/>
4. *MinisterstwoPracy i Polityki Społecznej* [online] [dostęp 2.07.2015]. Dostępny w Internecie: <http://www.mpips.gov.pl/ministerstwo/>
5. *O Agencji* [online]. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, 2015 [dostęp 2.07.2015]. Dostępny w Internecie: <http://www.parp.gov.pl/index/more/9244>
6. *Traktat o Przystąpieniu Rzeczypospolitej Polskiej do Unii Europejskiej* (Dz. U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864) [online] [dostęp 2.07.2015]. Dostępny w Internecie: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20040900864>
7. Palka R., *Realizacja Strategii Lizbońskiej w latach 2000-2010 – zalecenia i rekomendacje, w tym dla Polski* [online]. MAZOWSZE Studia Regionalne, 2011, s. 12 [dostęp 2.07.2015]. Dostępny w Internecie: <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-986565dc-5421-453e-a524-55168ca3f530>
8. *Europejska polityka spójności w Polsce* [online]. Komisja Europejska, 2009, s. 1, [dostęp 2.07.2015]. Dostępny w Internecie: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/country2009/pl_pl.pdf
9. *Gospodarcze i społeczne efekty członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Notatka w związku z jedenastą rocznicą przystąpienia Polski do UE* [online]. Ministerstwo Spraw Zagranicznych, 2014, s. 8-9, [dostęp 2.07.2015]. Dostępny w Internecie: https://polskawue.gov.pl/files/polska_w_ue/czlonkostwo_polski_w_ue/Historia/11_PL_w_UE_Gospodarcze_i_spoeczne_efekty_czlonkostwa_final.pdf
10. *Fundusze UE* [online]. Ministerstwo Gospodarki, 2015 [dostęp 2.07.2015]. Dostępny w Internecie: <http://www.mg.gov.pl/Fundusze+UE/POIG>
11. *Ustawa z dnia 19 grudnia 2008 r. o zmianie ustawy o swobodzie działalności gospodarczej oraz o zmianie niektórych innych ustaw* (Dz.U. 2009 r. Nr 18, poz. 97) [online] [dostęp 2.07.2015]. Dostępny w Internecie: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20090180097>
12. *Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka 2007-2013* [online] [dostęp 2.07.2015]. Dostępny w Internecie: http://www.poig.2007-2013.gov.pl/WstepDoFunduszyEuropejskich/Strony/o_poig.aspx
13. *Program Operacyjny Inteligentny Rozwój* [online]. Portal Funduszy Europejskich, 2015 [dostęp 2.07.2015]. Dostępny w Internecie: <https://www.poir.gov.pl/strony/o-programie/zasady/dla-kogo-jest-program/>
14. *Źródła finansowania działalności gospodarczej* [online] [dostęp 2.07.2015]. Dostępny w Internecie: <http://zielonalinia.gov.pl/Zrodla-finansowania-dzialalnosci-gospodarczej-32163>
15. *Inwestycja we własną firmę – działania dla młodych przedsiębiorców* [online] [dostęp 2.07.2015]. Dostępny w Internecie: <http://www.parp.gov.pl/index/index/2608>
16. *Szczegółowy opis Osi Priorytetowych Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020* [online] [dostęp 2.07.2015]. Dostępny w Internecie: https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/1960/SZOOP_PO_WER_14_20.pdf
17. *Parki technologiczne* [online] [dostęp 2.07.2015]. Dostępny w Internecie: http://www.pi.gov.pl/iob/chapter_86460.asp
18. *Inkubatory technologiczne* [online] [dostęp 2.07.2015]. Dostępny w Internecie: http://www.pi.gov.pl/iob/chapter_86464.asp
19. *Czarna lista barier dla rozwoju przedsiębiorczości 2014* [online]. Konfederacja Lewiatan, 2014 [dostęp 2.07.2015]. Dostępny w Internecie: http://konfederacjalewiatan.pl/legislacja/wydawnictwa/files/2014_05/clb2014_2_.pdf
20. *Podstawowe fakty o organizacjach pozarządowych. Raport z badania 2012* [online]. Stowarzyszenie Klon/Jawor, 2013, s. 23 [dostęp 2.07.2015]. Dostępny w Internecie: http://www.ngo.pl/PodstawoweFakty_2012_raport/#/1
21. *Ibidem*, s. 104-105.
22. *Jadwiga Przewłocka, Polskie organizacje pozarządowe 2012* [online]. Stowarzyszenie Klon/Jawor, 2013, s.7 [dostęp 2.07.2015]. Dostępny w Internecie: http://civicpedia.ngo.pl/files/civicpedia.pl/public/FaktyNGO_broszura_full.pdf
23. *O Fundacji* [online] [dostęp 2.07.2015]. Dostępny w Internecie: <http://www.junior.org.pl/pl>
24. *O AIP* [online] [dostęp 2.07.2015]. Dostępny w Internecie: <http://inkubatory.pl/o-aip/>
25. *Ibidem*.
26. *Misja, cel i kampania społeczna* [online] [dostęp 2.07.2015]. Dostępny w Internecie: <http://www.fundacijakobiet.org/misja-i-kampania-spoeczna/>
27. *Przedsiębiorcy w Polsce* [online]. Konfederacja Lewiatan, 2012 [dostęp 2.07.2015]. Dostępny w Internecie: http://konfederacjalewiatan.pl/get_file.php?filename=/raporty_wizerunek/polska.pdf
28. *O nas* [online] [dostęp 2.07.2015]. Dostępny w Internecie: <http://www.fwpr.org/fundacja/o-nas.html>
29. *Podlaska Fundacja Rozwoju Regionalnego* [online] [dostęp 2.07.2015]. Dostępny w Internecie: <http://www.pfr.pl/27.htm>

30. *Podstawowe fakty o organizacjach pozarządowych. Raport z badania 2012. Op. cit.*, s. 205-207.

31. *Ibidem*, s.168

32. *Wolontariat pracowniczy w polskich firmach. Analiza zjawiska* [online]. ThinkTank, 2011 [dostęp 2.07.2015]. Dostępny w Internecie: http://dobry-wolontariat.pl/uploads/TT_raport_badawczy_wolontariat.pdf

33. *Raport CSR* [online] [dostęp 2.07.2015]. Dostępny w Internecie: <http://raportcsr.pl/raport-csr/>

34. *Fundacja Kronenberga przy Citi Handlowy* [online] [dostęp 2.07.2015]. Dostępny w Internecie: <http://www.citibank.pl/poland/kronenberg/po-lish/>

35. *Ekonomia społeczna w Polsce AD 2010* [online] [dostęp 2.07.2015]. Dostępny w Internecie: http://www.fundacja-nadzieja.org.pl/es/pdf/fraczak_artykul.pdf

36. *Co to jest ekonomia społeczna?* [online] [dostęp 2.07.2015]. Dostępny w Internecie: <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/x/433225>

37. *Ashoka: O nas* [online][dostęp 2.07.2015]. Dostępny w Internecie: <http://poland.ashoka.org/o-nas>

38. *Programy* [online] [dostęp 2.07.2015]. Dostępny w Internecie: <http://poland.ashoka.org/programy>

39. *Warsaw Innovation Days – włącz się i kreuj* [online] [dostęp 2.07.2015]. Dostępny w Internecie: <http://www.um.warszawa.pl/aktualnosci/warsaw-innovation-days-w-cz-si-i-kreuj>

↳ 2.2 WIELKA BRYTANIA

2.2.1 Wspieranie przedsiębiorczości przez instytucje państwowe

Charakterystyka

Wspieranie przedsiębiorców należy obecnie do głównych priorytetów brytyjskiego rządu. Wspiera on nie tylko aspirujących przedsiębiorców poprzez programy pożyczek, ale stara się też rozwijać przedsiębiorczą mentalność w kraju. Najlepszym dowodem na zaangażowanie rządu w tworzenie miejsc pracy i ekosystemu przedsiębiorczości jest działalność konkretnych polityków i liderów, wyjątkowo aktywnych w tym obszarze. Pod względem rozwiązań legislacyjnych Wielka Brytania jest krajem, w którym najłatwiej spośród wszystkich państw UE założyć firmę. Biurokracja jest dużo mniej uciążliwa niż w reszcie krajów członkowskich, a wszystkie informacje i dokumentacja mogą być uzyskane i złożone przez Internet. Procedura ta trwa zazwyczaj nie dłużej niż pół godziny i kosztuje tylko 15 funtów. Firma zostaje wtedy zarejestrowana w przeciągu 24 godzin. Rządowa strona internetowa objaśnia wszystkie możliwe struktury prawne dla nowych firm i możliwości założenia ich jako spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, jednoosobowej działalności

Wspieranie przedsiębiorców należy obecnie do głównych priorytetów brytyjskiego rządu. Pod względem rozwiązań legislacyjnych Wielka Brytania jest krajem, w którym najłatwiej spośród wszystkich państw UE założyć firmę.

gospodarczej, spółki partnerskiej, stowarzyszenia nieposiadającego osobowości prawnej lub spółki komandytowej. Zasady zmiany formy prawnej firmy oraz zamykania tej już istniejącej są również dostępne online. Rejestrację podatnika można przeprowadzić w sieci jako część procedury zakładania nowej firmy; formularz rejestracyjny jest rozpatrywany bardzo szybko. Brytyjski system podatkowy wymaga od nowych firm podatku od osób prawnych (w przypadku spółek z o.o.), w przypadku przedsiębiorstw zatrudniających pracowników – odprowadzania za nich zaliczki na podatek dochodowy w systemie PAYE albo podatku VAT w przypadku nowych firm¹. Podatek dochodowy od osób prawnych jest również relatywnie niski: wynosi 20%, a system oferuje możliwość odliczeń od podatku i ulg².

Możliwości wsparcia

Rząd brytyjski szeroko informuje o sposobach zakładania przedsiębiorstw w Wielkiej Brytanii i przybliża, gdzie aspirujący przedsiębiorcy mogą uzyskać wsparcie. Prowadzi własny program, Start Up Loans, dysponuje też listą sprawdzonych funduszy venture capital i konkursów, w których do zdobycia jest kapitał inwestycyjny dla nowych firm. Rozpoczynanie działalności biznesowej w Wielkiej Brytanii

jest też atrakcyjne dla firm międzynarodowych, ponieważ jest to proste i relatywnie tanie. Wielka Brytania wykorzystuje też swoją pozycję, dając osobom z krajów spoza UE szansę na prowadzenie własnej firmy na Wyspach poprzez przyznawanie wiz dla przedsiębiorców³.

Wyzwania

Rząd oferuje pieniądze i doradztwo głównie przez akredytowanych pośredników, zwłaszcza poprzez Start Up Loans Scheme (program pożyczek dla nowych firm). Rządowi trudno jest jednak ocenić jakość usług tych pośredników; wyniki i rezultaty poszczególnych usługodawców bardzo się od siebie różnią. Wyzwaniem jest też poznanie ekosystemu wspierania przedsiębiorczości na poziomie lokalnym. Istnieje wiele oddolnych inicjatyw w wielu częściach kraju, ale dla rządu nieustannym wyzwaniem jest znajomość ich wszystkich i działań, jakie podejmują lokalnie, w całym kraju. Co więcej, z uwagi na silny nadzór, pod jakim znajdują się rządowe programy, warunki uczestnictwa i aplikowania mogą być bardzo surowe, a procedury takie jak przyznanie kredytu mogą przewlekać się w czasie⁴. Startup Loans Scheme z pewnością jest przykładem dobrych praktyk w obszarze tego, co rząd może zrobić dla przedsiębiorców, zwłaszcza tych młodych, ale budzi ambiwalentne odczucia, jeśli chodzi o skuteczność – wielu pożyczkobiorców nie spłaca tych kredytów⁵.

Dobre praktyki

Do dobrych praktyk zaliczyć można wspomniane już Start Up Loans Scheme oraz New Enterprise Allowance. Jest to rządowe świadczenie dla osób bezrobotnych, które chcą założyć swój własny biznes zamiast szukać zatrudnienia. New Enterprise Allowance zapewnia stypendia, pożyczki i mentorów biznesowych, którzy szkolą obiecujących młodych przedsiębiorców, aby odnieśli sukces i z przedsiębiorstwa uczynili źródło stałego dochodu⁶.

Możliwa jest ulga od lokalnego podatku od nieruchomości dla firm; zależy ona od rozwiązań stosowanych przez samorządy. Ulgi te obejmują ulgę w strefach przemysłowych oraz ulgę dla małych firm. Ta ostatnia wynosi 100% i można z niej skorzystać, jeśli firma korzysta tylko z jednej nieruchomości, a jej wartość podlegająca opodatkowaniu jest mniejsza niż 12 tys. funtów. Jeżeli małe przedsiębiorstwo nie spełnia tych wymagań, możliwości skorzystania z ulg zależą od położenia w Wielkiej Brytanii (np. Londyn jest oczywiście droższy). Ulga od podatku od nieruchomości w strefie przemysłowej może wynosić 100% przez 5 lat, jeśli przedsiębiorstwo jest zlokalizowane w jednej z 24 takich stref w kraju⁷. Ulgi specjalnie dla młodych przedsiębiorców nie istnieją.

Rząd brytyjski szeroko informuje o sposobach zakładania przedsiębiorstw w Wielkiej Brytanii i przybliża, gdzie aspirujący przedsiębiorcy mogą uzyskać wsparcie

New Enterprise Allowance zapewnia stypendia, pożyczki i mentorów biznesowych, którzy szkolą obiecujących młodych przedsiębiorców, aby odnieśli sukces i z przedsiębiorstwa uczynili źródło stałego dochodu

2.2.2 Wspieranie przedsiębiorczości przez organizacje pozarządowe

Charakterystyka

Istnieje ponad 100 organizacji pozarządowych, które pracują nad różnymi aspektami wspierania przedsiębiorczości i przedsiębiorstw, zajmując się problemem bezrobocia, wspierając dywersyfikację działalności gospodarczej, łagodząc ubóstwo i motywując młodych ludzi⁸. Wielka Brytania ma szczególnie zatłoczony rynek organizacji oferujących wsparcie dla przedsiębiorców. Z drugiej strony młodzi ludzie zainteresowani założeniem własnej firmy i szkoły zainteresowane nauczaniem przedsiębiorczości, ze względu na ogromną liczbę inicjatyw wspierających przedsiębiorczość, mają duży wybór opcji. Brytyjskie NGO związane z przedsiębiorczością, bardziej w porównaniu z innymi krajami skupiają się na ekonomii społecznej, wspierając młode firmy próbujące odpowiedzieć na problemy społeczne czy środowiskowe. Obecnie w Wielkiej Brytanii działa 68 tys. przedsiębiorstw społecznych, a 14% z nich to start-upy, istniejące krócej niż 2 lata – to ponad trzy razy więcej niż wśród klasycznych małych przedsiębiorstw⁹.

Możliwości wsparcia

Organizacje pozarządowe mają różne podejście do wspierania przedsiębiorczości. Inkubatory i akceleratorzy pozwalają NGO zaangażować się bardziej w działalność firm, które wspierają, bardzo często poprzez oferowanie funduszy, mentoringu czy pre-

strzeni coworkingowej. NGO, które nie skupiają się na praktyce prowadzenia działalności gospodarczej, oferują kursy i szkolenia, finansowanie czy platformy, w ramach których przedsiębiorcy mogą zaprezentować swoje pomysły potencjalnym inwestorom. Inne skupiają się na nauczaniu przedsiębiorczości, wchodząc bezpośrednio do szkół, college'ów czy na uniwersytety i oferując tam warsztaty czy szkolenia.

Głównym wyzwaniem dla organizacji pozarządowych jest znajdowanie finansowania na ich projekty na tak konkurencyjnym rynku

Wyzwania

Głównym wyzwaniem dla organizacji pozarządowych jest znajdowanie finansowania na ich projekty na tak konkurencyjnym rynku. Ta trudność sprawia, że niektóre NGO same rozważają przekształcenie się w przedsiębiorstwo społeczne i spieniężenie swoich programów. Innym wyzwaniem jest dla nich zatłoczony rynek organizacji pozarządowych: wiele szkół i młodych ludzi jest trochę rozpieszczonych liczbą świadczeń, bardzo często bezpłatnych, w zakresie wspierania przedsiębiorstw i czasem ciężko jest znaleźć wystarczającą liczbę beneficjentów czy szkół do programu, aby z nimi pracować.

Dobre praktyki

Fundacja Księcia Karola to nie tylko przykład dobrych praktyk w działaniach NGO, ale też bardzo prestiżowa organizacja, która nie boryka się z problemami braku finansowania czy wizją zaprzestania działalności. Od roku 1983 pomogła ona założyć własne firmy 80 tysiącom młodych ludzi. Fundacja oferuje szeroki wachlarz usług dla młodych ludzi w tym Enterprise Program, który zawiera w sobie

plan wsparcia biznesowego, szkoleń, mentoring, finansowanie i pożyczki dla młodych firm do 5 tys. funtów (29 tys. złotych). Dziesięciolecia doświadczeń w branży uczyniły z Fundacji Księcia Karola pioniera i doprowadziły usługi do perfekcji. Przykładem niech będzie fakt, że Fundacja była jedną z pierwszych organizacji, które doceniły korzyści, jakie młode, odnoszące sukces firmy czerpią z mentoringu¹⁰.

Future Business Centre oferuje doradztwo biznesowe, przestrzeń do pracy i networking dla przedsiębiorców zainteresowanych przede wszystkim przedsiębiorstwami społecznymi czy dodaniem elementów przedsiębiorczości społecznej do ich pomysłów biznesowych¹¹. Centrum jest połączone z Social Incubator East, który dąży do wspierania wzrostu tych przedsięwzięć społecznych. Inicjatywy te skupiają się na konkretnym terytorium: pomagają przedsiębiorcom z południowo-wschodniej części Anglii¹².

Citrus Saturday, zainicjowany na University College London, to międzynarodowa przedsiębiorcza inicjatywa obecna w 30 krajach, której celem jest uczenie dzieci i młodzieży przedsiębiorczości poprzez prowadzenie stoisk z lemoniadą. Organizator zapewnia wszystkie materiały niezbędne do przygotowania stoiska, a także podstawową wiedzę o zasadach budżetowania i innych aspektach prowadzenia biznesu, a potem pozwala dzieciom zrobić resztę¹³.

Fundacja Księcia Karola od roku 1983 pomogła założyć własne firmy 80 tysiącom młodych ludzi

Prywatne firmy wspierają przedsiębiorców poprzez sponsoring, inwestycje (jak Anioły Biznesu) czy CSR, w tym oferują szkolenia i programy edukacyjne

Enabling Enterprise to przykład przedsiębiorstwa społecznego, które wchodzi do szkół i szkoli nauczycieli, jak prowadzić zajęcia o umiejętnościach potrzebnym pracownikom oraz o przedsiębiorczości w szkołach podstawowych i średnich. Przygotowuje to dzieci do wejścia w świat pracy ze starannie opracowanym CV i jak dotąd udaje się to z dużym sukcesem. Organizacja współpracuje z dużymi korporacjami, takimi jak Virgin czy Hamleys, których pracownicy mają bezpośredni kontakt z uczniami. Enabling Enterprise dociera do dziesiątek tysięcy uczniów w szkołach w całym kraju¹⁴.

2.2.3 Wspieranie przedsiębiorczości przez prywatne firmy

Charakterystyka

Prywatne firmy wspierają przedsiębiorców poprzez sponsoring, inwestycje (jak Anioły Biznesu) czy CSR, w tym oferują szkolenia i programy edukacyjne. W Wielkiej Brytanii działają liczne wielkie korporacje. Większość dużych firm, zwłaszcza banki, mają swoje oddziały w Londynie ze względu na system podatkowy. Oprócz możliwości reklamowych, które niesie ze sobą praca z początkującymi przedsiębiorstwami, prywatne firmy czerpią również korzyści z pozytywnego postrzegania działania na rzecz wspierania młodych ludzi i nowych przedsiębiorstw.

Możliwości wsparcia

Programy edukacyjne i wsparcia dla przedsiębiorców prowadzone przez prywatne firmy często są kierowane do podmiotów z branży, na przykład firma komunikacyjna O2 skupia się na innowacjach cyfrowych, a producent samochodów Land Rover promuje inżynierię. W ten sposób przedsiębiorcy dostają szansę współpracy z ekspertami i uczenia się od nich.

Duże prywatne firmy wspierają przedsiębiorców poprzez przekazywanie funduszy na finansowanie przedsiębiorstwa lub za pomocą platform, gdzie przedsiębiorcy mogą nawiązać kontakt z potencjalnymi klientami. Ogrom doświadczeń, jakim firma dysponuje w postaci swojego zespołu, oznacza też, że może ona zaangażować własnych pracowników do prowadzenia warsztatów i szkoleń w szkołach czy po prostu do bycia mentorami przedsiębiorców. Prywatne firmy mają też szczególną pozycję w nawiązywaniu współpracy z przedsiębiorstwami i organizacjami pozarządowymi. Duża konkurencja w wyścigu o finansowanie sprawia, że powiązania z korporacjami są kluczowe. Firmy mogą przekazywać granty czy przeprowadzać konkursy biznesowe, takie jak NatWest everywoman Awards, w którym wyróżnia się kobiety, które odniosły sukces w biznesie, czy Shell Springboard, który oferuje finansowanie przedsiębiorstwom redukującym emisję dwutlenku węgla. Wolontariat pracowniczy jest również coraz bardziej popularny, zwłaszcza w ramach strategii CSR. Dla przykładu organizacja dobroczynna Business In The Community łączy ze sobą firmy, organizacje dobroczynne i pozarządowe, aby ten proces ułatwić.

Wyzwania

Prywatne firmy ograniczane są poprzez zasoby, jakie chcą zainwestować w swoje programy, dlatego starają się wiązać z podmiotami, które dają gwarancję pewnej inwestycji. Dlatego proces aplikowania może być bardzo konkurencyjny, zwłaszcza w porównaniu z programami oferowanymi przez NGO. Firmy oczekują znakomitych aplikacji, a większe organizacje dobroczynne i NGO na ogół zatrudniają fundraiserów, którzy zajmują się właśnie przygotowywaniem tego typu aplikacji. Mniejszym organizacjom pozarządowym trudno zdobyć te fundusze. Poza tym wspieranie przedsiębiorców nie jest priorytetem tych programów. Mają one cele, które muszą osiągnąć, i decydentów, których muszą zadowolić. Jeśli firmie słabo się powodzi, programy te mogą być zmienione albo wstrzymane.

Dobre praktyki

O2, brytyjska firma telefoniczna, prowadzi od 2010 roku program dla młodzieży, Think Big. Program oferuje granty dla młodych ludzi w wieku 13-25 lat, którzy mają pomysły na projekty na rzecz ich społeczności; do dziś sfinansował realizację 6 tys. projektów. W ofercie programu jest też nauczanie przedsiębiorczości: ponad 5,6 tys. uczniów wzięło udział w Think Big School, prowadzonej przez mentorów O2. Program zapoczątkowany w 2012 roku inspirował młodych w wieku 14-18 lat do rozwijania ich umiejętności cyfrowych i przedsiębiorczych, umożliwiając im projektowanie prototypowych rozwiązań problemów z życia codziennego. Te programy są spójne z celami O2, które dąży do odkrycia bardziej zrównoważonego i innowacyjnego podejścia do technologii⁴⁵.

Pomimo że brytyjski producent samochodów Jaguar Land Rover nie zapewnia przedsiębiorcom wsparcia w ścisłym znaczeniu tego słowa, oferuje on edukację w dziedzinie nauki, technologii, inżynierii i matematyki, a także nowe doświadczenia poprzez swoje programy obecne w szkołach, przedstawianie istniejących wyzwań i zapraszanie grup szkolnych na wizyty studyjne w swoich siedzibach¹⁶.

Royal Bank of Scotland (RBS) zapewnia finansowanie organizacjom pozarządowym, które wspierają młodych we wchodzeniu w świat przedsiębiorczości i które tworzą materiały dla nauczycieli, NGO i młodych ludzi, przede wszystkim w zakresie edukacji finansowej dla przedsiębiorstw. RBS jest również partnerem Fundacji Księcia Karola – jest nie tylko jednym z głównych sponsorów, ale pracuje też z organizacjami przy badaniach przedsiębiorczości młodych, przyznaje nagrody i udostępnia swoich ekspertów do prowadzenia szkoleń i mentoringu uczestników programu Fundacji.

Royal Bank of Scotland (RBS) zapewnia finansowanie organizacjom pozarządowym, które wspierają młodych we wchodzeniu w świat przedsiębiorczości

2.2.4 Współpraca sektora publicznego, prywatnego i pozarządowego

Współpracę instytucji publicznych, sektora prywatnego i NGO charakteryzuje kompleksowe podejście do wspierania przedsiębiorców, ale współpraca taka występuje dużo rzadziej niż pojedyncze inicjatywy. Współpraca wychodzi ponad samo finansowanie, np. prywatna organizacja nie tylko oferuje grant dla NGO czy instytucji publicznej, ale do pewnego stopnia sama angażuje się w program. Taki model kooperacji zapewnia dostęp do bogatych zasobów, czy to finansowych, czy ludzkich. Z uwagi na to, że każda organizacja zaangażowana w system wsparcia przedsiębiorczości ma swoje mocne i słabe strony, podejście ukierunkowane na współpracę jest bardziej efektywne. Poprzez takie wieloaspektowe podejście do wspierania przedsiębiorców powstaje jednak ryzyko, że prowadzenie programu stanie się uciążliwe. Trudno jest też zainicjować współpracę między firmami, NGO, szkołami i instytucjami rządowymi. Wzajemny kontakt to podstawa, a współpraca firm, szkół i rządu nie jest powszechna. Poza tym stworzenie solidnej współpracy zabiera wiele czasu, a wszystkie strony muszą mieć z niej korzyści.

PRZYPISY

1. *Start your own business* [online] [dostęp 16.07.2015]. Dostępny w Internecie: <https://www.gov.uk/starting-up-a-business/set-up-your-business>
2. *Corporation Tax rates and reliefs* [online] [dostęp 26.06.2015]. Dostępny w Internecie: <https://www.gov.uk/corporation-tax-rates/rates>
3. *Entrepreneurs Setting Up in the UK Guidance* [online] [dostęp 9.06.2015]. Dostępny w Internecie: <https://www.gov.uk/government/publications/entrepreneurs-setting-up-in-the-uk/entrepreneurs-setting-up-in-the-uk>
4. Lancaster, P., *Is the New Enterprise Allowance (NEA) Scheme "a good idea done badly"* [online] [dostęp 9.06.2015]. Dostępny w Internecie: <http://uk.sageone.com/2014/09/11/new-enterprise-allowance-scheme/>
5. Na podstawie prywatnego oświadczenia Jonathana Pfahla w dn. 11.03.2015 roku.
6. *New Enterprise Allowance* [online] [dostęp 9.06.2015]. Dostępny w Internecie: <https://www.gov.uk/new-enterprise-allowance>
7. *Business rates relief* [online] [dostęp 16.06.2015]. Dostępny w Internecie: <https://www.gov.uk/apply-for-business-rate-relief/overview>
8. *EU Effective Practice Guide to Youth-Led Green Job Creation Initiatives Index* [online] [dostęp 27.06.2015]. Dostępny w Internecie: <http://peacechild.org/wp-content/uploads/2014/08/EU-Effective-Practice-Guide-to-Youth-Led-Green-Job-Creation-Intiatives-Index.pdf>
9. *New start-up guide for budding social entrepreneurs* [online] [dostęp 6.06.2015]. Dostępny w Internecie: <http://www.socialenterprise.org.uk/news/new-start-guide-for-budding-social-entrepreneurs>, *Social Enterprise UK: Fightback Britian* [online]. *Social Enterprise UK*, 2011 [dostęp 9.06.2015]. Dostępny w Internecie: http://www.socialenterprise.org.uk/uploads/editor/files/Publications/Fightback_Britain.pdf
10. *The Enterprise Programme* [online] [dostęp 9.06.2015]. Dostępny w Internecie: http://www.princes-trust.org.uk/need_help/enterprise_programme.aspx
11. *Future Business* [online] [dostęp 12.06.2015]. Dostępny w Internecie: <http://www.futurebusiness.co.uk>
12. *Social Incubator* [online] [dostęp 12.06.2015]. Dostępny w Internecie: <http://www.socialincubatoreast.org.uk>
13. *Citrus Saturday* [online] [dostęp 12.06.2015]. Dostępny w Internecie: <http://www.citrussaturday.org/about>
14. *Enabling Enterprise* [online] [dostęp 12.06.2015]. Dostępny w Internecie: <http://enablingenterprise.org/about>
15. *Commitments: Think Big – Blueprint* [online] [dostęp 9.06.2015]. Dostępny w Internecie: <http://www.o2.co.uk/thinkbig/blueprint/commitments>
16. *Advancing Knowledge* [online] [dostęp 9.06.2015]. Dostępny w Internecie: <http://www.jaguarlandrover.com/gl/en/responsible-business/social-responsibility/advancing-knowledge/>

↳ 2.3 MALTA

2.3.1 Wspieranie przedsiębiorczości przez instytucje państwowe

Charakterystyka

Maltański rząd, przede wszystkim Ministerstwo Gospodarki, Inwestycji i Małych Przedsiębiorstw (economy.gov.mt), od lat traktuje przedsiębiorczość jako priorytet, z biegiem lat coraz bardziej. Przedsiębiorczość wspierają również inne ministerstwa, np. Ministerstwo Edukacji i Zatrudnienia (education.gov.mt), w którego skład wchodzi Parlamentarny Sekretariat ds. Badań, Innowacji, Młodzieży i Sportu. Nowe prawodawstwo i inicjatywy rządowe, których celem jest promocja przedsiębiorczości, zostaną wymienione poniżej.

Na Malcie istnieje narodowa agencja rozwoju, czyli Malta Enterprise (www.maltaenterprise.com), która odpowiedzialna jest za zapewnienie wsparcia lokalnym i zagranicznym inwestorom, którzy promują wzrost i internacjonalizację istniejących firm oraz za proponowanie środków na rzecz zrównoważonego rozwoju gospodarczego na Wyspach Maltańskich. Dodatkowo, ze względu na swoje położenie geograficzne Malta funkcjonuje jako centrum handlu dla firm z Europy, Afryki Północnej i Bliskiego Wschodu.

Możliwości wsparcia

Ministerstwo Gospodarki, Inwestycji i Małych Przedsiębiorstw czyni stałe starania, aby otworzyć maltańskim przedsiębiorcom możliwość rozpoczęcia działań na rynkach unijnych i międzynarodowych, a tym firmom, które chcą rozpocząć działalność na Malcie, to ułatwić. Przykładem jest tu przebudowany serwis Business-First (www.businessfirst.com.mt), poprzez który rząd próbuje zlikwidować bariery,

które mogą odstraszać firmy od nawiązywania kontaktów biznesowych czy działalności na Malcie. Po raz pierwszy opracowywana jest polityka przemysłowa, tworzone są też nowe przepisy dla firm rodzinnych. W przybliżeniu 70% maltańskich firm jest prowadzonych lub nadzorowanych przez rodziny, ale jak twierdzi Minister Gospodarki, Inwestycji i Małych Przedsiębiorstw, dr Chris Cardona, tylko 30% z nich jest z sukcesem przekazywane drugiemu pokoleniu, podczas gdy mniej niż 10% takich firm przetrwa do trzeciego pokolenia. Prawo Przedsiębiorstw Rodzinnych (Family Business Act), które jest pierwszą taką

inicjatywą w UE, kiedy już zostanie uchwalone, będzie pomagać firmom rodzinnym w poprawianiu ich wewnętrznych regulacji, sposobu zarządzania i zdolności przekazania firmy kolejnym pokoleniom. Takie

Malta Enterprise odpowiedzialna jest za zapewnienie wsparcia lokalnym i zagranicznym inwestorom oraz za proponowanie środków na rzecz zrównoważonego rozwoju gospodarczego na Wyspach

prawodawstwo odpowiada też na problem finansowania i inwestycji na przyszłość, zwiększając szanse przedsiębiorstw rodzinnych na przetrwanie¹.

Dostęp do inicjatyw rządowych jest poszerzany na Malcie poprzez narzędzia e-rządowe, dzięki którym oferowane usługi i rozprzestrzenianie informacji na ich temat są bardziej skuteczne. Według raportu e-Government Benchmark Report 2015 opublikowanego przez Komisję Europejską wyniki Malty w tym obszarze były znakomite, kraj ten prowadził pod względem wszystkich wskaźników, jakimi mierząno jakość powiązanych usług. Raport sprawdzał, w jaki sposób rządowe usługi cyfrowe są dostarczane i jakie dają rezultaty w 28 krajach UE oraz w Norwegii, Serbii, Szwajcarii, Turcji i na Islandii².

Wyzwania

Jednym z wyzwań, jakim rząd musi stawiać czoła, jest uczynienie z przedsiębiorczości atrakcyjnego wyboru zawodowego dla młodych ludzi, którzy są niezdecydowani, jaką ścieżkę kariery wybrać. Rząd staje też przed wyzwaniem pozostawania wrażliwym na codzienne przeszkody, jakie wyrastają przed lokalnymi przedsiębiorcami. Małe kraje wyspiarskie, takie jak Malta, różnią się od tych dużych pod względem geografii fizycznej, ale też uwarunkowań społecznych, gospodarczych i kulturowych. W związku z tym przedsiębiorcy działający na Malcie mierzą się ze szczególnymi wyzwaniami ze względu na odosobnienie kraju, jego wyspiarski charakter oraz ograniczony rynek krajowy³.

Dostęp do inicjatyw rządowych jest poszerzany na Malcie poprzez narzędzia e-rządowe, dzięki którym oferowane usługi i rozprzestrzenianie informacji na ich temat jest bardziej skuteczne.

Globalny Raport Konkurencyjności 2014-2015 stworzony przez Światowe Forum Ekonomiczne daje wgląd w wyzwania w promowaniu przedsiębiorczości, jakie mogą stawać przez maltańskim rządem. Raport zawiera dane ze 144 krajów i ocenia ich konkurencyjność. Potwierdza on, że głównym wyzwaniem na Malcie jest ograniczony rozmiarem rynek zajmujący 126. miejsce w rankingu – oznacza to, że to jeden z najmniejszych rynków wśród krajów sklasyfikowanych w raporcie. Według raportu Malta mierzy się też z małymi możliwościami innowacji, osiągając najniższe wyniki przy pomiarze innowacyjności i złożoności biznesu. Mocną stroną Malty natomiast jest technologia informacyjno-komunikacyjna oraz edukacja podstawowa w tym zakresie, gdzie Malta radzi sobie dobrze, zajmując w rankingu 17. miejsce⁴.

Dobre praktyki

Sektor edukacji publicznej od lat aktywnie promuje przedsiębiorczość, a pierwsze przykłady dobrych praktyk pochodzą właśnie z tego obszaru. TAKEOFF Business Incubator (www.takeoff.org.mt) na Uniwersytecie Maltańskim został założony w celu pomagania przedsiębiorcom opierającym swoje firmy na wiedzy i wspierania młodych firm we wprowadzaniu pomysłów w życie i przekształcaniu ich w udany biznes. Instytut im. Edwarda de Bono na Uniwersytecie Maltańskim (www.um.edu.mt/create) oraz Centrum Przedsiębiorczości i Inkubacji Przedsiębiorstw (www.um.edu.mt/cebi) angażują się w badania, a także organizują kursy mające na celu

promowanie na Malcie przedsiębiorczości i kultury przedsiębiorczości opartej na wiedzy.

Ministerstwo Gospodarki, Inwestycji i Małych Przedsiębiorstw prowadzi trzy inicjatywy wspierania przedsiębiorczości. (1) *Entrepreneurship Through Education Scheme (Program Przedsiębiorczość przez Edukację)*⁵, prowadzony wspólnie z Ministerstwem Edukacji i Zatrudnienia pomaga szkołom podstawowym i średnim na Malcie poprzez granty finansowe na projekty związane z nauczaniem przedsiębiorczości. (2) *National Enterprise Support Awards (Krajowa Nagroda za Wspieranie Przedsiębiorczości - NESAs)*⁶ to nagrody przyznawane przez Wydział Gospodarczy i Wydział Planowania Polityki Przedsiębiorczości w obrębie Ministerstwa Gospodarki, Inwestycji i Małych Przedsiębiorstw. Celem nagród NESAs jest wyróżnienie podmiotów wspierających przedsiębiorczość i rozwój przedsiębiorstw. Do konkursu można zgłaszać inicjatywy aktywne i już zakończone w sześciu kategoriach, np. promowanie ducha przedsiębiorczości czy stawianie w centrum uwagi przedsiębiorczości odpowiedzialnej i inkluzywnej. Konkurs jest podzielony na dwie części: w części A mogą uczestniczyć lokalne władze, natomiast władze państwowe, organizacje krajowe, partnerstwa publiczno-prywatne między władzami, programami edukacyjnymi i organizacjami biznesowymi mogą brać udział w części B konkursu. Zwycięzca każdej z części otrzymuje nagrodę do 14 tys. euro, a laureaci drugich miejsc – do 9 tys. euro. (3) *Sustainable Enterprise Awards (Nagrody Zrównoważonej Przedsiębiorczości)*⁷ mają na celu docenienie,

**Program
Przedsiębiorczość
przez Edukację pomaga
szkołom podstawowym
i średnim na Malcie
poprzez granty
finansowe na projekty
związane z nauczaniem
przedsiębiorczości.**

promowanie i nagrodzenie organizacji biznesowych, przede wszystkim mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw, które znacznie przyczyniają się do zrównoważonego rozwoju. Inicjatywy takie są wyróżniane pod trzema względami: zrównoważone społecznie, środowiskowo i gospodarczo.

Malta Enterprise, maltańska narodowa agencja rozwoju, prowadzi kilka programów zachęt, takich jak program *Micro Invest*, którego celem jest stymulowanie dalszych inwestycji w istniejących już przedsiębiorstwach, również wśród osób samozatrudnionych, i ich możliwości innowacji i rozwoju działalności. Na przykład, przedsiębiorstwa są uprawnione do corocznej kwoty wolnej od podatków wysokości 45% wydatków, zawierających w sobie koszty poniesione między 1 stycznia 2014 roku a 31 grudnia 2020 roku. Dodatkowe 20% przysługuje przedsięwzięciom z Gozo, które mogą skorzystać z 65%-owej kwoty wolnej od podatku⁸.

Malta Crafts Portal oferuje ekspozycję i wsparcie osobom zajmujących się rzemiosłem na Malcie, prezentując jednocześnie wybór ich wyrobów. Portal służy również do promowania działań związanych z Malta Crafts i udostępnia interaktywny spis rzemieślników z Wysp Maltańskich. Witryna jest własnością Wydziału Gospodarczego w Ministerstwie Gospodarki, Inwestycji i Małych Przedsiębiorstw⁹.

Również inne jednostki rządowe dają przykłady dobrych praktyk. MITA Innovation Hub (<https://>

mitainnovationhub.gov.mt) jest częścią Malta Information Technology Agency (Maltańskiej Agencji Technologii Informacyjnej), która odpowiedzialna jest za wprowadzanie w życie strategii informatycznej, programów i inicjatyw rządu w tym obszarze. Centrum zapewnia studentom, młodym firmom i innowatorom wsparcie i przyjazne otoczenie do przekształcania ich pomysłów w produkt lub usługę poprzez technologię cyfrową. MITA współpracuje ze start-upami, przekazując im problem do rozwiązania i finansując ten projekt, który oferuje najlepsze rozwiązanie.

2.3.2 Wspieranie przedsiębiorczości przez organizacje pozarządowe

Charakterystyka

Na Malcie istnieje wiele organizacji pozarządowych wspierających przedsiębiorczość. Wiele z nich jest prowadzonych przez studentów, jak np. AIESEC, lub przez ludzi młodych dla studentów i innych młodych, jak np. Junior Chamber International (JCI) czy Young Business Entrepreneurs (YBE). Inne NGO działające na rzecz studentów i młodzieży prowadzone są przez ludzi z większym doświadczeniem w dziedzinie przedsiębiorczości, tak jak Junior Achievement Young Enterprise (JA-YE). Dwie organizacje, mianowicie Foundation for Women Entrepreneurs (FEW) oraz Malta Association of Women in Business (MAWB), prowadzone są

przez aspirujące i doświadczone w biznesie kobiety. Wsparcie oferowane przez różne NGO to programy szkoleniowe, konkursy, mentoring, networking itd.

Możliwości wsparcia

Miejscowe NGO starają się współpracować z podmiotami prywatnymi i publicznymi, aby wspierać już działających i początkujących przedsiębiorców. Jednym z przykładów dobrych praktyk jest obecna współpraca organizacji pozarządowych z Uniwersytetem Maltańskim przy różnych przedsięwzięciach promujących przedsiębiorczość. Różnorodność NGO działających na rzecz przedsiębiorczości na Malcie przekłada się na możliwość dotarcia do różnych grup społecznych, skupiając się np. na kobietach prowadzących działalność gospodarczą, młodzieży czy społecznościach wiejskich i rolniczych. Relatywnie mała populacja i powierzchnia Wysp Maltańskich zwiększa możliwości NGO na dotarcie do całego społeczeństwa.

Różnorodność NGO działających na rzecz przedsiębiorczości na Malcie przekłada się na możliwość dotarcia do różnych grup społecznych, skupiając się np. na kobietach

Lokalne organizacje pozarządowe, takie jak te wymienione poniżej, starają się wspierać obecnych i przyszłych przedsiębiorców poprzez mentoring i szkolenia w zakresie przedsiębiorczości. Również rząd ma na celu wspieranie tych organizacji – przykładem dobrych praktyk jest Gozo NGOs Association (www.gozo-ngos.org), które założono w 2003 roku przy aktywnym współudziale ówczesnego ministra Gozo, pod którego pieczęcią ten projekt się rozwijał.

Wyzwania

Jednym z wyzwań stojących przed organizacjami pozarządowymi są stałe starania finansowe, aby uczynić ich działalność ciągłą i zrównoważoną. Sektor prywatny oferuje sponsoring, dostępne są też środki instytucji publicznych na poziomie krajowym i unijnym. Fakt, że Malta jest krajem małym, wielość inicjatyw jest tu jednak przeszkodą – może być nieproduktywna. Wyzwaniem jest też utrzymywanie powiązań z instytucjami publicznymi oraz komunikacja z istotnymi dla działalności ministerstwami.

Dobre praktyki

Dwie pierwsze organizacje będące przykładami dobrych praktyk to NGO założone przez kobiety i dla kobiet. Foundation for Women Entrepreneurs (<http://women.org.mt>) działa od 2001 roku i dąży do promowania możliwości biznesowych, budowania świadomości społecznej oraz prowadzi badania w obszarze kobiecej przedsiębiorczości i innych kwestii podziału ról ze względu na płeć. Fundacja angażuje się na rzecz wprowadzenia w Europie polityk dotyczących uwzględniających również kobiety we wszystkich sferach życia.

Association of Women in Business (www.mawb.eu) zostało założone w 1991 roku przez kobiety i dla kobiet – bez podziału na aktywne businesswoman i nowicjuszkę. Celem stowarzyszenia jest promowanie środowiska do rozwoju, gdzie kobiety otrzymują wsparcie i rozwijają się w swoich firmach i zawodach.

Ostatnie trzy przykłady dobrych praktyk w sektorze pozarządowym to NGO skupiające się na młodzieży. Young Business Entrepreneurs (www.ybe.org.mt) zo-

stało założone w 2013 roku, z myślą o młodych, aspirujących przedsiębiorcach na Malcie. Praca YBE skupia się na 5 priorytetach strategicznych, mianowicie badaniach naukowych, edukacji, programach z zakresu przedsiębiorczości, kształtowaniu polityki i podnoszeniu świadomości wśród ludzi młodych i maltańskiego społeczeństwa ogółem. Jednym z ostatnich ich starań była seria warsztatów pod nazwą #SCALE-UP 6, finansowana przez Youth Start-up Framework w ramach programu Erasmus+. Warsztaty dały uczestnikom realne doświadczenie tego, co dzieje się przy wkraczaniu w świat biznesu.

Junior Chamber International (JCI) Malta (www.jci.org.mt) dąży do motywowania młodych ludzi do rozwoju w życiu prywatnym i zawodowym. Jeden z priorytetów organizacji to właśnie biznes i przedsiębiorczość, a pracując z partnerami korporacyjnymi, JCI stworzył wiele inicjatyw w tym obszarze. Jedną z nich jest nagroda JCI Creative Young Entrepreneur Award (CYEA), skierowana do kreatywnych przedsiębiorców z Malty. Inną inicjatywą jest konkurs Business Plan Competition, w którym nagradzani są młodzi przedsiębiorcy; konkurs umożliwia im też zaprezentowanie swoich pomysłów i pomaga przejść z etapu początkowego rozwijania projektu na dalsze.

Junior Achievement Young Enterprise (JA-YE) Malta (www.youngenterprise.org.mt) został założony w 1989 roku, aby prowadzić program nauczania przedsiębiorczości na wszystkich etapach edukacji. JA-YE Malta zbliża ze sobą sektor publiczny i prywatny, które razem oferują młodzieży w szkołach podstawowych i średnich oraz na początku edukacji wyższej praktyczne programy edukacyjne skupione na przedsiębiorczości, biznesie i ekonomii.

2.3.3 Wspieranie przedsiębiorczości przez prywatne firmy

Charakterystyka

Z uwagi na to, że maltańskie środowisko biznesowe składa się głównie z MŚP, trudno jest objąć wszystkie inicjatywy wspierania przedsiębiorczości, w które angażują się te przedsiębiorstwa. Większe firmy, przede wszystkim z sektora finansowego, oferują wsparcie przedsiębiorczości i starają się aktywnie promować swoje przedsięwzięcia w mediach internetowych, aby zaangażować decydentów i promować własny wizerunek CSR wśród opinii publicznej. Prywatne wsparcie przedsiębiorczości to przede wszystkim formalny i nieformalny mentoring oraz w dużo mniejszym stopniu inwestycje Aniołów Biznesu (np. Go Beyond, zob. niżej).

Możliwości wsparcia

Malta jest najmniejszym i najgęściej zaludnionym krajem UE¹⁰. Mała powierzchnia wysp zwiększa gotowość firm do wspierania przedsiębiorczości, bo łatwiej mogą dotrzeć do całej grupy docelowej danej inicjatywy, np. młodzieży czy studentów. Nie istnieją dane dotyczące inwestowania prywatnych firm w start-upy, a przegląd stron internetowych sugeruje, że większość firm angażuje się w programy edukacyjne dla szkół podstawowych i średnich oraz w kampanie zwiększające świadomość społeczną (więcej w kolejnej sekcji). Wiele firm aktywnie współpracuje z instytucjami rządowymi i edu-

kacyjnymi, docierając w ten sposób do największej liczby osób. Można jednak powiedzieć, że miejscowy scenariusz to niewykorzystane możliwości wspierania przedsiębiorczości przez prywatne firmy.

Wyzwania

Przeciętna firma na Malcie ma rozmiar mikroprzedsiębiorstwa, nie dziwi więc, że programy wsparcia ze strony sektora prywatnego dla młodych firm ograniczają się do niewielkiej liczby większych firm funkcjonujących na wyspach.

Duża część działań promocyjnych maltańskich firm o większym rozmiarze ma na celu podkreślenie ich przewodniej roli w inicjatywach CSR; wyzwaniem jest przekonanie tych firm do wsparcia projektów na rzecz przedsiębiorczości. Obecnie najwięcej wsparcia dla nowych firm płynie z sektora bankowego.

Centrum Innowacji Microsoft oferuje wsparcie studentom i nowo powstałym firmom poprzez udostępnianie swoich pomieszczeń i kursy od pisania stron internetowych po tworzenie gier komputerowych

Dobre praktyki

Centrum Innowacji Microsoft (MIC - www.microsoftventures.com/locations/mic/malta), otwarte w 2013 roku, oferuje wsparcie studentom i nowo powstałym firmom poprzez udostępnianie swoich pomieszczeń i kursy od pisania stron interneto-

wych po tworzenie gier komputerowych. Program start-upowy MIC kierowany jest do nowych firm na wczesnych etapach funkcjonowania i oferuje takie świadczenia jak przestrzeń biurowa, sprzęt i umiejętności technologiczne. Studenci są zachęceni do po-

szukiwań oraz rozwijania zainteresowania technologią i związanych z nią umiejętności.

Go Beyond (<https://go-beyond.biz/>) jest obecne w wielu miejscach w Europie, również na Malcie i w USA. Zespół składa się z doświadczonych przedsiębiorców i dyrektorów naczelnych, którzy działają jako Anioły Biznesu i zapewniają inwestorom możliwość zainwestowania w młode, szybko rosnące firmy w różnych branżach, m.in. technologii, przemyśle, usługach, komunikacji mobilnej i branży internetowej.

Bank of Valletta (<https://www.bov.com/>) proponuje przedsiębiorcom 2 pakiety: (1) *BOV Start Plus* to pożyczka kierowana do start-upów i mikroprzedsiębiorstw, które wymagają finansowania do 25 tys. euro na wydatki inwestycyjne i początkowe zapotrzebowanie na kapitał obrotowy. Ten pakiet oferuje korzystne odsetki (2,5% ponad podstawową stopę oprocentowania kredytów), nie wymaga żadnych zaliczek (prowizji za przygotowanie kredytu, rocznych opłat za obsługę kredytu czy opłaty za przedterminową spłatę kredytu) oraz, co najważniejsze, nie wymaga poręczenia, bo gwarancji udziela prowadzony przez Komisję Europejską Program ramowy na rzecz konkurencyjności i innowacji¹¹. (2) Pakiet *BOV 4 SME* jest przeznaczony dla MŚP, które wymagają finansowania do 700 tys. euro na różnego rodzaju inwestycje, np. w maszyny i nieruchomości, technologię informatyczną, technologie odnawialne czy rozwiązania energooszczędne, tworzenie produktów i usług na rynek, ekspansja na nowe niszowe rynki czy zwiększanie obecności

w Internecie. Pakiet ten oferuje również korzystne stawki odsetek (stałe 4% przez 4 pierwsze lata kredytu) i w konkretnych przypadkach łagodzi wymagania dot. poręczeń¹².

2.3.4 Współpraca sektora publicznego, prywatnego i pozarządowego

Powyższy podrozdział prezentuje maltańskie rozwiązania, a przykłady dobrych praktyk wskazują na współpracę istniejącą między podmiotami prywatnymi, publicznymi i organizacjami pozarządowymi wspierającymi przedsiębiorczość. Obecny scenariusz to ekosystem wspierający przedsiębiorczość, i być może najlepszymi przykładami będą ostatnie starania rządu i ekspertów finansowych pochodzących z sektora prywatnego, mianowicie Venture Capital Malta (VC – MT)¹³. Celem tej inicjatywy jest przekonanie ludzi, że Malta to idealne miejsce na nowe przedsięwzięcie w Europie. Venture Capital Malta dąży do zwiększenia podaży i dostępności funduszy na założenie firmy na Malcie. Poniżej znajdują się przykłady pokazujące wspólne wysiłki różnych maltańskich organizacji na rzecz kreowania ekosystemu przyjaznego przedsiębiorczości.

*Innovation Challenge: Go Green*¹⁴ to konkurs zorganizowany przez Agencję Żgħażgħi Instytut Edwarda de Bono na Uniwersytecie Maltańskim dla młodych ludzi między 17. a 30. rokiem życia. Agencja Żgħażgħ (www.agenzjazghazagh.gov.mt) to Narodowa

Venture Capital Malta dąży do zwiększenia podaży i dostępności funduszy na założenie firmy na Malcie

Agencja Młodzieżowa, założona w 2011 roku w celu promowania interesów ludzi młodych i pomagania organizacjom młodzieżowym i młodym ludziom w rozwijaniu ich potencjału. Uczestnicy jej programów są zapraszani do zidentyfikowania problemów środowiskowych i zaproponowania innowacyjnego ekologicznego rozwiązania, ocenę jego wykonalności i złożenie propozycji do oceny. W skład konkursu wchodzi też warsztaty na temat „zrealizowanych innowacji”, rozwijania pomysłów, sprawdzania wykonalności i prawa własności intelektualnej. Publikacja projektów złożonych przez trójkę finalistów jest finansowana przez APS Bank.

AEGEE Valletta (www.aegge-valletta.org) i maltańska Eurodeputowana Miriam Dalli zainicjowali projekt *Tomorrow's Business Today* (*#2morrow2day*), który promuje przedsiębiorczość młodzieży na Malcie. Pierwszym jego punktem była dyskusja panelowa i rozmowa z publicznością na Uniwersytecie Maltańskim w dniu 6 lutego 2015⁴⁵. Później reprezentanci różnych organizacji studenckich i młodzi ludzie zainteresowani przedsiębiorczością zebra-

**TAKEOFF Seed Fund
Award to wspólna
inicjatywa Centrum
Przedsiębiorczości
i Inkubacji
Przedsiębiorstw
(CEBI) Uniwersytetu
Maltańskiego
i Ministerstwa
Gospodarki,
Inwestycji i Małych
Przedsiębiorstw**

li się na *Konferencji Młodzieżowej Przedsiębiorczości* w Brukseli 26 lutego 2015 roku. Na program konferencji złożyły się rozmowy młodych przedsiębiorców i polityków, a także warsztaty i panele dyskusyjne⁴⁶. Seminarium kończące projekt odbyło się w Maltańskiej Izbie Handlu, Przedsiębiorstw i Przemysłu w dniu 14 maja 2015 roku. Rezultatem był dokument programowy, który został przekazany Ministrowi Gospodarki, Inwestycji i Małych Przedsiębiorstw, Dr. Chrisowi Cardonie, Ministrowi Edukacji i Zatrudnienia, Evaristowi Bartolo, oraz komisarz unijnej, Elżbiecie Bieńkowskiej⁴⁷.

*TAKEOFF Seed Fund Award*⁴⁸ to wspólna inicjatywa Centrum Przedsiębiorczości i Inkubacji Przedsiębiorstw (CEBI) Uniwersytetu Maltańskiego i Ministerstwa Gospodarki, Inwestycji i Małych Przedsiębiorstw, wsparta również przez uniwersytecki inkubator TAKEOFF. W programie tym ministerstwo przyznało 100 tys. euro kapitału początkowego grupom

innowatorów i przedsiębiorców, którzy pomogą tym pierwszym rozwinąć pomysły w kierunku ich komercjalizacji i stworzenia wysoko rozwojowych firm na Malcie.

PRZYPISY

1. *Malta Enacts Family Business Legislation* [online] [dostęp 24.06.2015]. Dostępny w Internecie: <http://www.financemalta.org/publications/articles-interviews/articles-and-interviews-detail/malta-enacts-family-business-legislation/>
2. *Future-proofing eGovernment for a Digital Single Market. An assessment of digital public service delivery in Europe. Background report* [online]. Komisja Europejska, 2015 [dostęp 25.06.2015]. Dostępny w Internecie: <https://www.capgemini.com/resources/background-report-future-proofing-egovernment-for-a-digital-single-market>
3. Baldacchino, L., Cassar, V., Caruana, A., *Start-up Success in a Small Island State: A Study among Entrepreneurs in Malta*, *Island Studies Journal* 2008, t. 3, nr 1, s. 73-96.
4. *The Global Competitiveness Report 2014–2015* [online]. Światowe Forum Ekonomiczne, 2015 [dostęp 20.06.2015]. Dostępny w Internecie: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2014-2015/economies/#economy=MLT>.
5. *Entrepreneurship Through Education Scheme 2015* [online]. Ministerstwo Gospodarki, Inwestycji i Małych Przedsiębiorstw, Ministerstwo Edukacji i Zatrudnienia, 2015 [dostęp 20.05.2015]. Dostępny w Internecie: https://economy.gov.mt/en/schemes/Documents/Entrepreneurship%20through%20Education%20Scheme%202015/Guidance%20Notes_Entrepreneurship%20Through%20Education%20Scheme%202015.pdf
6. *National Enterprise Support Awards* [online] [dostęp 15.05.2015]. Dostępny w Internecie: <http://commerce.gov.mt/en/NESA/Pages/National-Enterprise-Support-Awards.aspx>
7. *Sustainable Enterprise Awards* [online] [dostęp 15.05.2015]. Dostępny w Internecie: <https://economy.gov.mt/en/Awards/Pages/Sustainable-Enterprise-Awards.aspx>
8. *New Services Offered at Business First* [online] [dostęp 15.05.2015]. Dostępny w Internecie: <http://www.maltaenterprise.com/en/media/news/2014/new-services-offered-business-first>
9. *Welcome to the Malta Crafts Portal* [online] [dostęp 20.06.2015]. Dostępny w Internecie: <https://secure3.gov.mt/maltacrafts/en/content/1/home>
10. *Living in the EU* [online] [dostęp 15.05.2015]. Dostępny w Internecie: http://europa.eu/about-eu/facts-figures/living/index_en.htm
11. *BOV Start Plus Financing Package* [online] [dostęp 6.06.2015]. Dostępny w Internecie: <https://www.bov.com/content/bov-start-plus-financing-package>
12. *BOV 4 SME Financing Product* [online]. Dostępny w Internecie: <https://www.bov.com/content/bov-4-sme>
13. *Venture Capital Malta Launched* [online] [dostęp 20.06.2015]. Dostępny w Internecie: <http://www.financemalta.org/sections/malta-trusts-financemalta/financemalta-wealth-management-articles/detail/venture-capital-malta-launched>
14. *Eco-Purifier Wins the Innovation Challenge* [online]. [dostęp 20.06.2015]. Dostępny w Internecie: http://www.um.edu.mt/create/notices/innovation_challenge_go_green
15. *Young entrepreneurship can strengthen our economy' – Dr Miriam Dalli MEP* [online] [dostęp 5.07.2015]. Dostępny w Internecie: <http://www.independent.com.mt/articles/2015-02-09/local-news/Young-entrepreneurship-can-strengthen-our-economy-Dr-Miriam-Dalli-MEP-6736130350>
16. *Tomorrow's business today: encouraging youth entrepreneurship* [online] [dostęp 5.07.2015]. Dostępny w Internecie: <http://www.independent.com.mt/articles/2015-02-28/local-news/Tomorrow-s-business-today-encouraging-youth-entrepreneurship-6736131364>
17. *Labour MEP Miriam Dalli proposes different models for financing start-ups* [online] [dostęp 5.07.2015]. Dostępny w Internecie: <http://www.independent.com.mt/articles/2015-05-16/local-news/MEP-Dalli-proposes-different-models-for-financing-start-ups-6736135657>
18. *€100,000 for startups in first TAKEOFF Seed Fund Award* [online] [dostęp 15.05.2015]. Dostępny w Internecie: https://www.um.edu.mt/news_on_campus/features/2014/100,000_for_startups_in_first_takeoff_seed_fund_award

CZĘŚĆ 3: NARZĘDZIA I METODY NAUCZANIA PRZEDSIĘBIORCZOŚCI W EDUKACJI FORMALNEJ I NIEFORMALNEJ

↳ 3.1 PROGRAMY DLA SZKÓŁ PODSTAWOWYCH

Pozytywna Szkoła Podstawowa

azaliowa.pozytywneinicjatywy.pl
POLSKA

Ta publiczna szkoła w Gdańsku jest prowadzona przez prywatną firmę, Pozytywne Inicjatywy - Edukacja sp. z o.o. Szkoła współpracuje z Pomorską Specjalną Strefą Ekonomiczną (PSSE) i Polską Akcją Humanitarną (PAH). Celem współpracy pomiędzy tymi trzema podmiotami jest wykorzystanie ich eksperckiej wiedzy dla dobra dzieci. PSSE jest odpowiedzialna za nauczanie robotyki, kodowania i przedmiotów ścisłych. Strefa ekonomiczna współpracuje też z firmą RoboCamp, która uczy robotyki przy użyciu klocków lego. PAH natomiast jest odpowiedzialny za edukację globalną. Szkoła współpracuje również z Gdańskim Parkiem Naukowo-Technologicznym. Ponieważ szkoła jest publiczna, jest również bezpłatna.

Aby wprowadzić takie rozwiązanie w innych miejscach, system edukacji musi umożliwić prowadzenie szkół publicznych prywatnym podmiotom lub przynajmniej pozwolić szkołom na współpracę z partnerami zewnętrznymi przy realizacji programu nauczania. Jeśli zatrudnienie dobrze wykwalifikowanego nauczyciela przedsiębiorczości jest niemożliwe, doskonałym rozwiązaniem będzie taka współpraca

z firmą prywatną lub organizacją pozarządową specjalizującą się w zakresie nauczania przedsiębiorczości.

Projekt Ekonomia dla Najmłodszych

ekonomia.esy.es
POLSKA

Projekt Ekonomia dla Najmłodszych jest realizowany przez Fundację Pro Gentis z Narodowym Bankiem Polskim w ramach programu edukacji ekonomicznej w Szkole Podstawowej nr 5 w Siemianowicach Śląskich.

Głównym celem projektu jest pozyskanie przez 60 uczniów klas 4-6 Szkoły Podstawowej nr 5 w Siemianowicach Śląskich elementarnej wiedzy z zakresu ekonomii i finansów, rozwijanie ich zainteresowania szeroko rozumianą przedsiębiorczością, zagadnieniami ekonomicznymi i finansowymi oraz promowanie atrakcyjnych metod prowadzenia zajęć i wykorzystywania ciekawych pomocy dydaktycznych.

Na treść zajęć składa się 6 następujących grup tematycznych: „Podstawowe pojęcia ekonomiczne”, „Przedsiębiorczość w podstawówce”, „Narodowy

Bank Polski”, „Pieniądz - definicja, historia, funkcje, gospodarowanie budżetem domowym” oraz „Ekologiczne Dzieciaki – oszczędność dla domu i szkoły”. Organizowany jest także konkurs plastyczny „Ja i moje oszczędności, podczas którego uczestnicy graficznie przedstawiają siebie jako osobę, która jest świadoma konieczności oszczędzania od lat najmłodszych oraz wie, iż dobre nawyki finansowe procentują w przyszłości. Po ukończonym konkursie laureatom przyznawane nagrody rzeczowe (tablety i skarbonki). Wszyscy uczestnicy otrzymują również certyfikaty potwierdzające udział w projekcie.

Zasoby niezbędne do implementacji projektu to nawiązanie relacji z placówką oświatową, pozyskanie wykwalifikowanej kadry do przeprowadzenia zajęć w ciekawy i inspirujący sposób oraz pozyskanie dofinansowania na koordynowanie i nagrody w konkursie.

Otwarta Firma – Fundacja Młodzieżowej Przedsiębiorczości

otwarta-firma.junior.org.pl

Program odpowiedni również dla szkół średnich

POLSKA

Ten unikatowy projekt został zainicjowany przez Fundację Młodzieżowej Przedsiębiorczości (polski oddział Junior Achievement) w 2008 roku, w ramach Światowego Tygodnia Przedsiębiorczości. Od tamtej pory co roku bierze w nim udział ok. 400 szkół, zawsze w ciągu jednego tygodnia w listopadzie. Łącz-

na liczba uczestników projektu od jego rozpoczęcia to 464 898 uczniów oraz 11 099 firm i szkół.

W swoim zamyśle projekt ten ma umożliwić uczniom od szkół podstawowych do ponadgimnazjalnych spotkanie z potencjalnym przyszłym pracodawcą. Rozumowanie leżące u podstaw projektu było oparte na badaniach pokazujących, że Polacy często mają negatywne zdanie o przedsiębiorcach, ale tylko jeśli nie znają żadnego osobiście. Dlatego pojawił się pomysł stworzenia młodzieży sposobności do spotkania się z przedsiębiorcą osobiście i skonfrontowania swoich stereotypów z rzeczywistością⁴. Projekt daje młodym ludziom niepowtarzalną okazję uczenia się przedsiębiorczości w praktyce, zobaczenia, jak konkretne zawody wyglądają naprawdę i dowiedzenia się, co trzeba zrobić, żeby dostać pracę marzeń.

Organizator projektu prowadzi 2 bazy danych: pierwsza zawiera listę szkół angażujących się w projekt, a druga listę firm chętnych do spotkań z młodzieżą. Zapisy do obu baz są otwarte dla wszystkich, a organizator pomaga dopasować do siebie szkoły i firmy działające w tej samej branży. Potem albo to przedsiębiorcy odwiedzają szkoły, albo uczniowie udają się do przedsiębiorców w ustalonym terminie.

Projekt sponsorują HSBC, AEGON i Europe Assistance. Wśród partnerów jest wiele lokalnych i regionalnych centrów doskonalenia nauczycieli.

Koncepcja projektu Otwarta firma jest dość prosta, a więc i łatwa do wprowadzenia w innych krajach, czy to na małą, czy większą skalę. Główne zasoby do tego potrzebne to czas i dobra wola, by spotkać się ze sobą i uczyć od siebie wzajemnie.

DigiKids

fscd.pl/en/digikids-2/

POLSKA

Projekt DigiKids jest realizowany przez Fundację FSCD Polska. Jego celem jest rozbudzenie u dzieci w wieku szkolnym 6-12 lat zainteresowania nowymi technologiami, przedsiębiorczością i zasobami Internetu. Fundacja działa również na rzecz walki ze stereotypami w technologii i przedsiębiorczości, zachęcając kobiety i dziewczynki do zainteresowania się i nabywania kompetencji w obszarach IT i przedsiębiorczości, które jak do tej pory są domeną świata mężczyzn.

DigiKids to warsztaty, podczas których w formie zabawy prowadzący pokazują możliwości i zachęcają małych uczestników do poznawania technologii, nauk ścisłych, przedsiębiorczości, a także pobudzają umiejętność logicznego myślenia, samodzielnego dochodzenia do rozwiązań i wyciągania wniosków w oparciu o dane. Jest to również doskonała okazja, żeby nauczyć się pracy w grupie. Umiejętności te są niezbędne do prowadzenia własnej firmy i składają się na kompetencje przedsiębiorcze.

Warsztaty mają postać trzech modułów prowadzonych jednocześnie. Dzieci, podzielone na grupy wiekowe, po kolei biorą udział w każdym z modułów.

Na warsztatach DigiKids dzieci mają okazję skorzystać z następujących zajęć:

- budowanie rysującego robota,
- skonstruowanie modelu energooszczędnego, ekologicznego domu,
- zapoznanie się z możliwościami drukarki 3D,
- zajęcia matematyczno-logiczne,
- zajęcia z robotyki,
- gra w przedsiębiorczość – symulacja budowania i rozwijania przedsiębiorstwa,
- czym jest Internet – poznawanie zasad, na jakich działa Internet i jak jest zaprojektowany.

Warsztaty DigiKids są prowadzone przez pracowników fundacji lub we współpracy z Uniwersytetem Dzieci. Za każdym razem zajęcia odbywają się w lokalizacji związanej ze sferą edukacji – w szkołach lub na uczelniach wyższych.

Partnerami projektu są CISCO, Microsoft, Dziecięca Akademia Twórczości, Matplaneta, Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych przy SGH oraz Uniwersytet Dzieci.

W celu zaimplementowania projektu niezbędne jest posiadanie wykwalifikowanej kadry trenerów z obszaru nowych technologii, przedsiębiorczości i IT. Dodatkowo, aby móc przeprowadzić zajęcia na temat drukowania 3D, robotyki czy Internetu, niezbędne są narzędzia multimedialne i specjalistyczny sprzęt. Alternatywą dla ich zakupu jest nawiązanie współpracy z partnerami, takimi jak DigiKids, którzy mogą użyć niezbędnego sprzętu lub wesprzeć jego zakup.

Girls Code Fun

girlscodedefun.pl

Program odpowiedni również dla szkół średnich

POLSKA

Girls Code Fun to fundacja, której celem jest motywowanie dzieci w wieku szkolnym, szczególnie dziewczynek do zdobywania cennej wiedzy z zakresu nowych technologii. Misją fundacji jest stworzenie sieci trwałych grup, z których dziewczynki będą czerpać inspiracje do kontynuowania edukacji w dziedzinach nauk ścisłych i informatycznych.

Nauka programowania komputerowego z Girls Code Fun rozwija umiejętności logicznego myślenia, analizy i rozwiązywania problemów oraz kreatywność. Jest jednocześnie twórczą zabawą. Zajęcia łączy zabawy interaktywne ułatwiające zrozumienie programowania komputerowego z zabawami rozwijającymi wyobraźnię dziecka. Podczas zajęć odbywają się także spotkania z kobietami, które osiągnęły sukces w branży, a uczestnicy mają możliwość wzięcia udziału w wydarzeniach i pobytu w miejscach inspirujących do dalszego zainteresowania naukami ścisłymi i nowymi technologiami. Dzięki projektowi dzieci mają szansę rozwinąć umiejętności samodzielnego zdobywania wiedzy oraz nabywają umiejętności współpracy w grupie. Podstawowym założeniem projektu jest brak rywalizacji i przede wszystkim wzajemne wspieranie się.

Zajęcia proponowane przez fundację to m.in.:

LETNIE MINI BOOT CAMPS – intensywne minikursy kreatywnego programowania komputero-

wego dla dziewczynek w wieku 8-12 lat na poziomie początkującym,

LADIES CODE FUN – podstawy kodowania dla dorosłych kobiet w języku Ruby. Dodatkowo wprowadzenie do narzędzi online do tworzenia grafik i zarządzania projektami.

Projekty fundacji Girls Code Fun mogą być wdrożone w innych miastach Polski, a także w innych krajach. Głównym wymaganiem kwalifikacyjnym wobec trenerek jest umiejętność posługiwania się językiem programowania Scratch oraz językiem angielskim, w którym prowadzone są zajęcia dla dzieci. Oferta obecnie skierowana jest głównie do warszawskich szkół podstawowych.

Khan Academy

pl.khanacademy.org

Program odpowiedni na wszystkich poziomach nauczania

POLSKA / MIĘDZYNARODOWY

Khan Academy jest inicjatywą nieformalną, założoną w 2008 przez Salmana Khana, popularnego indyjskiego aktora. Jest to bezpłatna platforma on-line zawierająca materiały i zasoby online wspierające indywidualną edukację dla osób uczących się w każdym wieku – zarówno dzieci i młodzieży, jak i nauczycieli.

Celem Khan Academy jest udostępnianie wiedzy i inspirowanie w praktyczny sposób. Platforma za-

wiera ćwiczenia, filmy instruktażowe i narzędzia analityczne, które umożliwiają uczniom i nauczycielom nabywanie wiedzy i doskonalenie kompetencji w indywidualnym tempie, poza zajęciami w ramach edukacji szkolnej. Platforma pomaga w wyznaczeniu celów do nauki i ocenie postępów oraz wypracowuje na tej podstawie indywidualne rekomendacje do dalszej nauki. Korzystanie z tej formy edukacji wspiera motywację i ciekawość do dalszych poszukiwań na nurtujące pytania w bogatych zasobach Internetu. Khan Academy jest platformą międzynarodową. Lekcje na niej zostały przetłumaczone na 28 języków. Do tej pory użytkownicy wzięli udział w 400 mln lekcji. Ponadto platforma ma 500 tysięcy zarejestrowanych nauczycieli na całym świecie, którzy korzystają z Khan Academy w swoich klasach, aby pomóc inspirować, motywować i kierować indywidualne ścieżki kształcenia uczniów.

Użytkownicy platformy mogą zdobywać kompetencje w zakresie przedmiotów ścisłych, informatyki, humanistycznych oraz ekonomii. Jednym z obszarów ekonomicznych, jaki może wybrać użytkownik, jest przedsiębiorczość. Zakładka ta zawiera praktyczne ćwiczenia oraz wywiady ze znanymi przedsiębiorcami, których celem jest zainspirowanie i pokazanie pozytywnych przykładów znanych ludzi, którzy osiągnęli sukces jako przedsiębiorcy.

Warunkiem koniecznym umożliwiającym korzystanie z zasobów Khan Academy jest dostęp do komputera lub smartfona z Internetem oraz założenie konta użytkownika. Platforma może być wykorzystywana przez nauczycieli szkolnych oraz rodziców, którzy uczą dzieci w edukacji domowej i szukają dodatkowych form wsparcia ich edukacji. Możliwe jest

również stworzenie na bazie Khan Academy indywidualnych platform edukacyjnych dla placówek edukacyjnych.

Enabling Enterprise

enablingenterprise.org

Program odpowiedni również dla szkół średnich

WIELKA BRYTANIA

Enabling Enterprise jest edukacyjnym przedsiębiorstwem społecznym, które przygotowuje młodych ludzi w wieku 5-18 lat do wejścia w świat pracy zarobkowej poprzez budowanie umiejętności, projekty w szkołach, „Dni Wyzwań” skupiające się na edukacji politycznej czy biznesowej, a także przez doświadczenie praktyczne. Dodatkowo, działając w szkołach podstawowych i średnich, Enabling Enterprise ma rozległą siatkę kontaktów z 70 dużymi firmami, dzięki czemu uczniowie mają bezpośredni wgląd w życie korporacyjne.

Enabling Enterprise przygotowuje nauczycieli do prowadzenia warsztatów na temat przedsiębiorczości i udostępnia im własne zasoby. Stosuje specjalny schemat, w którym kształci młodych ludzi w zakresie umiejętności przedsiębiorczych, komunikacyjnych, pracy zespołowej, rozwiązywania problemów i przywództwa.

Organizacja została założona w 2009 roku przez zespół nauczycieli, aby uzupełnić tradycyjną edukację o kształcenie skupione na przyszłej karierze oraz

by stawić czoła kryzysowi bezrobocia wśród młodych. Program objął już 35 tys. uczniów, a wspiera go ponad 40 firm z różnych branż. Bycie partnerem Enabling Enterprise daje pracownikom firm okazję wolontariatu i pracy na rzecz młodzieży. Organizację wspiera też kilka fundacji.

Enabling Enterprise opiera się na unikatowym formacie swoich planów zajęć, zespole oddanych sprawie nauczycieli oraz silnym powiązaniach z lokalnymi przedsiębiorstwami i szkołami. Wprowadzenie tych elementów jest kluczowe dla stworzenia programu o podobnej skuteczności.

Citrus Saturday

citrusaturday.org

Program odpowiedni również dla szkół średnich

WIELKA BRYTANIA

Citrus Saturday jest opisywany przez swoich twórców jako program uczenia się przez doświadczenie dla dzieci w wieku 11-15 lat. Zapewnia on młodym uczestnikom materiały do przyswajania umiejętności przedsiębiorczych poprzez produkcję lemoniady i prowadzenie stanowiska jej sprzedaży. Pakiet edukacyjny Citrus Saturday uczy młodych ludzi, jak

stworzyć markę swojego produktu, sprzedać go i zatrzymać zysk.

Citrus Saturday działa na skalę międzynarodową, po prostu wysyłając pakiet edukacyjny zainteresowanym organizacjom. Pakiet ten kosztuje 250 funtów, a przez 5 lat skorzysta z niego od 125 do 250 uczestników. Citrus Saturday może też udzielać uczestnikom pożyczek na zakupy niezbędne do otworzenia firmy z budżetu organizacyjnego. Wtedy uczestnicy mogą spłacić ten kredyt ze swoich dochodów.

Citrus Saturday został stworzony na University College London (UCL), aby dać młodym ludziom okazję doświadczenia prowadzenia biznesu i przez to zmotywować ich, poprawić ich zatrudnialności i zwiększać ich ambicje.

Program ma ok. 20 partnerów wśród organizacji reprezentujących różne sektory, od urzędów miejskich poprzez prywatne firmy po portale internetowe. Również wielu studentów i kilka organizacji młodzieżowych, takie jak Fundacja Księcia Karola czy Enactus, jest partnerami programu. Środki finansowe pochodzą z UCL i grantów unijnych oraz z działalności zagranicznej organizacji partnerskich, np. Commonwealth Secretariat w RPA czy BNP Paribas Fortis w Belgii. Do programu może przystąpić każda organizacja młodzieżowa wyrażająca chęć uczestnictwa.

Fostering Entrepreneurship Through Education: A Handbook for Teachers² (Wspieranie przedsiębiorczości poprzez edukację: Podręcznik nauczyciela)

Odpowiedni również dla szkół średnich

MALTA

Ten podręcznik nauczyciela zawiera prawie 200 sugestii, ćwiczeń i strategii służących wspieraniu przedsiębiorczości na wszystkich etapach obowiązkowego kształcenia. Zbiór ten został zbudowany wokół 4 obszarów kompetencyjnych: osobistych cech i wartości, zdolności interpersonalnych, zdolności poznawczych oraz umiejętności praktycznych. Każdy z obszarów został podzielony na 4 komponenty, których przyswojenie daje wiedzę, umiejętności i postawy czyniące z przedsiębiorczości kompetencję kluczową. Materiały podzielono na 4 etapy kształcenia według maltańskiego systemu: wczesny – dzieci w 1 i 2 roku nauki, szkoły podstawowej – od 3 do 6 roku nauki, 1. etap szkoły średniej – 7 i 8 rok nauki i 2. etap szkoły średniej – 9, 10 i 11 rok nauki. Treści zostały przygotowane w sposób umożliwiający łatwe ich włączenie w program, zgodnie z Krajowymi Radami Programowymi, które zalecają międzyprzedmiotowe podejście do nauczania przedsiębiorczości³. Podręcznik zawiera również kilka przykładów zadań ponadprogramowych.

Publikacja była wspólną inicjatywą St Nicholas College i Instytutu Edwarda de Bono Uniwersytetu Maltańskiego i została sfinansowana dzięki grantowi otrzymanemu w ramach nagród National Enterprise Support Awards (NESA).

Jak sugeruje tytuł podręcznika, pierwotnie jego celem była pomoc nauczycielom w kształceniu przedsiębiorczości jako kluczowej kompetencji u ich uczniów poprzez codzienną pracę nauczycielską. Jednakże, materiał ten może być używany przez wszystkich, którzy dążą do wspierania przedsiębiorczości jako kluczowej kompetencji u dzieci i młodzieży pod ich opieką, ponieważ wiele działań proponowanych przez autorki może być elastycznie dostosowanych do kontekstów pozaszkolnych.

Our Community

youngenterprise.org.mt/primary-schools

MALTA

Our Community był projektem edukacyjnym w zakresie przedsiębiorczości przeznaczonym dla uczniów 4. klasy St Nicholas College. Składał się z 6 interaktywnych sesji prowadzonych przez Junior Achievement Young Enterprise i łączył w siebie zajęcia dydaktyczne oraz naukę opartą na zadaniach. Uczniowie i nauczyciele dostali pakiety programowe i przez 6 tygodni pracowali nad różnymi modelami 3D przedstawiającymi typową maltańską społeczność. Modele te zostały później zaprezentowane na wystawie, a uczniowie otrzymali certyfikaty za udział.

Głównym celem projektu było ułatwienie uczniom zrozumienia, jaką wartość ma działalność gospodarcza czy oferowanie usług. Dlatego też niektóre sesje skupiały się wokół znaczenia cyrkulacji pieniądza w społeczeństwie. Inne sesje pozwalały uczniom zro-

rozumieć, jak społeczeństwo działa, od istoty działalności rządu i podatków po odpowiedzialność społeczną i podejmowanie decyzji. Pomogło im to docenić, jak wiele nakładających na siebie ról odgrywa każda osoba na rynku pracy oraz jak wiele różnych zawodów jest na tym rynku obecnych.

Projekt, zainicjowany przez St Nicholas College we współpracy z Junior Achievement Young Enterprise, został sfinansowany przez program Przedsiębiorczość przez Edukację.

Główną przyczyną sukcesu tego programu było włączenie do niego zabawy, sesji opartych na zadaniach, dyskusjach, wykorzystaniu opowieści i odgrywania ról. Stworzył on uczniom okazję do doświadczenia, rozwijania i wykorzystywania własnej kreatywności, a także do podejmowania inicjatywy i ryzyka oraz brania za to odpowiedzialności.

Nauczanie przedsiębiorczości w szkołach podstawowych

MALTA

Entrepreneurship Education for Primary Students, czyli nauczanie przedsiębiorczości dla uczniów szkół podstawowych, było projektem dla wszystkich uczniów klas czwartych i piątych w St Nicholas College, podczas którego poproszono uczestni-

ków o napisanie artykułu albo utworu literackiego do gazety szkolnej. W wykonaniu zadania uczniom pomagał doradca przydzielony im przez SAYIT Malta. Uczniowie uczyli się projektowania, technika stosowanych w procesie wydawniczym, technik marketingowe i ustalania cen sprzedaży. Najlepsze prace zostały wybrane przez jury konkursowe i zaprezentowane w magazynie, który był sprzedawany podczas szkolnych kiermaszów książek. Każda szkoła otrzymała część zysków proporcjonalną do ilości sprzedanych magazynów.

Celem projektu było danie uczniom możliwości wykorzystania ich kreatywności i przedsiębiorczości poprzez zdolność tworzenia tekstów i sztuki – uczestnicy uczyli się, jak wycenić materiał, pracę i usługi potrzebne w całym procesie tworzenia produktu i utrzymywania go na rynku. Uczyli się również pracy w grupie i współpracy z innymi dla osiągnięcia końcowego efektu. Byli również zachęceni do rozważenia moralnej odpowiedzialności mediów i tego, jak publikowane treści wpływają na konsumentów.

Projekt był wspólną inicjatywą St Nicholas College i SAYIT Malta (organizacji inspirującej maltańską młodzież do działania i rozwijania talentów). Finansowany był z programu Przedsiębiorczość przez Edukację.

Projekt odniósł sukces, ponieważ angażował uczniów w wyznaczanie celów możliwych do osiągnięcia oraz w prostą ocenę ryzyka.

↳ 3.2 PROGRAMY DLA SZKÓŁ ŚREDNICH

Lekcje Przedsiębiorczości

lekcyjneprzedsiębiorczosci.pl

POLSKA

Lekcje Przedsiębiorczości opierają się na koncepcji gamifikacji i dążą do wspierania uczniów w rozwijaniu aktywnych umiejętności przedsiębiorczych zamiast bycia biernymi słuchaczami tradycyjnych lekcji przedsiębiorczości. Jeden z projektów zakłada też skłonienie uczniów do myślenia strategicznego, aby „podejmowali ryzyko lub zabezpieczali zgromadzone zasoby (punkty) tokenami lub odznakami”⁴.

Projekt bazuje na podstawowym programie podstaw przedsiębiorczości, obowiązkowym dla wszystkich szkół. Uczniowie otrzymują punkty i żetony za zadania wykonywane w szkole i w domu. Wszystkie zadania są dostępne na platformie internetowej, gdzie uczniowie mogą też monitorować swoje postępy. Żetony mogą być używane jako rodzaj waluty, np. umożliwiają przesunięcie terminu zakończenia zadania. Uczniowie i nauczyciele mogą przyznawać sobie nawzajem specjalne odznaki motywacyjne, które potwierdzają umiejętności danej osoby w konkretnej dziedzinie (np. umiejętności negocjacyjne).

Odznaki te „mają być nie tylko powodem do dumy dla osób je posiadających, ale także uświadomić im, co jest ich silną stroną”⁵.

Projekt ten jest koordynowany przez inkubator STARTER, oferujące przestrzeń coworkingową centrum innowacji, oraz wspierany przez Miasto Gdańsk. Nakładami kluczowymi dla stworzenia tego projektu byli eksperci, zarówno wewnątrz organizacji, jak i spoza niej, oraz fundusze na stworzenie platformy online (25 tys. złotych). Jak mówi Kinga Kuczyńska, jedna z koordynatorek projektu, są plany stworzenia otwartej platformy, dostępnej dla wszystkich nauczycieli, bez względu na przedmiot, jakiego uczą, aby dać im możliwość używania metody gamifikacji na ich lekcjach.

Projekt jest przeznaczony dla szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych. Część dla młodszych uczniów wymagałaby tylko przetłumaczenia. Moduł dla uczniów starszych wymagałby natomiast zaadaptowania do lokalnych realiów (zadania dotyczące systemu prawnego czy podatkowego). Zaleca się też, aby nauczyciele, którzy będą używać tego narzędzia, przeszli szkolenie z zakresu gamifikacji, używania platform, storytelling, modeli biznesowych i design thinking⁶.

Konkurs Przedsiębiorcza Szkoła

tydzienprzedsiębiorczosci.pl/projekty/item/46-przedsiębiorcza-szkola.html

POLSKA

Przedsiębiorcza Szkoła jest konkursem dla szkół ponadgimnazjalnych, obejmującym swoim zasięgiem całą Polskę. Drużyny, złożone z 2-4 uczniów, składają w nim propozycje projektów opartych o działania albo narzędzia, które mogą być wykorzystane na obowiązkowych lekcjach z podstaw przedsiębiorczości. Każda aplikacja musi zawierać opis projektu, budżet (do określonej kwoty, w I. edycji było to 5 tys. złotych) i harmonogram realizacji, a sam projekt musi dotyczyć przedsiębiorczości lub rynku pracy ogółem. Projekty złożone w I. edycji obejmowały m. in. konkurs w formie ekonomicznej gry planszowej, grę z użyciem klocków lego do stymulowania zarządzania w firmie czy wizyty studyjne. Zwycięska drużyna otrzymała fundusze na realizację swojego projektu.

Konkurs został zorganizowany przez Fundację Światowego Tygodnia Przedsiębiorczości w celu promowania kreatywności wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych i zainteresowania ich przedsiębiorczością. Obowiązkowe lekcje z podstaw przedsiębiorczości na 3. poziomie kształcenia są często nudne i bardzo teoretyczne, co zniechęca młodzież do słowa „przedsiębiorczość” w ogóle.

Konkurs odbywał się pod honorowym patronatem Ministerstwa Edukacji Narodowej, miał również partnera medialnego, portal internetowy Edulandia, zajmujący się tematyką edukacji w Polsce ([\[landia.pl\]\(http://landia.pl\)\) oraz sponsora, firmę Amway. Gala finałowa odbyła się w budynku Giełdy Papierów Wartościowych. Nakłady niezbędne do wprowadzenia pomysłu w życie obejmowały te finansowe, czyli przekazanie funduszy na realizację najlepszego projektu, co było motywacją zarówno dla uczniów, jak i nauczycieli \(szkołom często brakuje pieniędzy na takie przedsięwzięcia\) oraz te niefinansowe, przede wszystkim czas na koordynację projektu, przygotowanie formularzy aplikacyjnych i ich ewaluację.](http://www.edu-</p></div><div data-bbox=)

Format konkursu może być wykorzystany w każdym kraju. Nawet jeśli system nie przewiduje oddzielnego przedmiotu w zakresie przedsiębiorczości, można poprosić uczniów o złożenie projektów w ramach innego przedmiotu. Realizacja najlepszych pomysłów może być sfinansowana – ale nie musi. Jeżeli pozyskanie sponsorów jest zbyt trudne dla szkoły, można poprosić uczestników o samodzielne zdobycie funduszy na realizację projektów, np. poprzez crowdfunding, wyprzedaże garażowe itp.

Business Play

business-play.eu

Program odpowiedni również w szkołach policealnych, szkolnictwie wyższym i podyplomowym

POLSKA

Business Play to strategiczna gra planszowa stworzona i wyprodukowana przez polską firmę. Gra uczy prowadzenia biznesu, zwłaszcza polskich przepisów prawnych i podatkowych. Gra nadaje się zarówno dla

młodzieży, jak i dorosłych i może być używana nie tylko w szkołach, ale też w przedsiębiorstwach.

Gra opiera się na koncepcji uczenia się przez doświadczenie. Gracze muszą zmierzyć się z realnymi problemami, z jakimi spotykają się przedsiębiorcy: zdobywaniem nowych zamówień, zatrudnianiem pracowników, wypłacaniem pensji i odprowadzaniem podatków, czekaniem na opłacenie faktur przez klientów. Gracze działają w zespołach, co pozwala im dzielić się odpowiedzialnością i rozwijać umiejętność pracy w grupie. Uczą się też myśleć strategicznie oraz, co bardzo ważne w polskiej rzeczywistości, kiedy i jak wypełnia się wszystkie obowiązki prawne i podatkowe.

Zasoby, jakie były potrzebne do stworzenia Business Play, to przede wszystkim 9 miesięcy pracy na opracowanie koncepcji gry oraz materiały użyte podczas produkcji. Autor gry Przemysław Rajchel szacuje całkowity koszt na ok. 150 tys. złotych⁷. Gra i jej elementy były testowane i ulepszone na podstawie informacji zwrotnej od użytkowników, dzięki czemu wersja finalna zachowuje najwyższe standardy.

Obecnie producent współpracuje z dwoma firmami, z Hiszpanii i Włoch, i w ramach grantu z program Erasmus Plus adaptuje grę na te dwa nowe rynki⁸. Najważniejszym czynnikiem, który trzeba wziąć pod uwagę, są realia prowadzenia biznesu w konkretnym kraju. Obejmują one nie tylko przepisy prawne i podatkowe, ale też kwestie społeczne i kulturowe.

Konkurs Najlepsze Zajęcia z Przedsiębiorczości

najlepsze-zajecia.pl
POLSKA

Konkurs ten organizowany jest przez Studenckie Forum Business Centre Club od 2005 roku i jest skierowany do uczniów szkół ponadgimnazjalnych, którzy muszą w nim rozwiązać autentyczny problem biznesowy (case study). Wszyscy uczestnicy rozwiązują to samo zadanie; w 2015 roku dotyczyło ono zamawiania jedzenia z użyciem smartfonów. Uczniowie mieli za zadanie zaprojektować skierowaną do młodzieży kampanię promocyjną aplikacji pizzaportal.pl, istniejącej firmy, która oferuje użytkownikom możliwość zamawiania różnych rodzajów jedzenia przez Internet.

Konkurs ma 3 etapy. W pierwszym z nich trzyosobowe zespoły zgłaszają się drogą mailową. Przygotowując się do rozwiązania zadania, mogą korzystać z internetowej bazy danych dostępnej na platformie internetowej konkursu. Następnie w dużych miastach odbywają się finały regionalne, na których spotyka się 10 najlepszych drużyn z regionu i dostaje 2 kolejne zadania. Na ostatnim etapie zwycięzcy finałów regionalnych spotykają się na finałach ogólnopolskich, gdzie wyłaniana jest najlepsza drużyna.

Konkurs organizowany jest w 15 polskich miastach, jego partnerem strategicznym jest Politechnika Łódzka, a patronami honorowymi Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ministerstwo Gospodarki, Business Centre Club i Marszałek Województwa Łódzkiego. Ma też licznych partnerów i sponsorów. Do tej pory w konkursie wzięło udział ok. 30 tys. uczniów.

Co ciekawe, projekt daje uczniom dodatkowe możliwości zaangażowania się, np. jako ambasadorowie projektu, którzy promują go w swoich szkołach, dostając w zamian możliwość uczestniczenia w szkoleniach oraz materiały promocyjne. Szkoły mogą też brać udział w programie Akademia Przedsiębiorczości, który umożliwia uczniom spotkania z interesującymi przedsiębiorcami. Wreszcie, jest też Akademia Młodych Liderów przeznaczona dla tych uczniów, którzy chcą dalej zdobywać wiedzę po zakończeniu konkursu. Jest to platforma internetowa z webinariami, modułami e-learningowymi i szkoleniami, forum i możliwością chatu z różnymi ekspertami. Informacje dostępne na platformie dotyczą przede wszystkim zakładania i prowadzenia firmy, a także rozwoju osobistego.

Studio Schools

studioschoolstrust.org

WIELKA BRYTANIA

Studio Schools są alternatywnym rozwiązaniem w edukacji formalnej dla młodzieży w wieku 14-19 lat, którego podstawą jest połączenie ogólnokształcą-

cego programu nauczania z tym zawodowym i które opiera się na rozwijaniu kompetencji przedsiębiorczych oraz doświadczeniu zawodowym. Nawet dzień szkolny trwa tu od godziny 9 do 17, co ma przypominać dzień pracy. Studio schools mają rozległe powiązania z lokalnym światem biznesu, dzięki czemu oferują uczniom możliwości odpłatnej pracy. Działają też w szczególnych ramach, znanych jako CRE-ATE, które jest skrótem od angielskich odpowiedników komunikacji, relacji z ludźmi, przedsiębiorstwa, umiejętności stosowanych w praktyce, zdolności myślenia i inteligencji emocjonalnej.

Poprzez uzupełnianie braków w tych umiejętnościach Studio Schools pracują na rzecz ułatwienia młodzieży przejścia ze szkoły do świata pracy zawodowej. Ponieważ tradycyjny system edukacji ma tendencje do lekceważenia rozwoju umiejętności przedsiębiorczych i podnoszenia zatrudnialności uczniów, szkoły typu studio uzupełniają tę lukę, próbując zwiększać świadomość uczniów na temat realiów rynku pracy i ich szanse na sukces zawodowy. Koncepcję Studio Schools zaczęto wdrażać w 2010 roku, obecnie w Wielkiej Brytanii funkcjonuje ponad 30 szkół tego typu.

Wszystkie te szkoły są nadzorowane przez Studio Schools Trust, organizację dobroczynną współpracującą z organizacjami edukacyjnymi i młodzieżowymi oraz Ministerstwem Edukacji. Wszyscy partnerzy wpłacają co roku darowizny na rzecz szkół. Studio Schools Trust ma też patrona w rodzinie królewskiej (jest nim Andrzej, książę Yorku) i cieszy się rekomendacją Brytyjskiej Izby Handlowej, Federacji Małych Przedsiębiorstw i Instytutu Dyrektorów. Organizacje mogą zakładać własne szkoły typu studio poprzez

wstąpienie do Studio Schools Trust, co zapewnia nieocenione wsparcie, również pomoc w procesie aplikacji i przygotowania ram programowych dla danej szkoły.

Peter Jones Enterprise Academy

pjea.org.uk

WIELKA BRYTANIA

Peter Jones Enterprise Academy to centrum szkoleń z zakresu przedsiębiorczości, które w swojej ofercie ma konkursy, praktyki i szkolenia dla osób od 16 r.ż. i zajmuje się szeroką tematyką od pisania biznesplanów po zarządzanie firmą i umiejętności biznesowe. Mając na celu kreowanie skutecznych przedsiębiorców we wszystkich swoich oddziałach w całym kraju, akademia stosuje podejście „uczenia poprzez działanie”, upewniając się, że przynajmniej połowa kursów jest prowadzona przez ekspertów biznesowych.

Peter Jones, przedsiębiorca odznaczony Orderem Imperium Brytyjskiego i znany z występu w programie telewizyjnym Dragon's Den (reality show dla młodych biznesmenów), otworzył swoją akademię z jasnymi celami: aby promować przedsiębiorczość w Wielkiej Brytanii i uzupełnić luki w nauczaniu przedsiębiorczości, jakie pozostawia edukacja formalna. Globalnym celem akademii jest poprawienie stanu brytyjskiej gospodarki poprzez rozwój MŚP. Peter Jones Enterprise Academy ma ok. 15 sponsorów od organizacji edukacyjnych i pozarządowych po Ministerstwo Działalności Gospodarczej, Inno-

wacji i Umiejętności oraz National Apprenticeship Service (rządowa agencja ds. praktyk zawodowych).

Ze względu na dużą zależność od zewnętrznych ekspertów Peter Jones Enterprise Academy utrzymuje rozległą sieć partnerów wśród kadry zarządczej w przedsiębiorstwach handlowych, którzy są nauczycielami i mentorami w akademii. PJEA ma też wielu partnerów korporacyjnych, którzy jako sponsorzy nie muszą koniecznie przekazywać pieniędzy; ich pracownicy mogą poświęcać swój czas na prowadzenie warsztatów i zajęć dla zdolnych uczniów albo brać udział w badaniach prowadzonych przez akademię. Organizacje mogą też użyć swych zasobów na stworzenie miejsca praktyk czy stażu.

Enterprise YOU!

peacechild.org/enterpriseyou

Program odpowiedni również w szkołach policealnych, szkolnictwie wyższym i podyplomowym

WIELKA BRYTANIA

Enterprise YOU! to program dwudniowych szkoleń z zakresu przedsiębiorczości prowadzony w całej Europie. Składa się on z 12 modułów, takich jak osobowość i personal branding, akceleracja biznesu czy zarządzanie projektami, i ma na celu dotarcie do osób w wieku 15-30 lat, rozwijanie u nich umiejętności przedsiębiorczych i zwiększanie zatrudnialności oraz zachęcanie do zdobywania wiedzy na temat zakładania własnej firmy. Program został stworzony poprzez połączenie sprawdzonych metod z kilku organizacji:

Peace Child International (Wielka Brytania), Akces (Rumunia), Enviu (Holandia), Innovation Farm (Grecja), InspirEngage International (Wielka Brytania), The Buzzinezzclub (Holandia) i The Ideas Factory Association (Bułgaria).

Program Enterprise YOU! jest owocem konferencji International Youth Job Creation Summit. Poprawia on perspektywę na przyszłość u młodych ludzi i pokazuje, że mogą oni zarabiać pieniądze i urozmaicić lokalną gospodarkę.

Projekt, prowadzony przez Peace Child International, finansuje Komisja Europejska w ramach unijnego programu Młodzież w Działaniu. Dzięki zapewnionym środkom uczestnicy nie ponoszą kosztów udziału ani podróży, fundusze unijne pokrywają również wynagrodzenie trenera i dbają o utrzymywanie sieci alumnów online, tak aby uczestnicy mogli pozostać w kontakcie i mieli okazję do networkingu.

Enterprise YOU! został stworzony dla młodych ludzi w całej Europie. Każde dwudniowe szkolenie przyciągało uczestników z wielu krajów UE. W zasadzie, do organizacji potrzebny jest tylko oddany trener oraz fundusze.

The Cycle of an Enterprise

MALTA

Projekt ten został przygotowany przez Junior Achievement Young Enterprise dla uczniów i nauczycieli szkół średnich. Skupia się on na całym cyklu funkcjo-

nowania przedsiębiorstwa, od opracowania pomysłu biznesowego, przez przygotowanie biznesplanu, rejestrację, zbieranie funduszy, prowadzenie ksiąg po likwidację. Na projekt składa się 7 półtoragodzinnych sesji w formie prezentacji i warsztatów.

Celem projektu był wprowadzenie wśród uczniów tematu przedsiębiorczości w sposób praktyczny i skłaniający do własnych przemyśleń. Uczestnikom zaprezentowano autentyczne doświadczenia zakładania i prowadzenia biznesu. Zachęciło to ich do rozważenia przedsiębiorczości i samozatrudnienia jako możliwego wyboru zawodowego. Uczniowie poznawali sylwetki przedsiębiorców, którzy odnieśli sukces, a także ich drogę na szczyt. Mogli docenić wagę ciężkiej pracy, determinacji i oddania założonym celom. Projekt zachęcał również do pogłębiania wiedzy, rozwijania zdolności przywódczych i umiejętności przydatnych w planowaniu ścieżki zawodowej, takich jak umiejętności negocjacyjne, rozwiązywania problemów czy skuteczna komunikacja. Umożliwił też uczniom rozpoznanie ich naturalnych mocnych stron, umiejętności i postaw, a także sposobów na przekształcenie talentów i zainteresowań w pomysł biznesowy, który przyniesie sukces.

Projekt był wspólną inicjatywą St Nicholas College i SAYIT Malta. Został sfinansowany w ramach programu Przedsiębiorczość przez Edukację.

Sukces w implementacji tego projektu wymaga założenia realistycznych celów wspólnie z uczniami oraz przeprowadzenie prostej oceny ryzyka. Uczniowie uczą się przez to, jak wyceniać materiał, pracę i usługi potrzebne do wytworzenia produktu i dotarcia z nim do końcowego odbiorcy.

My WoW

facebook.com/pages/My-Wow/

MALTA

Projekt MyWow (World of Work) opierał się na stworzeniu i przeprowadzeniu dwóch specjalnie zaprojektowanych programów szkoleniowych w zakresie umiejętności przedsiębiorczych (jednego dla uczniów i jednego dla nauczycieli) oraz na towarzyszącym programowi założeniu szkolnego miniprzedsiębiorstwa. Pedagodzy zaangażowani w projekt najpierw sami przeszli szkolenie w zakresie kompetencji przedsiębiorczych, aby móc przekazywać je i pobudzać u swoich uczniów. Później uczniowie wzięli udział w szkoleniu umiejętności przedsiębiorczych, po którym zaprojektowali, wyprodukowali i sprzedali serię ręcznie robionych kartek z życzeniami. Zajęcia dla uczniów odbywały się raz w tygodniu w czasie zarezerwowanym na zajęcia pozalekcyjne. W uczniowskiej grupie docelowej znajdowali się głównie 13-letni uczniowie z 8. klasy męskiej szkoły średniej, St Ignatius College. Niektórzy uczestnicy zostali wcześniej sklasyfikowani jako uczniowie osiągający słabe wyniki.

Celem projektu była próba rozwiązania problemu braku motywacji wśród uczniów poprzez zaproponowanie im „innego” sposobu nauki, który był dla nich przyjemniejszy, a poprzez praktyczne podejście rozwijał wiedzę, postawy i umiejętności w zakresie przedsiębiorczości.

Projekt prowadzony był przez St Ignatius College we współpracy z Instytutem Edwarda de Bono Uni-

wersytetu Maltańskiego. Sfinansował go program *Przedsiębiorczość przez Edukację*.

MyWoW pokazuje możliwości wykorzystania elementów przedsiębiorczości do motywowania uczniów słabszych w nauce. Za przyczynę jego sukcesu można uznać praktyczny aspekt projektu. Nauczyciele muszą jednak otrzymać wsparcie i dodatkowy czas na to przedsięwzięcie, ponieważ ilość obowiązków, jakie już mają, może być przeszkodą w uczestnictwie.

Hands-On

facebook.com/groups/364451740311584/photos/

MALTA

Projekt Hands-On ma na celu rozwijanie umiejętności przedsiębiorczych wśród uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych w 2 maltańskich szkołach specjalnych, średniej Guardian Angel i szkole dla dorosłych Dun Manwel. W jego ramach opracowano i wprowadzono dedykowany program szkoleniowy w zakresie przedsiębiorczości dla pedagogów pracujących w tych dwóch szkołach specjalnych. Potem pedagodzy przekazywali nowo nabyte umiejętności swoim uczniom poprzez coaching i mentoring.

Problemem, na który autorzy projektu chcieli odpowiedzieć, jest słaba pozycja i mała reprezentacja osób niepełnosprawnych na rynku pracy, nie tylko w kontekście poszukiwania pracy i zatrudnienia, ale też samozatrudnienia i przedsiębiorczości⁹. Projekt

natomiast dał uczniom możliwość zidentyfikowania i wzmacniania ich mocnych stron, a także skupiania się na tym, co potrafią zrobić, a nie na ich niepełnosprawnościach. Uczestnicy uczyli się nie tylko, co to znaczy „być przedsiębiorczym”, ale też jak samemu stać się przedsiębiorczym. Przyswoili wiele paradygmatów myślenia, których mogą później wykorzystać, by rozwijać pomysł od jego narodzin do wdrożenia i aby sprawdzać możliwości wprowadzenia produktu na rynek i późniejszej jego sprzedaży. Po przejściu szkoleń nauczyciele przeprowadzili serię ćwiczeń z przedsiębiorczości dla uczniów, np. z projektowania, produkcji i sprzedaży wyrobów rękodzielniczych, mianowicie ręcznie malowanych toreb w Guardian Angel oraz ręcznie wykonanych zaproszeń ślubnych i pamiętek w szkole Dun Manwel. Uczniowie brali udział w każdym etapie projektu, a doświadczenie tworzenia i sprzedawania własnego wyrobu wywołało u nich obserwowalny wzrost pewności siebie

Projekt Hands-On został przeprowadzony przez dwie wymienione wyżej szkoły specjalne we współpracy z Instytutem Edwarda de Bono Uniwersytetu Maltańskiego. Został sfinansowany z programu Przedsiębiorczość przez Edukację.

Przedsięwzięcie to pokazuje, jak ważne w nauczaniu przedsiębiorczości wśród osób niepełnosprawnych są praktyczne działania. Aby zmaksymalizować efekty, trzeba zaangażować uczniów w planowanie każdej fazy projektu, od spotkań wprowadzających i szkoleń po projektowanie, promocję i sprzedaż produktu.

Programy odpowiednie również na tym poziomie (omówione w poprzedniej sekcji):

Fostering Entrepreneurship Through Education: A Handbook for Teachers (Malta)

Otwarta Firma (Polska)

Business Play (Polska)

Khan Academy (międzynarodowy)

Enabling Enterprise (Wielka Brytania)

EnterpriseYOU! (Wielka Brytania)

Citrus Saturday (Wielka Brytania)

↳ 3.3 PROGRAMY DLA SZKÓŁ POLICEALNYCH, WYŻSZYCH I PODYPLOMOWYCH

Katalizator Rozwoju Firmy

ybp.org.pl/katalizator-rozwoju-firmy-ii/
POLSKA

Katalizator Rozwoju Firmy to projekt akceleracyjny realizowany w ramach programu Youth Business Poland. Obecnie trwa 3. edycja projektu. Jego celem jest wyposażenie uczestników w kompetencje przedsiębiorcze oraz kompleksowe wsparcie w drodze do rozwoju własnej firmy. Projekt trwa 6 miesięcy i oferuje jego uczestnikom wsparcie mentoringowe i szkoleniowe.

W projekcie mogą brać udział osoby w wieku 18-35 lat, które mają pomysł na firmę lub prowadzą ją do 3 lat. Uczestnicy biorą udział w mentoringu z doświadczonym mentorem - przedsiębiorcą, specjalistą lub managerem. Razem z nim ustalają cele swojej działalności, obszary rozwoju pomysłu biznesowego oraz konstruują model biznesowy i strategię działania w odniesieniu do danych grup klientów. Dzięki udziałowi w mentoringu młody przedsiębiorca ma możliwość zastanowić się nad wartościami, które nim kierują, określa swoje mocne i słabe strony, rozwija pewność siebie jako przedsiębiorcy oraz uczy się, w jakim kierunku może rozwijać się jako przedsiębiorca i jakie kompetencje powinien doskonalić.

Dodatkowo uczestnicy projektu biorą udział w serii 6 szkoleń, mających na celu wzrost ich wiedzy i kompetencji przedsiębiorczych w następujących obszarach: budowanie modelu biznesowego, marketing i sprzedaż, elevator pitch, budowanie zespołu i testowanie pomysłu metodą Lean Start-up. Uczestnicy tworzą tzw. landing page – stronę testową swojego produktu / usługi i poprzez wykorzystanie pozycjonowania Google AdWords (koszt pokrywa organizator) mają możliwość na bieżąco sprawdzać zainteresowanie użytkowników Internetu swoją propozycją i elastycznie ją modyfikować.

W 2 edycjach projektu wzięło udział 45 uczestników oraz zostało stworzonych ponad 50 nowych miejsc pracy. Osoby, które nie zdecydowały się na założenie firmy, oceniły znaczny wzrost swoich kompetencji przedsiębiorczych i uświadomiły sobie, że nie chcą / nie są gotowe na zostanie przedsiębiorcą i zainwestowanie środków finansowych i niefinansowych w rozwój firmy.

Przeprowadzenie projektu dla 1 grupy (20-25 osób) wymaga pozyskania bazy wykwalifikowanych mentorów i trenerów oraz podmiotu finansującego projekt. Minimalny koszt przeprowadzenia projektu to 10 tys. złotych plus koszty operacyjne i administracyjne.

Konkurs Przedsiębiorczość, Finanse i Zarządzanie

fep.lodz.pl/pl/programy/konkurs-przedsiębiorczosc-finanse-i-zarządzanie

POLSKA

Konkurs Przedsiębiorczość, Finanse i Zarządzanie to cykliczny projekt wspierający edukację studentów z zakresu ekonomii i przedsiębiorczości, realizowany przez Fundację Edukacyjną Przedsiębiorczość. Jak do tej pory odbyło się 18 edycji konkursu, w których wzięło udział 1576 studentów kierunków ekonomicznych, reprezentujących wyższe uczelnie z całej Polski. Każdą uczelnię może reprezentować tylko 1 zespół złożony z minimum 3, a maksimum 5 studentów.

Głównym założeniem konkursu jest promowanie wiedzy z zarządzania i finansów, natomiast jego cel to weryfikacja wiedzy i umiejętności zdobytych podczas studiów oraz sprawdzenie zastosowania kwalifikacji w praktyce. Studenci podczas konkursu zmagają się z praktycznymi problemami, testując swoje możliwości negocjacyjne.

Konkurs składa się z trzech etapów. Studenci mają za zadanie przygotować analizę opracowanych przypadków oraz raporty przedstawiające rozwiązanie problemów. Każdego dnia uczestnicy pracują

w oparciu o różnorodne „case study”, skupiające się na złożonych aspektach funkcjonowania firm. Dwie najlepsze drużyny ostatecznie stają do negocjacji, które to mają być przeprowadzone według ustalonych wcześniej założeń eksperta.

Na 5 najlepszych zespołów czekają atrakcyjne nagrody finansowe. Każdy członek zwycięskiego zespołu otrzymuje, odpowiednio, za zajęcie przez zespół: I miejsca – 2,5 tys. złotych, II miejsca – 2 tys. złotych, III miejsca – 1,5 tys. złotych, IV miejsca – 1 tys. złotych, V miejsca – 750 złotych.

Partnerem i fundatorem nagród w konkursie jest Fundacja Kronenberga przy Citi Handlowy, zaś całego konkursu Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności. Nagrody w konkursie we wcześniejszych edycjach finansowały również Narodowy Bank Polski, Fundacja Narodowego Banku Polskiego i Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności.

Aby wdrożyć konkurs w innym miejscu, należy nawiązać współpracę z uczelniami ekonomicznymi lub innymi placówkami edukacyjnymi (w zależności od celu konkursu). Modyfikować można stopień trudności konkursowych zadań – inicjatywa w formie łatwiejszych zadań może zostać zaimplementowana np. w szkołach podstawowych lub średnich. Należy pozyskać sponsora nagród lub zapewnić nagrody w innej formie / z innych źródeł.

Judge Business School Centre for Social Innovation

jbs.cam.ac.uk

WIELKA BRYTANIA

Cambridge Judge Business School jest instytutem prowadzącym badania i szkolenia, który pracuje z przedsiębiorczymi studentami i organizacjami, aby wspierać młodych w osiąganiu sukcesów i zwiększaniu wpływu społecznego ich przedsięwzięć. Pomaga to tym studentom i organizacjom w mierzeniu się z wyzwaniami i odkrywaniu nowych rozwiązań, zachęca do innowacji i wprowadzania nowych pomysłów w życie.

Cambridge Judge Business School powstała w 1990 roku jako „centrum ścisłego myślenia i nauczania generatywnego”, w celu nauczania zarządzania i prowadzenia badań. Poprzez używanie najnowocześniejszych koncepcji ze świata akademików i profesjonalistów do celów biznesowych szkoła zachęca do tworzenia nowych pomysłów i firm i pomaga w ich rozwoju, kładąc nacisk na osiągnięcia intelektualne, przedsiębiorczość społeczną i zrównoważony rozwój.

Szkoła jest częścią University of Cambridge i ma w ofercie studia licencjackie, magisterskie w zakresie finansów, innowacji, strategii i organizacji, zarządzania, teorii i praktyki zarządzania, polityki technologicznej oraz menedżerskie, a także studia doktoranckie i podyplomowe w zakresie przedsiębiorczości. Prowadzi również kilka programów edukacyjnych i wspierania przedsiębiorczości, m.in.

akceleratory, inkubatory, szkolenia z zarządzania; przyznaje też nagrody do wysokości kilkuset funtów w dziedzinie przedsiębiorczości społecznej.

Future Business Centre

futurebusinesscentre.co.uk

WIELKA BRYTANIA

Future Business Centre to inkubator, który zwraca szczególną uwagę na przedsiębiorstwa społeczne i odpowiedzialne środowiskowo i oferuje im przestrzeń coworkingową i wyposażone biura oraz poczucie wspólnoty z organizacjami i osobami, które korzystają z ich usług. Inkubator zapewnia również darmowe doradztwo biznesowe w zakresie planowania biznesowego, marketingu i finansów, a także organizacji eventów i wydarzeń networkingowych. Jego częścią jest też Social Incubator East, akcelerator, który zostanie omówiony poniżej.

Organizacja została założona w 2010 roku, a jako cel do osiągnięcia na koniec mijającego właśnie pięcioletniego okresu założono stworzenie 75 nowych firm, wsparcie rozwoju 50 firm i stworzenie 200 nowych miejsc pracy.

Biura udostępniane przez Future Business Centre mieszczą od 1 do 20 osób i kosztują od 200 do 1 100 funtów za miesiąc. W przestrzeni coworkingowej płaci się oddzielnie za każde biurko, również co miesiąc. Cztery programy akceleracyjne prowadzone przez Future Business Centre rozpoczynają się od re-

krutacji, która może za sobą pociągać opłaty lub nie. Wśród donatorów centrum jest Cambridge Chamber of Commerce oraz kilka firm zajmujących się technologią w przemyśle.

Inkubator jest otwarty na nowe firmy, które nawet nie mają jeszcze siedziby. Daje to im nie tylko szansę na biuro, ale również możliwość kontaktu z innymi przedsiębiorcami i networkingu. Co więcej, Cambridge jest dynamicznym miastem pełnym studentów i szkół wyższych; inicjatywy takie jak Future Business Centre powinny znajdować się w takich właśnie miejscach.

Social Incubator East

socialincubatoreast.org.uk
WIELKA BRYTANIA

Social Incubator East to 12-miesięczny program inkubacji dla przedsiębiorstw społecznych, oferujący szkolenia, networking, dostęp do finansowania i przestrzeń do pracy, kierujący swoje usługi do firm z Anglii. Każdemu start-upowi czy osobie indywidualnej przydzielany jest również mentor biznesowy. Większość ubiegających się o udział w programie to uczestnicy Social Venture Weekend, dwudniowego szkolenia prowadzonego przez Cambridge Judge Business School, którego Social Incubator East jest kontynuacją. Został on stworzony, aby zapewnić przedsiębiorstwom społecznym wsparcie potrzebne do rozwoju i zwiększania zasięgu, skrojone według ich potrzeb.

Udział w Social Venture Weekend to dla aspirującego przedsiębiorcy koszt rzędu 50 funtów, kolejne 25 funtów dla każdego współnika czy członka zespołu. Od uczestników wybranych do udziału w kolejnych 3 dniach szkolenia pobierane jest dodatkowo 100 funtów. Nie ma żadnych innych opłat. Foundation East, fundacja będąca partnerem Social Incubator East oferuje również preferencyjne kredyty dla nowych firm w wysokości do 100 tys. funtów.

Social Incubator East jest inicjatywą organizacji społecznej Allia, finansowaną przez Kancelarię Premiera, Big Lottery Fund oraz z darowizn otrzymywanych od partnerów Cambridge Judge Business School, Foundation East oraz Keystone Development Trust.

Student Hubs

studenthubs.org
WIELKA BRYTANIA

Celem centrów Student Hubs jest inspirowanie studentów szkół wyższych do udziału w akcjach społecznych i środowiskowych poprzez wolontariat i działalność w organizacjach non-profit, możliwości stażu, konferencje na temat przedsiębiorczości i szkolenia, a także inkubację – poprzez kontaktowanie przedsiębiorczych studentów z podmiotami kluczowymi dla finansowania, szkolenia i mentoringu.

Projekt został rozpoczęty w 2007 roku przez grupę studentów z Oxfordu, którzy chcieli poprawić koordynację między wieloma istniejącymi grupami stu-

denckimi. Opierał się na oferowaniu wolontariatu i praktyk w sektorze publicznym, czego celem było danie studentom kontaktów i możliwości pracy nad zmianą społeczną.

Student Hubs wydaje lwią część swoich zasobów finansowych na świadczenie usług oraz na bieżące prowadzenie działalności (11%) i generowanie zysku w przyszłości (8%).

Dwóch partnerów Student Hubs to również organizacje dobroczynne dążące do zmiany społecznej: Generation Change i interAction. W związku z licznymi sponsorami z różnych branż Student Hubs szczyli się zróżnicowaniem źródeł finansowania oraz powiązaniem z sektorem prywatnym i uniwersytetami (działa w Oxfordzie i Cambridge) oraz widocznością i rozpoznawalnością marki.

Zapytana, w jaki sposób idea Student Hubs może być powielana, Sara Fernandez, CEO, mówi: „akcje społeczne – zwłaszcza te młodzieżowe – będą stać się modne i z mody wychodzić wraz ze zmianami w programach politycznych, ale wyraźna misja u podstaw przedsięwzięcia przetrwa cięcia finansowe, zmieniające się priorytety w sektorze i nowe narracje kulturowe”¹⁰.

Rockstar Mentors

rockstargroup.co.uk

WIELKA BRYTANIA

Rockstar Mentoring Group jest organizacją znajdującą się w centrum Londynu i zajmującą się przedsiębiorcami, którzy chcą rozwijać swoje firmy. Rockstar stawia mierzalne cele firmom na różnym etapie rozwoju poprzez przyznawanie każdej z nich mentora. Wszyscy mentorzy są natomiast przedsiębiorcami, którzy sprzedali swoje firmy za średnio 18 milionów funtów. Rockstar ma w swojej ofercie również kursy i szkolenia, możliwości networkingowe i przestrzeń do pracy dla przedsiębiorstw biorących udział w programie. Stosuje też system kar, aby upewnić się, że aspirujący przedsiębiorcy wezmą udział we wszystkich niezbędnych spotkaniach ze swoimi mentorami.

Grupa Rockstar została stworzona przez przedsiębiorcę, Felixa Denisa w 2007 roku i do tej pory jej mentorzy towarzyszyli 3,5 tysiącom firm. Denis mówi: „Chciałem dać przedsiębiorcom i właścicielom firm takie same korzyści, jakie sam czerpałem ze wsparcia wspaniałego mentora – aby przeprowadzić ich przez świat biznesu.”

W ofercie są 3 pakiety udziału i zaangażowania, z których mogą wybierać młodzi przedsiębiorcy, najtańszy kosztuje 547 funtów, a najdroższy 2 735 funtów szterlingów.

Program grupy Rockstar jest rozwiązaniem bardzo prestiżowym i opartym na powiązaniach i oddaniu założyciela. Element programu, który mógłby być powielony, to koncepcja kojarzenia aspirujących przedsiębiorców z odnoszącymi sukcesy mentorami biznesowymi – są przecież dowody na skuteczność tego rozwiązania. Zaczerpnąć można również system kar za nieobecność na spotkaniach z mentorem, jednak to wymaga uprzedniego wprowadzenia opłat za udział w programie.

Change Agents UK

changeagents.org.uk

WIELKA BRYTANIA

Change Agents UK proponuje programy skupiające się na zrównoważonym rozwoju, na które składają się eventy networkingowe, płatne staże w sektorze środowiskowym i zrównoważonego rozwoju dla niedawnych absolwentów, odbywające się w Wielkiej Brytanii i innych krajach Europy. Organizacja prowadzi też projekt Women in Social and Environmental Enterprise (WiSEE), który pomaga szczególnie kobietom prowadzącym przedsiębiorstwa społeczne dbające o środowisko, poprzez szkolenia online i 3-dniowe boot campy, 6-miesięczny program mentoringowy oraz granty do 600 funtów dla finalistek.

Change Agents UK wystartował w 1996 roku jako sposób na wyposażenie młodych ludzi w umiejętności, których potrzebowali, żeby podjąć wykonywanie zawodu i mieć możliwość pracy zarobkowej. Ponieważ ochrona środowiska była wtedy obiecującym sektorem w powijakach, Change Agents UK umieściło tych młodych ludzi w czołówce rodzącego się ruchu oferującego zupełnie nowe możliwości.

WiSEE, realizowane przez Change Agents UK, ma własnych partnerów: Inntropy, inkubator dla przedsiębiorstw ekologicznych, oraz NETpositive Futures, niezależnego rzeczownika zrównoważonego rozwoju w firmach. Finansowane jest też przez Royal Bank of Scotland w programie Inspiring Women in Enterprise.

Nick Goodman, dyrektor generalny organizacji, radzi osobom zainteresowanym stworzeniem podobnych inicjatyw: „zanim rozpoczniesz projekt, upewnij się, że jest na niego popyt, potrzeba. Upewnij się, że sposób, w jaki podchodzisz do sprawy, zadziała w twojej grupie docelowej”¹⁴.

Start Up Loans

startuploans.co.uk

WIELKA BRYTANIA

Start Up Loans jest inicjatywą finansowaną przez rząd, która oferuje młodym firmom doradztwo, kredyty i mentoring. Przedsiębiorcy, którzy działają na rynku krócej niż 2 lata, oraz ci, którzy dopiero my-

ślą o założeniu firmy, mogą po prostu zarejestrować się online i dostać przydzielonego doradcę biznesowego. Doradca pomaga przedsiębiorcy w stworzeniu biznes planu i w procesie aplikacyjnym, a przyjęta aplikacja skutkuje otrzymaniem kredytu i darmowym mentoringiem. Kredyty, udzielane na nazwisko przedsiębiorcy dla jego firmy, muszą być spłacone w ciągu 5 lat.

Lord Young, brytyjski polityk i wielki orędownik samozatrudnienia, stworzył firmę Start Up Loans w 2012 roku, aby pomóc tym aspirującym przedsiębiorcom, którzy nie mogą pozyskać finansowania z alternatywnych źródeł, oraz aby pobudzić tworzenie nowych miejsc pracy w kraju.

Start Up Loans oferuje kredyty do 25 tys. funtów z oprocentowaniem stałym 6%. Nie ma opłat za aplikację czy za wcześniejszą spłatę kredytu. Start Up Loans Company współpracuje z siecią organizacji pośredniczących – to one właściwie udzielają kredytów i wspierają kandydatów we wszystkich regionach i branżach w całym kraju. Firma ma też kilku prestiżowych partnerów, takich jak PayPal, eBay i QuickBooks. Jest wspierana przez British Business Bank i otrzymuje 330 mln funtów w ramach finansowania rządowego.

Rząd chętny do działania i oddany idei przedsiębiorczości jest kluczowym elementem tego schematu, tak samo jak prostota i skuteczność aplikacji, kredytów i procesu mentoringowego.

InspireEngage International

inspireengage.com

WIELKA BRYTANIA

InspireEngage International organizuje boot campy rozwijające umiejętności i dające młodym ludziom doświadczenie samorozwoju oraz trening umiejętności życiowych i kluczowych dla zatrudnialności, a także programy przedsiębiorczości społecznej. Startup and Stilettos to program szkoleniowy z zakresu przedsiębiorczości skierowany do kobiet. InspireEngage angażuje się również na rzecz wprowadzenia nauczania przedsiębiorczości do programów nauczania w Wielkiej Brytanii, a także do strategii CSR większej ilości firm.

InspireEngage zostało założone przez Melody Hossaini w 2009 roku w celu wspierania rozwoju młodzieży, odkrywania przez nich własnej tożsamości oraz zaszczepienia w nich poczucia osobistej i społecznej odpowiedzialności, która umożliwi im wywarcie wpływu na otoczenie – tu właśnie pojawia się nacisk na przedsiębiorczość społeczną.

InspireEngage International nawiązuje relacje z partnerami w celu współpracy w konkretnych programach. W partnerstwie z Peace Child International i Multiple Learning Solutions zorganizował konferencję International Youth Job Creation Summit, a we współpracy z konsorcjum uniwersytetów zebrał 75 milionów funtów na prowadzenie pierwszego

w Arabii Saudyjskiej kształcącego zawodowo college'u wyłącznie dla kobiet.

Duże zaangażowanie w środowiskach młodzieżowych jest kluczowe dla celów rekrutacyjnych, podobnie jak zdolność otwierania młodym nowych możliwości.

Royal Bank of Scotland - Inspiring Enterprise

inspiringenterprise.rbs.com

WIELKA BRYTANIA

W ramach swojej strategii CSR Royal Bank of Scotland (RBS) prowadzi programy Inspiring Youth Enterprise, Inspiring Social Enterprise oraz Inspiring Women in Enterprise. Bank proponuje doradztwo finansowe i możliwości finansowania, a także dostęp do sieci wsparcia. Jego powiązania z innymi organizacjami dają dużą elastyczność również w zakresie oferowanych usług. W programie Women in Enterprise RBS ma 200 specjalistów sieci Women in Business w całym kraju, prowadzi również program akredytacyjny.

RBS otworzył program Youth Enterprise, aby odpowiedzieć na problem przy zakładaniu nowych firm: w porównaniu ze starszymi przedsiębiorcami młodzi ludzie mają trudności z rozpoczęciem działalności lub nie są w stanie otworzyć jej w ogóle. Wsparcie banku RBS, doradztwo i finansowanie mają dać młodym przedsiębiorcom możliwości, których ina-

czej by nie mieli. Program Inspiring Women in Enterprise ma natomiast na celu niwelowanie różnic w prowadzeniu działalności gospodarczej wynikających z płci. Zachęca on kobiety w Wielkiej Brytanii do zakładania własnych firm i pomaga już działającym kobietom w rozwoju poprzez wsparcie w rozwijaniu umiejętności i pokonywaniu wyzwań.

W swoich programach skierowanych do młodzieży i kobiet RBS ma 500 tys. rocznie na finansowanie przedsiębiorców, wyłonionych w procesie aplikacji. W ramach programu Social Enterprise RBS założył oddział Community Banking, aby wspierać przedsiębiorstwa społeczne zainteresowane współpracą z RBS. Partnerami programu Inspiring Youth Enterprise są Fundacja Księcia Karola oraz akcelerator Entrepreneurial Spark, natomiast partnerami inicjatywy Inspiring Women in Enterprise są organizacje, które również wspierają kobiety w biznesie: everywoman, WEConnect i Women's Enterprise Scotland.

DegreePlus Entrepreneurship

um.edu.mt/degplus/entrepreneurship_and_professional_development

MALTA

DegreePlus to fakultatywne kursy poza programem studiów prowadzone na Uniwersytecie Maltańskim, których celem jest danie studentom możliwości rozszerzenia ich profilu akademickiego o dodatkowe umiejętności i doświadczenia dopełniające zdobywaną przez nich wiedzę. Program zawiera różne kursy takie jak wolontariat, języki obce, muzyka, przedsię-

biorczość i wiele innych. Kursy te mają bardziej holistyczne podejście do procesu kształcenia i nie kończą się egzaminami powodującymi dodatkowy stres. Studenci mogą wybrać dowolną liczbę kursów i otrzymują certyfikat po ukończeniu każdego z nich.

Kurs z przedsiębiorczości ma za zadanie zainspirować studentów do podążania za ich ambicjami biznesowymi i wykształcić w nich przedsiębiorczą mentalność konieczną do sprostania wymagającym wyzwaniom świata biznesu. Składa się z serii interaktywnych sesji na temat kluczowych aspektów przedsiębiorczości, takich jak rozpoznawanie możliwości biznesowych i ewaluacja, modelowanie biznesowe, planowanie i – oczywiście – przykłady przedsiębiorstw, które odniosły sukces. Niektóre sesje prowadzone są przez akademików zajmujących się tą dziedziną, inne przez gości z różnorodnym doświadczeniem w zakresie przedsiębiorczości. W czasie kursu zachęca się studentów do rozważenia przedsiębiorczości jako możliwego wyboru drogi zawodowej i wyposaża się ich w podstawowe kompetencje przedsiębiorcze.

Nadzór nad kursem sprawuje DegreePlus Office we współpracy z Instytutem Edwarda de Bono Uniwersytetu Maltańskiego. Uniwersytet zapewnia też nakłady potrzebne do prowadzenia kursu.

Program ten może być przejęty przez każdą instytucję, która chciałaby wprowadzić swoich studentów w świat przedsiębiorczości poprzez taki dodatkowy kurs, ale istnieją pewne warunki do spełnienia, aby zmaksymalizować jego skuteczność. Po pierwsze, na Uniwersytecie Maltańskim jest zarezerwowany czas specjalnie dla tego przedmiotu i nie odbywają

się wtedy żadne inne zajęcia. Po drugie, zaangażowanie przedsiębiorców w program pomaga zainspirować studentów, przede wszystkim gdy przedsiębiorcy opowiadają o swoich doświadczeniach, wyzwaniach i sukcesach. W końcu, nie ma formalnego systemu oceny studentów w czasie tego kursu. Jednak aby otrzymać certyfikat ukończenia, trzeba uczyć się na zajęciach i brać w nich aktywny udział.

JA-YE Company Programme and Start-Up Programme

youngenterprise.org.mt/company-programme
share.jayeapps.com/startupmalta/start-up-programme-
[me-](http://share.jayeapps.com/startupmalta/start-up-programme-)
MALTA

Company Programme i Start-Up Programme prowadzone są przez maltańskie JA-YE w szkołach policealnych, wyższych i zawodowych, aby przekazać ich uczniom, jak pomyśleć na biznes wprowadzić w życie.

W programie dla firm studenci szkół policealnych zakładają własne firmy i odkrywają, jak firma działa. Wybierają zarząd wśród swoich rówieśników, gromadzą kapitał zakładowy, finansują produkcję i wprowadzają na rynek produkt lub usługę. Na koniec programu przedstawiają raport, również finansowy, swoim udziałowcom. W ten sposób rozwijają takie umiejętności jak praca w grupie, przywództwo, prezentacja pomysłów, planowanie i nadzór finansowy nad własną firmą – wszystko przez bardzo praktyczne podejście.

Podobnie jest w programie dla start-upów, gdzie studenci szkół wyższych i zawodowych zdobywają doświadczenie w zakładaniu i prowadzeniu własnej firmy, co daje im wgląd w możliwości biznesowe, jakie dają im własne talenty. Uczestnicy zdobywają rzeczywiste doświadczenie w świecie biznesu: tworzą koncepcję, przeprowadzają badanie rynku, tworzą budżety i sprawozdania finansowe, w końcu tworzą biznesplan, który prezentują sędziom w konkursie.

Celem obu programów jest wyposażenie uczestników w związane z przedsiębiorczością umiejętności, postawy i schematy zachowań, w obszarach takich jak kreatywne myślenie i rozwiązywanie problemów, umiejętności komunikacji i prezentacji, pewność siebie i pozytywne podejście do zadań, praca w grupie i umiejętności przywódcze, zdolność negocjacji i podejmowania decyzji, zarządzanie czasem i umiejętność wyznaczania realnych do osiągnięcia celów. Dzięki temu programy te pomagają uzupełnić lukę między teorią a praktyką prowadzenia biznesu i tę ostatnią studentom przybliżyć.

Oba programy prowadzone są przez Junior Achievement Young Enterprise (JA-YE Malta), ze wsparciem ze strony Fundacji HSBC Malta, Microsoft i Atlas Insurance. Powodzenie zawdzięczają w dużej mierze pomocy otrzymywanej od swych doradców ze świata biznesu, którzy w formie wolontariatu gotowi są zostać przewodnikami i mentorami poszczególnych zespołów.

Konkurs Million Dollar Idea

tmdi.ictsamalta.org

MALTA

Million Dollar Idea Competition to konkurs zachęcający młodych przedsiębiorców z branży IT (powyżej 16 r.ż.) do realizacji ich innowacyjnych pomysłów biznesowych. Uczestnicy konkursu mogą pracować indywidualnie albo w zespołach do 4 osób i mogą liczyć na pomoc doświadczonych mentorów, którzy pomagają im doszlifować ich pomysły i przedstawić je zespołowi sędziów złożonemu z ekspertów. Konkurs odbywa się w jeden weekend (od piątku do niedzieli) w Centrum Innowacji Microsoft, gdzie uczestnicy mogą pracować i nocować. Sesje z mentorami odbywają się w piątek, sobotę i niedzielę rano i są przygotowaniem do zaprezentowania się sędziom w niedzielne popołudnie.

Konkurs jest organizowany przez ICTSA, Stowarzyszenie Studentów Informatyki na Uniwersytecie Maltańskim, we współpracy z Centrum Innowacji Microsoft na Malcie. Zwycięski zespół otrzymuje 400 euro w gotówce oraz stypendium o wartości 5 tys. euro w postaci partnerstwa z European Innovation Academy i inkubatorem TAKEOFF. Laureaci II. miejsca otrzymują nagrodę pieniężną w wysokości 200 euro. Poza tym, zdobywcy II. i III. miejsca dostają możliwość 3-miesięcznego wsparcia w inkubatorze TAKEOFF, gdzie mogą otrzymać pomoc w przekształcaniu ich pomysłu w realną firmę.

Kluczowym dla powodzenia tego projektu jest fakt, że uczestnicy mogą spędzić 3 intensywne dni konkursu w jednym miejscu, pracując przez cały czas. To pomaga im osiągnąć najwyższe obroty, wyeliminować czynniki rozpraszające, pracować nad swoimi pomysłami biznesowymi i poprawić dynamikę w grupie.

Konkurs Best Business Plan, JCI

jci.org.mt/website-pages/business-entrepreneurship/
MALTA

W konkursie JCI na najlepszy biznesplan osoby w wieku 18-40 lat mogą rozwijać swój pomysł biznesowy (jako uczestnik indywidualny lub w drużynie) i przekształcić go w realny biznesplan. Osoby biorące udział w konkursie mogą skorzystać z serii spotkań szkoleniowych, podczas których dowiadują się, jak dobrze przygotować i napisać biznesplan. Mają również prawo do sesji z osobistym doradcą, profesjonalistą z doświadczeniem i wiedzą, który może dać wartościowy feedback na temat konkretnych aspektów biznesplanu. Co więcej, uczestnicy potencjalnie otrzymują też dostęp do funduszy na sfinansowanie pomysłu przedstawionego w biznesplanie – nagroda w konkursie wynosi 2,5 tys. euro.

Konkurs organizowany jest przez Junior Chamber International (JCI Malta), sponsorowany przez HSBC Bank Malta PLC oraz KPMG, a partnerują mu inkubator TAKEOFF, Funding Support, Concept Stadium oraz Instytut Edwarda de Bono. Projekt prowadzony jest od 2001 roku w celu rozwijania ducha

przedsiębiorczości wśród uczestników i społeczeństw w różnych krajach na całym globie. Po to właśnie JCI daje młodym przedsiębiorcom do ręki narzędzia i możliwość przekształcenia pomysłu w konkretny biznesplan.

Aby wziąć udział w konkursie, trzeba być członkiem JCI. Osoby bez członkostwa, które chcą w nim uczestniczyć, muszą się najpierw zarejestrować w JCI Malta.

Innovation Challenge: Go Green

um.edu.mt/create/Events/innovation_challenge_go_green/
MALTA

Innovation Challenge: Go Green to konkurs dla osób między 17. a 30. r. ż. Uczestnicy indywidualni lub w zespołach do trzech osób otrzymują w nim zadanie zidentyfikowania problemu środowiskowego, stworzenia innowacyjnego ekologicznego rozwiązania, przeprowadzenia analizy wykonalności i złożenia projektu do oceny. Zakres akceptowanych tematów był bardzo szeroki, od oszczędzania wody, poprzez alternatywne źródła energii, redukcję zanieczyszczeń, gospodarkę odpadami, rolnictwo, architekturę, gospodarkę przestrzenną, zarządzanie transportem, po przemysł i budownictwo. Częścią konkursu były też warsztaty dla uczestników, podczas których szkolono uczestników w zakresie innowacji ekologicznych, pracy nad pomysłem, oceny wykonalności oraz prawa własności intelektualnej. Celem warsztatu

było wsparcie uczestników w procesie identyfikowania problemów ekologicznych i szukania innowacyjnych rozwiązań oraz przygotowanie ich do złożenia wniosków w konkursie. Trzech finalistów zaproszono do dziesięciominutowej prezentacji pomysłu przed panelem sędziów i publicznością, po którym przewidziane było również dziesięć minut na pytania. Propozycje oceniano pod względem ich znaczenia dla społeczności lokalnej, potencjału umiędzynarodowienia, innowacyjności, wykonalności, wpływu na otoczenie oraz klarowności projektu.

Celem konkursu było podnoszenie świadomości na temat zrównoważonego rozwoju i zachęcanie młodych ludzi do szukania innowacyjnych rozwiązań problemów ekologicznych. Był on wspólną inicjatywą Agencji Żghażaġh i Instytutu Edwarda de Bono na Uniwersytecie Maltańskim. Nagrody wręczał Chris Agius, pełniący funkcję Sekretarza ds. Badań, Innowacji, Młodzieży i Sportu w maltańskim Parlamencie, który wspierał inicjatywę.

Główną nagrodą był wyjazd na Europejską Konferencję Zrównoważonego Rozwoju, Energii i Środowiska, odbywającą się w Brighton w lipcu 2015 roku. Wszystkie trzy finałowe pomysły zostaną wydane w publikacji sponsorowanej przez APS Bank.

#SCALE-UP 6

ybe.org.mt/portfolio/
MALTA

#SCALE-UP 6 to seria ekskluzywnych warsztatów kierowanych do młodych mieszkańców Malty, którzy są zainteresowani skalowaniem ich pomysłów poprzez możliwości oferowane przez biznes. Dzięki zaangażowaniu doświadczonych przedsiębiorców warsztaty te poruszały wiele tematów odnoszących się do różnych aspektów skalowania biznesu. Każdy warsztat skupiał się na konkretnym temacie, np. myśleniu strategicznym, tworzeniu produktu, gromadzeniu kapitału, marketingu, tworzeniu biznesplanu i samym zakładaniu firmy. Był również czas na networking.

Celem tych warsztatów było zainspirowanie młodych do wzmacniania zdolności przedsiębiorczych, aby generować aktywność gospodarczą poprzez szukanie nowych, innowacyjnych rozwiązań dla dobra społeczeństwa i gospodarki.

#SCALE-UP 6 był częścią większego projektu, Youth Start-up Framework Programme (YSFP), finansowanego z programu 'Erasmus+'. Celem YSFP 2014 było

stworzenie ustrukturyzowanej platformy, za pomocą której decydenci i inni kluczowi uczestnicy próbują zrozumieć potrzeby rynku poprzez zaproszenie ludzi młodych do dialogu i procesu podejmowania decyzji. Debata jest ustrukturyzowana pod względem tematów i harmonogramu: składają się na nią wydarzenia, podczas których młodzi ludzie mogą przedyskutować wcześniej ustalone tematy między sobą, ale również z politykami.

Projekt ten został zorganizowany przez Young Business Entrepreneurs (YBE) we współpracy z Microsoft Innovation Centre, Ernst & Young, APS Bank, Good Causes Fund i Ministerstwem Gozo.

Warsztaty #SCALE-UP były dla YBE okazją do przeprowadzenia z młodymi ludźmi konsultacji, umożliwiających YBE przekazanie decydującym propozycji rozwiązań do wprowadzenia w życie. Główna rola YBE to promowanie przedsiębiorczości i zapewnianie zdrowego ekosystemu przedsiębiorczości. Dlatego też proces konsultacji stanowił dla organizacji możliwość zaangażowania się i zebrania informacji zwrotnej.

Podczas każdego warsztatu dostępnych było 30 bezpłatnych miejsc. Uczestników przyjmowano według kolejności zgłoszeń.

Studia magisterskie w zakresie kreatywności i innowacji

um.edu.mt/create/courses/masterdegreeprogramme
MALTA

Master in Creativity and Innovation, czyli studia magisterskie w zakresie kreatywności i innowacji, prowadzone są przez Instytut Edwarda de Bono Uniwersytetu Maltańskiego. Kierunek ten daje studentom narzędzia i angażuje ich w procesy pomagające w wychodzeniu z nowymi pomysłami, rozszerzaniu ich percepcji, podtrzymywanie kreatywności i zarządzanie innowacją. Promuje rozwój wyobraźni, myślenie i działanie elastyczne i kreatywne, a także poprawia umiejętności praktycznego i kreatywnego odpowiadania na problemy i wykorzystywania możliwości. Ten interdyscyplinarny program przyciąga profesjonalistów z wielu dyscyplin, zarówno z Malty, jak i innych krajów. Studenci zdobywają wiedzę, umiejętności i postawy związane z kreatywnością, zarządzaniem innowacjami, przedsiębiorczością i zdolnością przewidywania, które są atrakcyjne zarówno dla tych, którzy szukają zatrudnienia jako specjaliści, jak i dla tych, którzy myślą o samozatrudnieniu i własnym biznesie.

Program ten istnieje od 2004 roku, kiedy to powstał w odpowiedzi na rosnące potrzeby rozwijania wiedzy, umiejętności i postaw na poziomie studiów magisterskim związanych z kreatywnością, innowacyjnością i przedsiębiorczością. Można podczas nich zdobyć 90 punktów ECTS (60 za zajęcia i 30 za pracę dyplomową), zarówno w systemie studiów dziennych, jak i zaocznych. W formie dziennej studia trwają 3 semestry (czyli ok. 1,5 roku), w zaocznej – 6 semestrów (czyli ok. 3 lata). Studenci, którzy zaliczą wszystkie przedmioty (60 ECTS), ale nie napiszą pracy magisterskiej, mogą otrzymać świadectwo ukończenia studiów w zakresie kreatywności i innowacji, bez otrzymania tytułu naukowego.

O miejsce na tych unikatowych studiach mogą ubiegać się osoby z dyplomem licencjackim zdobytym na dowolnym kierunku.

Studia magisterskie w zakresie przedsiębiorczości opartej na wiedzy

um.edu.mt/cebi/courses2

MALTA

Master in Knowledge-Based Entrepreneurship, czyli program magisterski w zakresie przedsiębiorczości opartej na wiedzy, kierowany jest do absolwentów i profesjonalistów, którzy myślą działalności w odnoszących sukcesy przedsiębiorstwach opartych na wiedzy. Program studiów opiera się na 8 przedmiotach, projekcie biznesowym pod opieką mentora (studium wykonalności) i projekcie finałowym (biznesplanie),

co daje w sumie 90 punktów ECTS. Po zdobyciu takiej ilości punktów studenci otrzymują tytuł magistra w zakresie przedsiębiorczości opartej na wiedzy. Program studiów dziennych w najkrótszej wersji trwa 3 semestry, czyli może być ukończony w ciągu jednego roku akademickiego. Studia można jednak przedłużyć do 5 lat od ukończenia pierwszego kursu. Studenci mogą też zakończyć naukę po uzyskaniu 60 punktów ECTS – wtedy otrzymują stopień dyplomowanego specjalisty w zakresie przedsiębiorczości opartej na wiedzy. Możliwe jest też zakończenie studiów po uzyskaniu 30 punktów ECTS, z pierwszym kursem łącznie, wtedy studenci otrzymują certyfikat ukończenia kursów w zakresie przedsiębiorczości opartej na wiedzy.

Program, rozpoczęty w 2013 roku, ma na celu stymulowanie powstawania przedsięwzięć opartych na naukach ścisłych, technologii, inżynierii, mediach i naukach społecznych (ang. STEMeH). Jest prowadzony przez Centrum Przedsiębiorczości i Inkubacji Biznesu Uniwersytetu Maltańskiego (CEBI) we współpracy z ISIS Innovation Limited i TTO na Uniwersytecie Oxfordzkim, a współfinansuje go Europejski Fundusz Społeczny, w projekcie 1.125 Creating a Knowledge Transfer Framework and Technology Entrepreneurship Training Programme (Tworzenie sieci przekazywania wiedzy i programów szkoleniowych w zakresie przedsiębiorczości opartej na technologiach), z którego finansowane są opłaty za czesne i egzaminy do końca października 2015 roku.

Kandydaci na te studia powinni mieć ukończone studia licencjackie z wynikiem przynajmniej 55% (maltańskie Second Class Honours lub Category II odpowiadające amerykańskiemu B) w obszarze nauk

ściślejszych, informatyki, inżynierii, mediów, komunikacji lub nauk społecznych, lub w innym obszarze uznanym przez władze CEBI za relewantny. Kandydaci, którzy posiadają dyplom ukończenia studiów licencjackich w tych dziedzinach z wynikiem na poziomie 44-54% (Third Class Honours lub Category III, odpowiednik oceny C) mogą ubiegać się o przyjęcie na studia, jeśli mają również inne kwalifikacje lub przynajmniej 5 lat istotnego doświadczenia zawodowego, zdobytego po ukończeniu studiów I stopnia. Przyjęcie na studia może odbyć się warunkowo, na podstawie oceny dokonanej przez władze CEBI.

Programy odpowiednie również na tym poziomie (zob. we wcześniejszych sekcjach):

Girls Code Fun (Polska)

Business Play (Polska)

Khan Academy (międzynarodowy)

PRZYPISY

1. Oświadczenie Zbigniewa Gajewskiego, zastępcy dyrektora generalnego Konfederacji Lewiatan z 7 lipca 2015 r.
2. Baldacchino, L. & Pulis-Xerxen, S. (2013). *Fostering Entrepreneurship Through Education: A Handbook for Teachers*. Malta: St Nicholas College.
3. A National Curriculum Framework for all [online]. Malta: Ministerstwo Edukacji i Zatrudnienia, 2012 [dostęp 9.07.2015]. Dostępny w Internecie: <http://curriculum.gov.mt/en/resources/the-ncf/pages/default.aspx>
4. *O projekcie. Czym są lekcje przedsiębiorczości* [online] dostęp 11.08.2015]. Dostępny w Internecie: <http://lekcjeprzedsiębiorczosci.pl/o-projekcie/>
5. *Ibidem*.
6. Korespondencja mailowa z Kingą Gajewską z dn. 8 lipca 2015 r.
7. Korespondencja mailowa z Jakubem Dzieńkowskim z dn. 8 lipca 2015 r.
8. Korespondencja mailowa z Jakubem Dzieńkowskim z dn. 8 lipca 2015 r.
9. Greve, B. (2009): *The labour market situation of disabled people in European countries and implementation of employment policies: a summary of evidence from country reports and research studies. Report prepared for the Academic Network of European Disability experts (ANED)* [online] [dostęp 6.08.2015]. Dostępny w Internecie: <http://www.disability-europe.net/content/aned/media/ANED%20Task%206%20final%20report%20-%20final%20version%2017-04-09.pdf>
10. *Effective Practice Guide to Youth-Led Green Job Creation Initiatives in Europe* [online] [dostęp 7.07.2015]. Dostępny w Internecie: <http://peacechild.org/eu-effective-practice-guide/>.
11. *Ibidem*.

CZĘŚĆ 4: REKOMENDACJE

↳ Niniejsza publikacja przedstawia trzy różne podejścia do nauczania i wspierania przedsiębiorczości. Zarówno w Polsce, jak i na Malcie przedsiębiorczość stanowi część programu nauczania, ale tylko w Polsce wprowadzono ją jako obowiązkowy, oddzielny przedmiot, który przynajmniej w teorii uczy, jak prowadzić firmę czy być świadomym konsumentem i pracownikiem. W Wielkiej Brytanii natomiast przedsiębiorczości nie ma w obowiązkowym programie nauczania w ogóle. Niemniej, wśród wymienionych krajów i ogólnie w Europie to właśnie Wielka Brytania jest krajem, w którym najłatwiej jest założyć i rozwijać firmę. Po przeanalizowaniu dostępnych danych i przykładów dobrych praktyk z trzech wymienionych krajów, autorki publikacji doszły do następujących wniosków:

Pierwsza rekomendacja dotyczy **wprowadzania nauczania przedsiębiorczości na wszystkich poziomach edukacji, od pierwszych lat szkoły po studia wyższe i podyplomowe**. W tych krajach, gdzie przedsiębiorczość jest już elementem kształcenia, rząd i szkoły powinny zwracać większą uwagę na jakość nauczania. Nauczyciele powinni dążyć do rozwijania przedsiębiorczej mentalności u wszystkich: dzieci, młodzieży i dorosłych, bo przyniesie to korzyść dla ich życia osobistego, społecznego i zawodowego.

Zgodnie z drugą rekomendacją **nauczanie przedsiębiorczości powinno być realizowane poprzez połączenie podejścia międzyprzedmiotowego (zintegrowanego) oraz edukacji pozaszkolnej**. Formalne nauczanie przedsiębiorczości powinno iść w parze z edukacją nieformalną. Szkoły powinny być bardziej otwarte na współpracę z organizacjami pozarządowymi,

które często dysponują bardziej precyzyjnymi narzędziami, bardziej kreatywnymi pomysłami i nie są ograniczone obowiązkowym programem nauczania. To zwiększa ich elastyczność i sprawia, że są w stanie odpowiedzieć na potrzeby rynku za pomocą swoich projektów. Przykłady takich łączonych rozwiązań (brytyjskie *Enabling Enterprise*, polskie *Najlepsze zajęcia z przedsiębiorczości* czy maltański *Company Programme*, prowadzony przez Junior Achievement Young Enterprise) pokazują, że jest to skuteczna metoda, która przynosi owoce.

Szkoły powinny zachęcać do współpracy również przedsiębiorców, a ci powinni czuć się bardziej odpowiedzialni za nauczanie przedsiębiorczości. Ludzie biznesu powinni zrozumieć, że ich wsparcie wobec edukacji formalnej i nieformalnej kreuje lepszych pracowników na przyszłość. Wreszcie, to rząd jest odpowiedzialny za umożliwienie takiej współpracy między szkołami a biznesem i zachęcanie do niej, między innymi poprzez wprowadzanie odpowiednich przepisów.

Po trzecie autorki rekomendują angażowanie uczniów **w proces aktywnego uczenia się poprzez warsztaty i odpowiednie wybory pedagogiczne nauczycieli**. To podejście oparte na koncepcji „uczenia się poprzez działanie” było główną przyczyną sukcesu wielu programów wymienionych w części 3. tego raportu, takich jak maltańskie *My WoW*, *Hands-On* i *Company Programme*, polskie *Lekcje Przedsiębiorczości*, *Business Play*, *DigiKids* czy konkurs *Przedsiębiorcza szkoła* oraz brytyjskie *Citrus Saturday* i *Studio Schools*.

Kolejna rekomendacja dotyczy **zwiększania zaangażowania nauczycieli** poprzez zapewnianie im

szkoleń i zasobów (łącznie z funduszami i pakietami edukacyjnymi), które uczynią z nich skutecznych nauczycieli przedsiębiorczości. Jak pokazują polskie badania, nauczyciele nie są zadowoleni z narzędzi i metod, jakich używają na lekcjach podstaw przedsiębiorczości. Również uczniowie oczekują korzystania z najbardziej nowoczesnych zasobów. Wartościowe pakiety edukacyjne zawierają różnorodne sugestie, propozycje zajęć i strategie, które umożliwiają nauczającym rozwijanie ich umiejętności w zakresie przedsiębiorczości poprzez codzienną praktykę nauczania. Podręcznik *Fostering Entrepreneurship Through Education: A Handbook for Teachers*⁵ jest tego najlepszym przykładem.

Mimo zaangażowania i wsparcia ze strony kadry nauczycielskiej, wszelkie próby wprowadzenia nauczania przedsiębiorczości do klasy szkolnej mogą okazać się bezowocne, ponieważ nie można oczekiwać, że nauczyciele wezmą całą odpowiedzialność na siebie. Potrzebują oni **odgórnego wsparcia ze strony swoich przełożonych** oraz szkoleń w zakresie nauczania przedsiębiorczości i zasobów umożliwiających wprowadzenie przedsiębiorczości w ich praktykę nauczania.

Piąta rekomendacja to postulat używania i rozwijania **narzędzi i metod nauczania przedsiębiorczości, które już istnieją**. Niniejsza publikacja zawiera przykłady gotowych programów i projektów, które działają i przynoszą bardzo dobre wyniki. Poprawiają one umiejętności pracy w grupie i zawierają elementy uczenia się przez działanie i przez zabawę. Dzięki temu pomagają w tworzeniu pozytywnego nastawienia do przedsiębiorczości wśród młodych ludzi i wyposażają ich w cenną wiedzę i umiejętności w tym obszarze.

Autorki rekomendują również **stworzenie sposobów na sprawne przejście od ukończenia szkoły do zostania przedsiębiorcą**. W Polsce istnieje wiele inkubatorów przedsiębiorczości działających na większości dużych szkół wyższych. Inkubatory oferują bazę lokalową, doradztwo prawne i podatkowe, a czasem nawet inwestują w nowe firmy. Skuteczna współpraca między szkołami wyższymi i inkubatorami pomaga studentom w rozwijaniu ich pomysłów biznesowych. Jest to nie tylko relatywnie tani, ale też dość bezpieczny sposób na zrobienie pierwszego kroku w świat biznesu. Taki system zachęca młodych ludzi do wybrania ścieżki zawodowej przedsiębiorcy zamiast bycia pracownikiem.

Kolejna rekomendacja dotyczy systemu przedsiębiorczości w ogóle. Po pierwsze, powinien być on prosty i czytelny dla przedsiębiorców. Cyfryzacja procedur i dostęp do danych przez internet, czyli rozwiązania stosowane w Wielkiej Brytanii i na Malcie, powinny być standardem w krajach, które chcą odnieść sukces gospodarczy. Rządy powinny również słuchać przedsiębiorców, którzy mają sposobność sprawdzania w praktyce, które rozwiązania działają, a które nie, oraz bardziej elastycznie podchodzić do zmieniania procedur, które ograniczają przedsiębiorczy potencjał danego kraju.

W końcu autorki rekomendują również oferowanie **wsparcia dla początkujących przedsiębiorców**. Nie oznacza to tylko dotacji, ale też wsparcie ze strony sektora pozarządowego: mentoring, doradztwo, szkolenia, e-learning czy inkubatory. Połączenie tych narzędzi znacząco zwiększa u młodych przedsiębiorców szanse na sukces. Takie wsparcie ze strony sektora publicznego, prywatnego i organizacji pozarządowych

powinno podlegać analizie i ocenie, aby sprawdzić jego rezultaty i rozwijać takie metody, które są najskuteczniejsze w danym kraju. Przykładami mądrego wsparcia są takie programy jak brytyjski *Start Up Loans*, polski rządowy program niskooprocentowanych pożyczek, *Pierwszy Biznes – Wsparcie w Starcie*, czy programy *Youth Business Poland*.

Autorki mają nadzieję, że publikacja okaże się przydatna w codziennej pracy nauczycieli, doradców, trenerów i osób pracujących z młodzieżą. Zachęcają również innych członków ekosystemów przedsię-

biorczości, przedsiębiorców i przedstawicieli instytucji publicznych do wyciągnięcia wniosków z narzędzi i rozwiązań przedstawionych w raporcie. Tylko poprzez współpracę możliwe jest zbudowanie prawdziwego ekosystemu przedsiębiorczości, który sprawi, że kraj i społeczeństwo rozkwitną.

PRZYPISY * Baldacchino, L., Pulis Xerxen, S., *Fostering Entrepreneurship Through Education: A Handbook for Teachers*. Malta: St Nicholas College, 2013.

STOPKA

Publikacja powstała w ramach projektu "**Best practices in teaching entrepreneurship and creating entrepreneurial ecosystems in Europe**", finansowanego ze środków Komisji Europejskiej w ramach programu Erasmus Plus.

Publikacja wyraża jedynie poglądy autorów. Komisja Europejska i Narodowa Agencja nie ponoszą odpowiedzialności, za wykorzystanie tych informacji w jakikolwiek sposób.

Koncepcja i redakcja merytoryczna: Justyna Politańska

Autorki:

- Leonie Baldacchino
- Janne Geurts
- Marta Paulina Migoń
- Justyna Politańska
- Shirley Pulis Xerxen
- Elizabeth Weiner

Recenzja naukowa: prof. dr hab Beata Glinka

Opracowanie graficzne i skład: Krzysztof Pacholak

Wydawca:

Fundacja Światowego Tygodnia Przedsiębiorczości
ul. Chłodna 15 m 511,
00-891 Warszawa
www.tydzienprzedsiębiorczosci.pl

RECENZJA NAUKOWA

Raport podejmuje problem bardzo istotny społecznie i ważny z punktu widzenia polityki gospodarczej. Tworzenie środowiska przyjaznego przedsiębiorczości to ważne wyzwanie i jednocześnie zadanie, z którym wciąż nie do końca potrafimy sobie poradzić.

Niniejsza publikacja stanowi udaną próbę odpowiedzi na to wyzwanie. Pokazuje ona przykłady dobrych praktyk w zakresie edukacji przedsiębiorczej na różnych poziomach: szkół podstawowych, średnich i wyższych. Przeanalizowano wybrane przykłady pochodzące z Polski, Wielkiej Brytanii i Malty. Raport kończą interesujące rekomendacje, mające pomóc w budowaniu, poprzez edukację, środowiska przyja-

znego działaniom przedsiębiorczym, a w szczególności zakładaniu i rozwijaniu własnych firm. Autorki postulują, między innymi, upowszechnienie edukacji przedsiębiorczej, jej interdyscyplinarny charakter, a także połączenie działań prowadzonych w ramach systemu edukacji z działaniami pozaszkolnymi. Ważne jest, ich zdaniem, także zaangażowanie tych, którzy przedsiębiorczości uczą, oraz wykorzystywanie różnorodnych, interaktywnych metod nauczania. Z takimi rekomendacjami wypada się zgodzić i mieć nadzieję, że Ci, którzy przedsiębiorczości uczą i ze tę edukację odpowiadają, także wezmą je sobie do serca.

prof. dr hab Beata Glinka

